

*С. І. Якименко
Н. В. Іванець
А. А. Тимченко*

ПЕДАГОГІКА

2 частина

С. І. Якименко, Н. В. Іванець, А. А. Тимченко

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

**Навчально-методичний посібник для студентів
вищих навчальних закладів**

Миколаїв

2017

ББК 373.2.026(075.8)

УДК 74.202я73

Я 45

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист № 4/18 -2625 від 13.01.2011 р.)*

Рецензенти:

Біда Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Ящук Інна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Я 45

Педагогіка 2 частина (Педагогічні технології в початковій школі) :
навчально-методичний посібник / С. І. Якименко, Н. В. Іванець,
А. А. Тимченко. – Миколаїв : СПД Румянцева, 2017. – 194 с.

ББК 373.2.026(075.8)

УДК 74.202я73

Мета навчального посібника формування в майбутніх учителів здатності до аналізу, співставлення, порівняння концептуальних та теоретичних положеннях педагогічних технологій, сформувані готовність до впровадження сучасних технологій у практику початкової школи

Матеріали навчального посібника можуть бути корисними для студентів спеціальності «Початкова освіта» педагогічних коледжів, вищих навчальних закладів, магістрантів.

© Якименко С. І., 2017

© СПД Румянцева, 2017

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	5
ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС	17
<i>Змістовий модуль I. Учитель початкових класів. Вимоги до його особистісних та професійних якостей .....</i>	17
<i>ЛЕКЦІЯ 1</i> Тема: Технологічний підхід в освіті. Педагогічні технології початкової школи	17
<i>ЛЕКЦІЯ 2</i> Тема: Технологія особистісно орієнтованого навчання і виховання. Особистісно орієнтований урок у початковій школі.....	31
<i>ЛЕКЦІЯ 3</i> Тема: Технологія інтерактивного навчання. Технологія роботи в малих групах	45
<i>ЛЕКЦІЯ 4</i> Тема: Технологія проектного навчання	61
<i>Змістовий модуль II. Застосування педагогічних технологій у роботі вчителя початкових класів .....</i>	72
<i>ЛЕКЦІЯ 5</i> Тема: Технології навчання у співробітництві.....	72
<i>ЛЕКЦІЯ 6</i> Тема: Технологія розвивального навчання	86
<i>ЛЕКЦІЯ 7</i> Тема: Ігрові технології в початковій школі	94
<i>ЛЕКЦІЯ 8</i> Тема: Системні інноваційні педагогічні технології.....	109
II. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ ПЕРШОГО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ «УЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ. ВИМОГИ ДО ЙОГО ОСОБИСТІСНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ».....	126
2.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Особистісно-орієнтований урок в початковій школі»	127
2.2. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Технологія організації групової навчальної діяльності школярів».....	129
2.3. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Інтерактивні технології навчання. Сучасні підходи до організації навчання»	130

2.4. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Технологія проектного навчання у початковій школі» ...	132
III. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ ДРУГОГО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ «ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ»	134
3.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Технології навчання у співробітництві».....	134
3.2. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Технології розвивального навчання».....	136
3.3. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Інформаційно-комунікаційні технології навчання».....	138
3.4. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Ігрові технології в початковій школі»	139
IV. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ.....	141
V. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»	146
VI. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ з дисципліни «Педагогічні технології у початковій школі»	151
Відповіді до тестових завдань.....	191

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу: формування в майбутніх учителів здатності до аналізу, співставлення, порівняння концептуальних та теоретичних положеннях педагогічних технологій, сформувати готовність до впровадження сучасних технологій у практику початкової школи

Завдання курсу:

методичні: вивчення курсу дає змогу розкрити концептуальні та теоретичні положення педагогічних технологій; узагальнити педагогічні технології початкової школи, виявити їх фундаментальну спільність, виділити істотні ознаки;

пізнавальні: студенти повинні знати зміст основних педагогічних технологій, педагогічну діяльність та погляди видатних освітніх діячів, що розробляли педагогічні технології;

практичні: сформувати позитивне ставлення і прагнення майбутнього вчителя початкової школи до творчого оволодіння новими навчальними технологіями; вміння працювати з першоджерелами, аналізувати педагогічну літературу, оперувати поняттями педагогічних технологій, обирати оптимальні технології навчання відповідно до індивідуальних можливостей учнів початкових класів, рівню їх підготовки, умов;

виховні: виховувати професійні риси, почуття відповідальності, творче мислення, працьовитість, дисциплінованість, самостійність.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- особистісно орієнтовані технології початкової школи;
- здатність володіти прийомами організації співробітництва на уроці.

- психолого-педагогічні методи дослідження і діагностики готовності молодших школярів до засвоєння нового матеріалу.

II. Фахові:

- застосовувати педагогічні технології на уроках в початкових класах з урахуванням індивідуальних особливостей молодших школярів;
- вести самостійний пошук нової інформації з метою саморозвитку;
- оцінювати свою діяльність відповідно до науково-теоретичних та педагогічних знань;
- будувати план власної діяльності.

Програма курсу

Змістовий модуль I. Учитель початкових класів. Вимоги до його особистісних та професійних якостей

Лекція 1. Технологічний підхід в освіті. Педагогічні технології початкової школи.

1. Концептуальні положення технологічного підходу в освіті.
2. Інноваційність як ознаки сучасності.
3. Технологія як наука про майстерність.
4. Технологія проектування уроку в початковій школі.

Лекція 2. Технологія особистісно орієнтованого навчання і виховання.

Особистісно орієнтований урок у початковій школі

1. Особистісний підхід в педагогіці: історія виникнення.
2. Мета і завдання особистісно орієнтованого навчання.
3. Особистісно орієнтовані технології.
4. Планування та технологія особистісно зорієнтованого уроку.

Лекція 3. Технологія інтерактивного навчання

1. Цілі і завдання інтерактивного навчання, характерні ознаки.
2. Етапи впровадження системи інтерактивного навчання.
3. Класифікація інтерактивних методів навчання.

Лекція 4. Основи проектної технології

1. Виникнення та розвиток проектів в історії зарубіжної та вітчизняної систем освіти.
2. Теоретичні основи проектної діяльності в початковій школі.
3. Принципи і форми педагогічного проектування. Типи навчальних проектів.
4. Структура та етапи проектної діяльності вчителя та учнів початкових класів.

Лекція 5. Інтегрована технологія навчання

Змістовий модуль II. Застосування педагогічних технологій у роботі вчителя початкових класів.

Лекція 6. Технології навчання у співробітництві

1. Концептуальні положення педагогічної технології.
2. Технологія колективно-творчого виховання (за І. Н. Івановим)
3. Технологія формування творчої особистості.
4. Технологія організації групової діяльності.
5. Освітня технологія розвитку критичного мислення в навчальному процесі.

Лекція 7. Технологія розвивального навчання

1. Концептуальні положення систем розвивального навчання (Л.С. Виготський, Л.В. Занкова, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна).
2. Структура уроку в системі розвивального навчання.
3. Діяльність вчителя на уроках в системі розвивального навчання.
4. Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога.
5. Структура готовності до інноваційної педагогічної діяльності.
6. Розвиток інноваційної поведінки педагога.

Лекція 8. Ігрові технології в початковій школі

1. Роль і місце ігрової технології в навчально-виховному процесі початкової школи.

2. Структура і функції гри.
3. Типи ігор. Умови ігрової діяльності.
4. Етапи, завдання і вимоги до проведення ігор.

Лекція 9. Тема: Системні інноваційні педагогічні технології.

1. Зміст понять «інновація» та «інноваційні педагогічні технології».
2. Життєвий шлях М. Монтесорі і розвиток її педагогічної системи.
3. Віхи біографії та головні аспекти вчення Р. Штейнера.
4. Життя і діяльність С.Френе.

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Змістовий модуль I. Учитель початкових класів. Вимоги до його особистісних та професійних якостей.

Лекційний модуль

1. *Тема лекції:* Технологічний підхід в освіті. Педагогічні технології початкової школи.
2. *Тема лекції:* Технологія особистісно-орієнтованого навчання і виховання. Особистісно-орієнтований урок у початковій школі.
3. *Тема лекції:* Технологія інтерактивного навчання.
4. *Тема лекції:* Проектна технологія.
5. *Тема лекції:* Інтегрована технологія навчання.

Практичний модуль

1. *Тема:* Особистісно-орієнтований урок в початковій школі.
2. *Тема:* Технологія організації групової навчальної діяльності школярів.
3. *Тема:* Інтерактивні технології навчання. Сучасні підходи до організації навчання.
4. *Тема:* Технологія проектного навчання у початковій школі.

Модуль самостійної роботи

1. *Тема:* Технологічний підхід в освіті. Педагогічні технології початкової школи.

2. *Тема:* Особистісно-орієнтований урок у початковій школі.

3. *Тема:* Технологія організації групової навчальної діяльності школярів: сутність, мета, завдання.

4. *Тема:* Інтерактивні технології навчання.

5. *Тема:* Основи проектної технології.

Змістовий модуль II. Застосування педагогічних технологій у роботі вчителя початкових класів.

Лекційний модуль

1. *Тема лекції:* Технології навчання у співробітництві

2. *Тема лекції:* Технології розвивального навчання

3. *Тема лекції:* Інформаційно-комунікаційні технології навчання

4. *Тема лекції:* Ігрові технології в початковій школі

5. *Тема лекції:* Технологія розвитку критичного мислення.

Практичний модуль

1. *Тема:* Технології навчання у співробітництві.

2. *Тема:* Технології розвивального навчання.

3. *Тема:* Інформаційно-комунікаційні технології навчання.

4. *Тема:* Ігрові технології в початковій школі.

Модуль самостійної роботи

1. *Тема:* Технології навчання у співробітництві

2. *Тема:* Технології розвивального навчання

3. *Тема:* Інформаційно-комунікаційні технології навчання

4. *Тема:* Ігрові технології в початковій школі

5. *Тема:* Системні інноваційні педагогічні технології

Список рекомендованої літератури

Основна література

1. Аникеева Н. П. Воспитание игрой: Кинга для учителя. – Новосибирск, 1994.

2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. М.: Педагогика, 1989.
4. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. М.: Педагогика. 1986.- 240с.
5. Педагогічна технологія: Посібник. І.Ф.Прокопенко, В.І.Євдокимов. - Х.: Основа, 1995.
6. Пехота О. М. Індивідуальність учителя: теорія і практика : навч. посібник [вид. 2-ге, перероб. і доп.] / Олена Миколаївна Пехота. – Миколаїв : Іліон, 2009. – 272 с.
7. Пехота О.М. Індивідуальність учителя: теорія і практика: навчальний посібник / Олена Миколаївна Пехота. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 272 с. – (Серія “Педагогічна освіта ХХІ”). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.
8. Пехота О.М. Культура співробітництва: практика групової роботи студентів : навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, С.В. Ратовська. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 252 с. – (Серія “Педагогічна освіта ХХІ”).
9. Пехота О.М. Освітні технології: вчитель фізики : Навчальний посібник / О.М. Пехота, І.В. Манькусь. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 228 с. – (Серія “Педагогічна освіта ХХІ”). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.
10. Пехота О.М. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, І.П. Єрмакова. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 340 с. – (Серія “Педагогічна освіта ХХІ”).
11. Пехота О.М. Твоє життя – твій головний проект: технологія самовиховання : навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, Л.В. Старовойт, І.В. Середа. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 244 с. – (Серія “Педагогічна освіта ХХІ”).

12. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. - М., 1989.
13. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / За ред. С.О.Сисоєвої. – К.: ВПОЛ, 2001. – 502 с.
14. Основи нових інформаційних технологій навчання. Посібник для вчителів /Авт. кол.; За ред. Ю.І.Машбиця./ Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К. : ІЗМН, 1997. – 264с.
15. Тихонова Т.В. Нові інформаційні технології навчання // Освітні технології: навчально–методичний посібник / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін. / За заг. ред. О.М.Пехоти. — К.: А.С.К., 2001. - С. 163 - 180.
16. Шуркова Н.Е. Педагогическая технология: педагогическое воздействие в процессе воспитания школьника. – М., 1992.
17. Шуркова Н.Е., Питюкова В.Ю. и др. Новые технологии воспитательного процесса. – М., 1993.
18. Краткий справочник по педагогической технологии. / Под ред. Н.Е.Шурковой. – М.: Новая школа, 1997.
19. Карпенчук С.Г. Самовиховання особистості: Науково-методичний посібник / Інститут змісту і методів навчання. – К., 1998. – 214 с.
20. Оржеховська В.М. та ін. Посібник з самовиховання. – К.: ІЗМН, 1996 – 192 с.
21. Серода І.В. Технологія самовиховання особистості. – Миколаїв, 2005.
22. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів: Навч. Посібник. – Харків: Основа, 1990. – С.8-13, 24-29.
23. Пехота Е.Н. Индивидуальность учителя: теория и практика / Учебное пособие для студентов и преподавателей пед. института. - Николаев, 1996.– 144 с.
24. Нор Е.Ф. Технология организации групповой учебной деятельности младших школьников. - Николаев, 1997.
25. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. - К., 1997.

Допоміжна

1. Абашкіна Н.В. Організація навчально-виховного процесу у Вальдорфській школі (Німеччина). // Поч. школа. - 1993. - №1. - с. 41.
2. Асмолов А.Г. Психология индивидуальности. – М., 1986.
3. Боголюбов В.И. Педагогическая технология: эволюция понятия Советская педагогика. -1991.-№9.-с.123-128.
4. Борисова З., Семерникова Р. Спадщину М.Монтессорі - сучасним дошкільним закладам. // Дошкільне виховання - 1996. - №5. - с. 14-15.
5. Брокман И. Что такое вальдорфская педагогика: (ст. из Дании). // Семья и школа - 1990. - №11. - с. 9-11.
6. Будак В.Д., Мірошніченко В.І. Перспективи використання мультимедійних технологій у навчальному процесі // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку: Збірник статей до традиційної IV Всеукраїнської конференції. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – С. 188-191.
7. Вайсбурд М., Апнотова С. Игра в учебном процессе // Народное образование. – 1996. - №8.
8. Гершунский Б.С. Компьютеризация в сфере образования: Проблемы и перспективы. – М.: Педагогика, 1987. – 264 с.
9. Глазунова М.А., Меерович М.И. Возможности триз-педагогика в воспитании личности учащихся // А.С.Макаренко и мировая педагогика: Материалы международного семинара. – Полтава, 2002. – С.62-64.
10. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приемов до философии. Библиотека директора школы. - 1996. - № 4.
11. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Можливості телекомунікацій у навчальному процесі // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку: Збірник статей до традиційної IV Всеукраїнської конференції. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – С. 188-191.
12. Гуржий А.М., Жук Ю.О., Волинський В.П. Засоби навчання. – К.: Віпол, 1997. – 208 с.

13. Давыдов В.В. О понятии развивающего обучения. //Педагогика. - 1995. - №1. - с. 29-40.
14. Донцов И.А. Самовоспитание личности. – М., 1984.
15. Дусавицкий А.К. Концепция школы развития личности // Феникс. Инф. - метод. журнал.- М.,1994.
16. Дьяченко В. От игры к методу: Обучение по способностям // Народ. образование. – 1994. - №2-3. – С. 89 – 98.
17. Жук Ю.О. Деякі психолого–педагогічні проблеми використання засобів нових інформаційних технологій у навчальному процесі середнього закладу освіти // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 1998. – №4. – С.7–9.
18. Зоц В. Школа модульного типу як демократична форма організації навчання. //Рідна школа - 1996 - №10.- с. 25-28.
19. Иванов И.П. Педагогика коллективных творческих дел. – К.: Освіта, 1992.
20. Ильина Т.А., Понятие “педагогическая технология в современной зарубежной педагогике”. - Сов. педагогика 1971. - № 9.
21. Кальф Т. Технологія створення сценарію навчального модуля. //Рідна школа. - 1996.- №8.- с. 48-52.
22. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике обучения на основе исследования игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). Рига, НПУ “Эксперимент”, 1995.
23. Кларк М. Технология образования или педагогическая технология Перспективы: Вопросы образования. - М., 1983. - №2 - с.78.
24. Коллективное творческое воспитание в работе класного руководителя /Сост. Пехота Е.Н., Гринченко В.П. и др. – Хабаровск, 1990.
25. Кочетов А.И. Как заниматься самовоспитанием. – Минск: Высш. шк., 1991. – 287с
26. Кротких Н. Вальдорфская педагогика: учение без страха. // Воспитание шк. - 1993. - №4. - с. 35-37
27. Лернер И.Я. Внимание: технологии обучения. //Педагогика - 1990. - № 3.

28. Лецких Л.А. Развивающий канон в системе Эльконина - Давыдова - Репкина. //Нач. школа - 1997.- №3.- с. 42-44.
29. Литвин Л.Н. “Наша” или “не наша” Мария Монтессори? // Сов. педагогика. - 1991. - №8. - с. 96.
30. Мазепа І.М. Гупова навчальна діяльність. // Поч. шк. - 1992. - №6. - с. 30-34.
31. Макрідіна Л. Технологія ТРВЗ: досвід, застосування // Завуч, 2004. - №1, - С.1-5.
32. Монахов В.М. Проектирование и внедрение новых технологий обучения Советская педагогика.-1990.-№7.-с.17-22.
33. Мельник В.В. Наукове проектування навчального модуля. //Педагогіка і психологія.- 1997.- №1.- с. 71-79.
34. Основы педагогического мастерства. Под ред. И.А.Зязюна. - М., 1989.
35. Педагогічні інновації та освітні модулі. //Рідна школа.- 1994.- №4.- с. 38
36. Сікорський П.І. Модульно-рейтингова система навчання у ліцеї. //Педагогіка і психологія.- 1997.- №1.- с. 31-38.
37. Фурман А. Технологія створення граф-схем навчальних курсів у модульно-розвивальній системі. // Рідна школа.- 1997.- № 2.- с. 25-78
38. Фурман А. Принцип модульності в освітній практиці: два рівня втілення. //Рідна школа. - 1995.- № 7-8.- с. 22-25.
39. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання - система педагогічних інновацій. // Педагогіка і психологія.- 1995.- №3.- с. 97-108.
40. Фурман А.В. Методический анализ систем развивающего обучения.// Педагогика и психология. - М., 1995.- №1.
41. Томан І. Як удосконалювати самого себе: Пер. з чес. – К., 1984. – 240 с.
42. Шевцова А. Активізація пізнавальної діяльності учнів за допомогою ситуативних завдань // Дивослово. – 2001. - №12.
43. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри: Навч. посібник. – К: Вища школа, 1993.

44. Юрченко З.В. Ігрові методики розвитку художньо-словесних здібностей учнів 5-11 клас // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. - №2. – С. 9 – 12.

Інформаційні ресурси

Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>

Сайт Міністерства освіти та науки України. <http://www.mon.gov.ua/>

Сайт Академії педагогічних наук України. <http://www.apsu.org.ua/>

Государственная научная педагогическая библиотека им. К.Д.Ушинского
<http://www.gnpbu.ru>

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього вчителя початкового навчання. Це лекція, семінар, бесіда, дискусія, круглий стіл, інсценування, пояснення, проблемного викладу, проблемних ситуацій, ділова гра.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, комп'ютерна підтримка навчального процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод тощо).

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю. Це: Модульна контрольна робота, усне

опитування, творчі роботи, наукові статті; перевірка конспектування лекцій, першоджерел, виконання індивідуальних завдань та самостійних робіт, рефератів, мультимедійні презентації.

Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогічні технології в початковій школі».
2. Плани семінарських занять.
3. Завдання для самостійної роботи: тематика рефератів, творчих робіт.
4. Тексти лекцій з курсу.
5. Комп'ютерні презентації до лекцій та семінарських занять.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Змістовий модуль I.

Учитель початкових класів. Вимоги до його особистісних та професійних якостей

ЛЕКЦІЯ 1

Тема: Технологічний підхід в освіті. Педагогічні технології початкової школи

Мета лекції:

дидактична: ознайомитися із концептуальними положеннями технологічного підходу в освіті та історією розвитку педагогічної технології як науки; засвоїти особливості інноваційності.

Виховна: виховувати професійні риси, почуття відповідальності, творче мислення, удосконалювати професійну активність.

Розвивальна: розвивати усі психічні функції; аналітичне мислення, уміння співставляти, аналізувати, синтезувати, робити висновки, узагальнення.

План

1. Концептуальні положення технологічного підходу в освіті.
2. Історія розвитку педагогічної технології як науки.
3. Класифікація педагогічних технологій

Література:

1. Педагогические технологии: Учебное пособие / Авт. - сост. Т.П.Сальникова. - М: ТЩ Сфера, 2005. - 128 с.

I. Концептуальні положення технологічного підходу в освіті.

Суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері навчання і виховання є їх технологізація - неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

*Історично поняття «технологія» (грец. *techné* - мистецтво, майстерність і *logos* - слово, вчення) у значенні науки про майстерність виникло у зв'язку з технічним прогресом.*

Технологія навчального та виховного процесів пов'язана зі знаходженням таких дидактичних підходів, які б надавали в навчанні гарантований результат. Існують різні визначення поняття “педагогічна технологія” зокрема. Педагогічна технологія – це така побудова діяльності педагога, де всі дії, які входять до неї, мають певну послідовність і цілісність, а виконання передбачає досягнення необхідного результату та має прогнозуємий характер.

Підходи дослідників до визначення поняття «педагогічна технологія» різноманітні.

Наприклад, російський учений Борис Ліхачов (1929-1998) розглядає педагогічну технологію як сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу.

Російський педагог-новатор Ігор Волков тлумачить її як опис системи дій учителя та учнів, які слід виконувати для оптимальної реалізації навчального процесу.

Педагог-дослідник П. Москаленко вважає цей феномен послідовним (системно представленим) рядом вказівок, діяльностей і операцій моделювання, реалізації діагностики ефективності, корекції процесу навчання або виховання.

Володимир Беспалько визначає педагогічну технологію як проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці, як змістову техніку реалізації навчально-виховного процесу.

Асоціація з педагогічних комунікацій і технологій США трактує її як комплексний, інтегрований процес, який включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем, що охоплюють основні аспекти засвоєння знань.

У «Глосарії термінів з технологій освіти» (Париж, ЮНЕСКО) це поняття сформульовано як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, завдання якого - оптимізація форм освіти.

На думку російського педагога Михайла Кларіна, педагогічна технологія є системною сукупністю і порядком функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей.

Російський учений Віталій Слатьонін вбачає в ній закономірну педагогічну діяльність, яка реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж за використання традиційних методик навчання.

За українською дослідницею Ольгою Козловою, педагогічна технологія є радикальним оновленням інструментальних і методологічних засобів педагогіки і методики за умови збереження наступності в розвитку педагогічної науки і шкільної практики, набором технологічних процедур, які забезпечують професійну діяльність учителя, - гарантованістю кінцевого результату.

Спільним в усіх визначеннях є спрямування педагогічної технології на підвищення ефективності навчального процесу, що гарантує досягнення запланованих результатів навчання.

Існує загальноприйняте уявлення про технологію як конструювання навчального процесу за певною схемою (рис. 3), яка відображає ознаки, притаманні й традиційній організації навчального процесу: впорядкованість процесу навчання, мети і оцінювання результатів.

Педагогічна технологія функціонує як наука, що досліджує найраціональніші шляхи навчання, і як система способів, принципів і регулятивів, які застосовують у навчанні, і як реальний процес навчання.

Створення нової технології, як правило, є наслідком незадоволення результатами навчання й виховання, а також неефективністю педагогічної діяльності як професійного експромту. Суттєвою особливістю педагогічної технології є те, що довільним діям вона протиставляє жорсткі алгоритмічні приписи, систему логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від елемента до елемента.

Предмет педагогічної технології - це навчально-виховний процес у сучасних закладах освіти, який впливає на розвиток свідомості особистості, формування її позитивних людських якостей, виховує громадянина суверенної держави.

Предмет педагогічної технології спирається на такі *наукові категорії*:

Технологія освіти - це процес і результат набуття особистістю знань, умінь і навичок, який потрібен їй для загальнолюдської та професійної діяльності.

Технологія навчання - спільна цілеспрямована діяльність викладачів (учителів) та студентів (учнів), за якої студенти (учні) здобувають знання, уміння, навички, формується світогляд, розвиваються пізнавальні та творчі сили.

Технологія виховання - процес впливу вихователя на вихованців з метою формування у них совісті, честі, людяності, правдивості та інших рис характеру, які визначатимуть особистість студента (учня) як майбутнього свідомого громадянина незалежної України.

Технологія розвитку - складне динамічне явище, спрямоване на збільшення інтелектуальних та фізичних сил особистості, що дозволяють формувати творчі здібності студента (учня), його активну громадянську позицію.

В основі розвитку є інтелект особистості, за який відповідає 14 мільярдів клітин головного мозку. За своє життя людина використовує тільки два мільярди клітин, які відповідають за її інтелект.

II. Історичні аспекти педагогічної технології

Термін «педагогічна технологія» з'явився в освіті порівняно недавно. Щодо навчального процесу його було вжито у 1886 р. англійцем Джеймсом Саллі (1842-1923). Однак дискусія з приводу того, чи існує в природі педагогічна технологія як певний інструмент навчання й виховання, яким може оволодіти кожний педагог, триває дотепер.

У ній окреслилося дві принципові позиції:

1. Прибічники однієї переконані, що *виховання й навчання є творчими процесами*, інтуїтивним осягненням світу іншої людини і відповідним впливом на цей світ

2. Інші вважають, що педагогічний процес має інструментальний характер. Його мета полягає у вихованні особистості із заздалегідь заданими властивостями.

Одним із перших оприлюднив ідею технологізації навчального процесу видатний чеський *мислитель-гуманіст, педагог, громадський діяч Ян-Амос Коменський (1592-1670), стверджуючи*, що школа є майстернею, «живою типографією», яка «друкує» людей. Учитель, на його думку, в педагогічному процесі користується тими засобами для виховання й освіти дітей, що й типографські працівники, створюючи книгу. Технологія навчального процесу, за переконаннями Я.-А. Коменського, повинна гарантувати позитивний результат навчання. Функціонально вона має бути своєрідною дидактичною машиною, яка, за умови правильного користування нею, забезпечувала б очікуваний результат. Для цього слід чітко окреслити цілі, вміло вибрати засоби, встановити жорсткі правила їх використання. Усе це свідчить, що Я.-А. Коменський розглядав технологізацію як важливий засіб впровадження провідних дидактичних принципів.

Видатний французький філософ і педагог епохи Просвітництва Жан-Жак Руссо (1712-1778) основою розвитку особистості вважав вільне виховання, за якого «дитина живе в радості, самостійно відчуваючи, слухаючи, спостерігаючи світ, духовно збагачуючись, задовольняючи жагу пізнання».

Зважаючи на природу дитини, необхідно відмовитися від встановлених волею вихователя обмежень, відучати дитину від сліпого підкорення цій волі, дотримуватися непорушних природних законів. Внутрішньою мотивацією цього процесу є прагнення дитини до самовдосконалення, самопізнання, творчого саморозвитку.

Швейцарський педагог Йоганн-Генріх Песталоцці (1746-1827)

актуальним завданням педагогіки вважав створення «механізму освіти», що дасть змогу кожному підготовленому педагогу, який докладе багато власних зусиль, виховати будь-яку дитину.

Концепція розвитку особистості американського гуманіста Карла Роджерса (1902-1987) оснований на протиставленні когнітивного (засвоєння знань, розвиток особистості учня під неухильним контролем педагога) і дослідного (зорієнтованого на особистісний розвиток та емоційну сферу учня) типів навчання. За твердженням Роджерса, особистий досвід самоцінний для учня і тому є єдиним критерієм оцінювання життєвих подій. Учіння, у процесі якого особистість самостійно розвивається, приносить величезне задоволення, вирішально впливаючи на особистість людини.

Австро-німецький філософ і педагог, засновник антропософії Рудольф Штейнер (1861-1925) започаткував індивідуальний підхід до виховання дітей, який ліквідував відокремлене навчання дівчаток і хлопчиків, поділ за соціальними прошарками, ступенем обдарованості і належності до різних віросповідань. Найважливішою проблемою людського мислення Штейнер вважав необхідність «зрозуміти людину як засновану на собі самій вільну особистість». На основі антропософії, яка вивчає людину в тілесному, душевному і духовному аспектах, він створив педагогіку, що охоплює розвиток і саморозвиток цілісної особистості, її здібностей до пізнання, мистецтва, розвитку власних почуттів, моральних задатків і релігійних переживань. Завдання педагога Штейнер вбачав у використанні технологій, що розвивають в особистості здатність до орієнтованих на різноманітність світу суджень і

умовисновків. Саме цей принцип було покладено в основу навчання і виховання у першій Вільній вальдорфській школі.

Представники «педагогіки творчості» (Ф. Гансберг, Е. Лінде, Г. Шаррельман) засуджували спроби впливати на неповторну особистість дитини за допомогою технології. Будучи переконаними, що до кожної особистості дитини необхідно добирати індивідуальні засоби виховання, вони не визнавали ідеї і можливості створення педагогічної технології, яка могла б стати ключем до душі дитини.

На відмові від педагогічної технології як інструменту впливу на дитину ґрунтуються традиції *«вільного виховання»*, які започаткували і розвивали в Росії *Лев Толстой (1828-1910)*, *Костянтин Венцель (1857-1947)*, *Луїза Шлегер (1863-1942)* та ін. Вони заперечували можливість «технологізувати» педагогічний процес, пропагували ідею створення особливого дитячого світу, «пробудження душі дитини», прагнення зберегти в людині оригінальність і яскравість дитинства, а успішність чи неуспішність роботи навчального закладу оцінювали не на підставі використовуваних технологій, а зважаючи на творчу спрямованість особистості педагога, на створений ним клімат у процесі навчання й виховання.

У колишньому Радянському Союзі педагогічні технології розглядали як засіб реалізації більшовицької ідеології, що надавало їм відповідної політичної заангажованості, вимагало врахування класових характеристик індивіда у процесі цілеспрямованої діяльності тощо. Зміст інформації свідомо добирали з орієнтацією на виховання комуністичної свідомості й моралі. Тобто педагогічні технології використовувались як засіб формування комуністичного світогляду і поведінки. Політично заангажовані вчені, педагоги-практики активно розпочали процес конструювання адекватних цим завданням технологій.

Однією з перших була створена протягом 20-х років ХХ ст. педологія (грец. pais (paidos) - дитина і logos - слово, вчення) - комплексна наука про дитину, яка, за задумом її засновників, мала стати антропологічною базою

педагогіки. Саме в наукових працях із педології, заснованих на рефлексології (М. Басов, В. Бехтерев, О. Ухтомський, С. Шацький), вперше згадано термін «педагогічна технологія». Тоді розповсюджувалося й поняття «педагогічна техніка» - сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять. Елементами педагогічної технології вважали також уміння оперувати навчальним і лабораторним обладнанням, використовувати наочні посібники. Нормативні педагогічні знання виводили з педології і вибудовували за схемою, згідно з якою конкретні педагогічні впливи повинні відповідати конкретним умовам виховання і віковим особливостям дитини. Педагоги, які сповідували цей підхід, намагалися вивчати побутові, природні, соціальні й культурні чинники середовища, які зумовлювали розвиток дитини, її генетичні, фізіологічні, психологічні, соціальні характеристики як похідні від соціальних умов життя. З цією метою вони використовували тести, анкети, інтерв'ю, експерименти, життєві спостереження. Збагачення і розвиток життєвих уявлень, входження дітей у світ природи, праці і суспільних відносин сприяли оволодінню ними системою знань, цілісних уявлень, яких не давало і не могло дати навколишнє мікросередовище. Згідно з концептуальним задумом педологів, беручи участь у суспільно корисній праці, змінюючи навколишнє середовище відповідно до здобутих у школі знань, умінь і навичок, діти перетворюють свій ціннісно-емоційний світ, оволодівають соціально значущими видами діяльності. Цей аспект педагогічної технології був високо оцінений відомими зарубіжними вченими (Д. Дьюї, В. Кілпатрік).

У 30-ті роки ХХ ст. розпочалася технологічна революція в освітній системі США. Протягом наступних десятиліть зазнало еволюції тлумачення терміна «педагогічна технологія», що породило дискусію про його сутність, структуру і джерела розвитку. Трансформація його змісту від «технології в освіті» до «технології освіти» охоплює чотири періоди.

1. 1940-1950 рр. У цей час з'явилися і впроваджувались у навчальний процес технічні засоби запису, відтворення звуку та проєкції зображення,

термін «технологія в освіті», який протягом наступних років під впливом праць із методики застосування різноманітних технічних засобів навчання модифікувався в термін «педагогічні технології».

2. Середина 50-х - 60-ті роки. Протягом цього періоду педагогічна громадськість активно дискутувала щодо суті поняття «педагогічна технологія», внаслідок чого виокремилось два напрями його тлумачення, а відповідно, і суті педагогічної технології як феномену. Представники одного з них виступали за необхідність застосування аудіовізуальних (лат. audio - чую, слухаю і visualis - зоровий) засобів і програмованого навчання (technology in education), прихильники іншого головним завданням вважали підвищення ефективності організації навчального процесу (technology of education), подолання відставання педагогічних ідей від стрімкого розвитку техніки. На цій підставі один напрям був означений як «технічні засоби у навчанні», другий, що виник дещо пізніше, - як «технологія навчання», або «технологія навчального процесу». Тоді у багатьох високорозвинутих країнах почали видавати спеціальні педагогічні часописи: у США - журнал «Педагогічна технологія» (1961), у Великій Британії (1964), Японії (1965) та Італії (1971) - «Педагогічна технологія і програмоване навчання». У 1967 р. в Англії було створено Національну раду з педагогічної технології, у США - Інститут педагогічної технології. У колишньому Радянському Союзі започатковано дослідження з алгоритмізації навчання (Л. Ланда). Педагогіка і психологія намагалися знайти раціональні для себе зерна в обґрунтованій філософією та соціологією концепції системного підходу в дослідженні соціальних, природних явищ і процесів.

3. 70-ті роки ХХ ст. У системі освіти розпочато модернізацію навчального обладнання і навчальних предметних середовищ як необхідної умови реалізації прогресивних методик і форм навчання. Утверджувалось тлумачення педагогічної технології як вивчення, розроблення та застосування принципів оптимізації навчальної діяльності на основі найновіших досягнень науки і техніки. Завдяки використанню основ інформатики, теорії

телекомунікацій (грец. tele - далеко і лат. communicatio - зв'язок, повідомлення), педагогічної кваліметрії (галузі педагогічної науки, яка вивчає і реалізує методи кількісного оцінювання якості навчально-виховного процесу), системного аналізу та нових досягнень психолого-педагогічної науки було значно розширено базу педагогічної технології. Тоді ж розпочато підготовку професіональних педагогів-технологів, масове використання таких технічних засобів навчання, як відеомагнітофон, карусельний кадрпроектор, поліекран, електронна дошка, синхронізатори звуку та зображення тощо. Педагогіка почала використовувати можливості безмашинного програмування, набули популярності створені за принципом програмування посібники, зокрема з педагогіки.

4. 80-ті роки XX ст. - початок XXI ст. На цей період припало створення і розвиток мережі комп'ютерних лабораторій і дисплейних класів. Динамічно розвиваються програмовані, інтерактивні засоби навчання, тривають різноманітні дослідження теоретичних питань педагогічної технології та шляхів її практичного впровадження.

Запропонована періодизація вибудовується на таких конкретних фактах:

1946 р. - обґрунтування плану аудіовізуальної освіти в університеті штату Індіана США.

1954 р. - обґрунтування ідеї програмованого навчання.

1961 р. - відкриття факультету технології навчання в університеті Південної Кароліни.

1968 р. - розроблення і застосування мови програмування ЛОДО в школі (Масачусетський технологічний інститут США).

1976 р. - створення першого персонального комп'ютера.

1981 р. - застосування у навчанні спеціальних програмованих засобів у дисплейних класах.

1990 р. - використання інтерактивних технологій в освіті.

Історію становлення педагогічної технології певною мірою відтворює така схема: задум упровадити інженерний підхід («інженерна педагогіка») ->

технічні засоби в навчальному процесі -> алгоритмізація навчання -> програмоване навчання -> технологічний підхід -> педагогічна технологія (дидактичний аспект) -> поведінкова технологія (аспект виховання). Не всі складові педагогічної технології набули однакового розвитку. Особливо складним є створення технології виховання, хоча й ця галузь має вагомі напрацювання.

У процесі становлення і функціонування педагогічних технологій простежуються певні тенденції та закономірності. Передусім необхідні об'єктивні та суб'єктивні передумови. Наприклад, педагогічні технології, засновані на ідеях «Школи діалогу культур», «імовірнісна педагогіка» могли утвердитися лише внаслідок кризи педагогічної технології, розробленої на ідеях «розвивального навчання».

Загалом, технологія як феномен є важливою складовою історії людства, формою вираження інтелекту, сфокусованого на розв'язанні важливих проблем буття, синтезом розуму і здібностей людини.

Об'єднують освітню, педагогічну технологію, а також технологію навчання (виховання, управління) актуальні для певного історичного етапу освітні концепції, педагогічні парадигми (системи поглядів).

Освітня технологія. Вона відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи. У сучасній Україні такими освітніми технологіями є гуманістична концепція освіти, Закон України «Про освіту», система безперервної освіти (дошкільний, шкільний, вузівський, поствузівський рівні) та ін.

Педагогічна технологія. Відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та

закономірності навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об'єднує в собі їх зміст, форми і засоби. Вона може охоплювати й спеціалізовані технології, що застосовуються в інших галузях науки і практики - електронні, нові інформаційні технології, промислові, поліграфічні, валеологічні (які зберігають здоров'я) тощо.

Технологія навчання (виховання, управління). Цей тип технології моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. За багатьма параметрами вона є наближеною до окремої методики. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання. Специфічні зміст, форми і методи властиві й технології виховання або управління.

III. Класифікація педагогічних технологій

Широкий спектр, багатоваріантність педагогічних технологій зумовлюють необхідність їх класифікації. Найдосконалішою серед багатьох вважають класифікацію, за якою педагогічні технології згруповано за різноманітними системними та інструментально значущими ознаками. Відповідно в сукупності педагогічних технологій виокремлено:

1. За рівнем застосування:

- загальнопедагогічні (стосуються загальних засад освітніх процесів);
- предметні (призначені для вдосконалення викладання окремих предметів);
- локальні та модульні (передбачають часткові зміни педагогічних явищ).

2. За провідним чинником психічного розвитку:

- біогенні (провідна роль належить біологічним чинникам);
- соціогенні (переважають соціальні чинники);
- психогенні (провідна роль належить психічним чинникам).

3. За філософською основою:

- матеріалістичні та ідеалістичні;
- діалектичні та метафізичні;
- наукові та релігійні;
- гуманістичні й антигуманні;
- антропософські (грец. anthropos - людина і sophia - мудрість) і теософські (засновані на вченнях про всезагальний абсолют, божественну суть усіх речей);
- вільного виховання та примусу тощо.

4. За науковою концепцією засвоєння досвіду:

- асоціативно-рефлекторні (в основу покладено теорію формування понять);
- біхевіористські (англ. behavio(u)rism, від behavio(u)r - поведінка) (за основу взято теорію научіння);
- розвивальні (грунтуються на теорії розвитку здібностей);
- сугестивні (засновані на навіюванні);
- нейролінгвістичні (засновані на нейролінгвістичному програмуванні);
- гештальттехнології (нім. Gestalt - цілісна форма, образ, структура і ...технологія) та ін. (засновані на психотерапевтичному впливі).

5. За ставленням до дитини:

- авторитарні (засновані на чіткій надмірній регламентації);
- дидактоцентристські (центровані на навчанні);
- особистісно-орієнтовані (гуманно-особистісні, технології співробітництва, технології вільного виховання).

6. За орієнтацією на особистісні структури:

- інформаційні (формування знань, умінь, навичок);
- операційні (формування способів розумових дій);
- емоційно-художні й емоційно-моральні (формування сфери естетичних і моральних відносин);

- технології саморозвитку (формування самоуправляючих механізмів особистості);

- евристичні (розвиток творчих здібностей);

- прикладні (формування дієво-практичної сфери) технології.

7. За типом організації та управління пізнавальною діяльністю:

- структурно-логічні технології навчання (поетапне формулювання дидактичних завдань, вибору способу їх розв'язання, діагностики та оцінювання одержаних результатів);

- інтеграційні технології (дидактичні системи, які забезпечують інтеграцію різнопредметних знань і вмінь, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання);

- ігрові технології (ігрова форма взаємодії педагога і дітей, яка сприяє формуванню вмінь розв'язувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету). В освітньому процесі використовують театралізовані, ділові, рольові, комп'ютерні ігри, імітаційні вправи, ігрове проектування та ін.;

- комп'ютерні технології (реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі взаємодії «вчитель - комп'ютер - учень» за допомогою інформаційних, тренінгових, розвивальних, контролюючих та інших навчальних програм);

- діалогові технології (пов'язані зі створенням комунікативного середовища, розширенням простору співробітництва на суб'єкт-суб'єктному рівні: «учень - учитель», «учитель - автор», «учень - автор» та ін.);

- тренінгові технології (система діяльності щодо відпрацювання певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань у процесі навчання - тести, психологічні тренінги інтелектуального розвитку, розв'язання управлінських задач).

Педагоги-практики розробляють авторські технології, які поєднують у різних варіантах елементи апробованих технологій. Як правило, всі вони

зорієнтовані на реалізацію змісту і досягнення мети різнорівневого і різнопрофільного навчання.

Вихідним матеріалом для розроблення технології є теорії, концепції. Багато педагогічних технологій мають у своїй основі такі концепції засвоєння соціального досвіду:

1) асоціативно-рефлекторне навчання, у межах якого розроблена теорія формування понять;

2) теорія поетапного формування розумових дій, згідно з якою розумовий розвиток (як і засвоєння знань, умінь, навичок) відбувається поетапно, спрямовуючись від «матеріальної» (зовнішньої) діяльності у внутрішній розумовий план;

3) сугестопедична концепція навчання, яка обґрунтовує комплексне використання у навчальних цілях вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (навіювання), що сприяє надзапам'ятовуванню;

4) теорія нейролінгвістичного програмування (НЛП), що розглядає процес навчання як рух інформації через нервову систему людини;

5) теорії змістового узагальнення, в основу яких покладено гіпотезу про провідну роль теоретичного знання у формуванні інтелекту дитини.

ЛЕКЦІЯ 2

Тема: Технологія особистісно орієнтованого навчання і виховання.

Особистісно орієнтований урок у початковій школі

План

1. Особистісний підхід в педагогіці: історія виникнення.
2. Мета і завдання особистісно орієнтованого навчання.
3. Особистісно орієнтовані технології.
4. Планування та технологія особистісно зорієнтованого уроку.

I. Особистісний підхід в педагогіці: історія виникнення.

А) В кінці XIX-початку XX століть у Росії отримали певне поширення ідеї вільного виховання - *«першого варіанту» індивідуально-орієнтованої педагогіки. Біля витоків російського варіанту школи вільного виховання стояв Л.М. Толстой.* Саме йому належить розробка теоретичних і практичних засад вільного навчання і виховання. У світі, на його переконання, все органічно взаємопов'язане і людині необхідно усвідомлювати самого себе рівнозначною частиною світу, де «все пов'язано з усім», і де людина може знайти себе, тільки реалізувавши свій духовно-моральний потенціал. Вільне виховання уявлялося Л.М. Толстому як процес мимовільного розкриття високих моральних якостей, притаманних дітям, - при обережній допомозі педагога. Він не вважав, як Руссо, необхідним ховати дитину від цивілізації, створювати йому свободу штучно, навчати дитину не в школі, а вдома. Він вважав, що і в школі, на уроках, зі спеціальними прийомами навчання можлива реалізація вільного виховання. Головне при цьому, не створювати «примусового духу навчального закладу», а прагнути до того, щоб школа стала джерелом радості, пізнання нового, прилучення до світу.

Незважаючи на відсутність у Росії індивідуальної свободи, орієнтація російського варіанту школи вільного виховання спочатку була суб'єктно-орієнтованою, тобто за змістом була пов'язана з ідеєю самовизначення людини в усіх сферах життя.

Б) Тим не менше, «теоретичним підґрунтям» російської педагогіки того часу виступала християнська антропологія «помножена» на філософію «російського екзистенціалізму» (Вол. Соловйов, В. Розанов, М. Бердяєв, П. Флоренський, К. Вентцель, В. Зенковскі та ін.), яка багато в чому визначала обличчя практичної педагогіки і в тій же мірі «обмежувала» реалізацію в «чистому» вигляді ідей вільного виховання. Будучи проголошеною і позначеною, частково навіть випробуваною, ідея школи вільного виховання не отримала широкого розповсюдження в Росії початку століття.

В) У радянській дидактиці проблеми «особистісно-орієнтованого навчання» ставилися і вирішувалися по-різному на рівні теорії і практики. Установки на облік особистісного чинника в ідеології супроводжувалися розглядом особистості учня як засіб формування у практиці навчання певного «гвинтика» системи. Цільова установка навчання виглядала наступним чином: «... навчити самостійно мислити, діяти колективно, організовано, віддавати собі звіт в результатах своїх дій, розвиваючи максимум ініціативи, самодіяльності». У наукових працях того часу чітко проглядаються установки на індивідуально-орієнтоване навчання і разом з тим на формування міцних і конкретних ЗУНов. З позиції сьогодення можна напевно стверджувати, що економічне, політичне становище країни, її ідеологія досить швидко і однозначно «підштовхнули» педагогіку до вибору на користь ЗУНов.

Г) Новий етап розвитку радянської дидактики, який зазвичай пов'язують з *30-50-ми роками нашого сторіччя*, характеризується певною зміною акцентів у «особистісно-орієнтованій» проблематики. Сама по собі ідея формування самостійності учнів, врахування їх індивідуальності та віку при організації навчання продовжує декларуватися, але на перший план виходить завдання озброєння учнів системою наукових, предметних знань. Вимога обліку особистісного чинника знайшло відображення у формулюванні в цей період в якості одного з основних дидактичних принципів принципу свідомості і активності. Результативність роботи вчителя оцінювалася за характером успішності учнів, причому успішність оцінювалася більшою мірою за вмінням учнів відтворити засвоєне. Це, звичайно, не означало відмови викладачів від розвитку творчості і самостійності учнів, але при формуванні цих якостей вчитель вів їх по правильному шляху до певного, кажучи сучасною мовою, предметного стандарту. «Самість», «унікальність» учня частково ховалася за установками на формування певних ЗУНов. Поняття «розвиток особистості» у

той час «розмивалося» до такої міри, що цей процес починає ототожнюватися з будь-якою зміною особистості, в тому числі і з накопиченням знань.

Д) Наступний період розвитку вітчизняної дидактики - 60 - 80-ті роки - пов'язаний з поглибленою опрацюванням проблеми «навчання та розвитку». Характерною рисою розвитку дидактики у зазначений період слід вважати дослідження процесу навчання як цілісного явища. Якщо в попередні періоди основна увага приділялася вивченню окремих компонентів процесу навчання - методів, форм і т.п., то тепер на перший план вийшли завдання розкриття рушійних сил навчального процесу. Сприяли цьому дослідження в галузі педагогічної психології. Дослідження П.Я. Гальперіна, В.В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, Л.В. Занкова та ін значно розширили горизонти уявлень про пізнавальні можливості учнів. У дидактики з'являється «теоретично оформлена» ідея про необхідність опису змісту освіти в термінах зміни суб'єкта навчання. У дослідженнях і наукових працях, підкреслюється взаємообумовлений характер організації змісту і структури якостей особистості. Явно простежується увагу дидактики цього періоду до особистості учня. Робляться спроби визначення сутності самостійної роботи учнів, класифікації видів самостійних робіт.

Е) Окремо серед досліджень розглянутого періоду стоять дослідження і практичний пошук педагогів-новаторів (Ш. О. Амонашвілі, І. П. Волков, Є. М. Ільїн, С. Н. Лисенкова, В. Ф. Шаталов та ін.) Деякі з них більшою мірою зосереджували свою увагу на інструментальній стороні діяльності учнів, яка передбачає своєрідну технологію обліку індивідуальних психологічних особливостей особистості, інші - на їх особистісному розвитку. Але системоутворюючим фактором для їх робіт завжди виступала ЦІЛІСНІСТЬ учня. І навіть якщо не всім вдалося в кінцевому підсумку концептуально оформити свої підходи, без їх новаторського пошуку зміст наступного етапу було б зовсім іншим.

Є) З кінця 80-х років починається наступний етап розвитку дидактичної вітчизняної думки. Це наша сучасність і давати оцінку ще складно, але, тим не менш, позначити його найбільш характерні риси можливо.

По-перше, справжній період характеризує прагнення дослідників до інтеграції різних підходів. Пройшов період «бумів» те проблемного, то програмованого, то розвивального навчання (при ототожненні даного поняття або з системою Д. Б. Ельконіна - В. В. Давидова, або з системою Л. В. Занкова).

По-друге, в процесі інтеграції різних підходів чітко позначився системоутворюючий фактор - унікальна і неповторна особистість учня.

Останнім часом з'явилися і перші роботи методологічного характеру, де досить докладно обговорюється проблематика саме особистісно-орієнтованого навчання. Йдеться про роботи Ш.А. Амонашвілі «Педагогічна симфонія»; В.В. Серікова «Особистісний підхід в освіті; концепція і технології», І.С. Якиманської «Особистісно-орієнтоване навчання в сучасній школі» та ін

По-третьє, сучасний етап розвитку дидактики, характеризує підвищений інтерес до технології навчання. Все частіше педагогічна технологія інтерпретується як авторська система педагогічної роботи, а не ототожнюється з уніфікованим набором методів і форм.

По-четверте, інтерес дидактики до особистості учня, підштовхує її до розгляду життєвого шляху особистості в цілому і в цьому сенсі орієнтує на вироблення єдиної методології організації розвиваючого середовища, включаючи дошкільну освіту і післяшкільного в різних його варіантах.

II. Мета і завдання особистісно орієнтованого навчання.

Мета особистісно орієнтованого навчання - процес психолого-педагогічної допомоги дитині у становленні її суб'єктності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні.

Основні завдання особистісно орієнтованого навчання - розвинути індивідуальні пізнавальні здібності кожної дитини; максимально виявити,

ініціювати, використати, "окультурити" індивідуальний досвід дитини; допомогти особистості пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися, а не формувати попередньо задані якості; сформувати в особистості культуру життєдіяльності, яка дає змогу продуктивно будувати своє повсякденне життя, правильно визначати лінії життя.

III. Особистісно орієнтовані технології.

Традиційне навчання.

Термін "традиційне навчання" передбачає класно-урочну організацію навчання, яка склалась в XVII ст. на принципах дидактики, сформульованих Я.А.Коменським і яка до нашого часу переважає.

Традиційна технологія являє собою авторитарну педагогіку вимог, яка здійснюється у регламентації діяльності примусовості навчальних процедур, централізації контролю, орієнтації на середнього учня.

Методи такої технології базуються на доведенні готових знань (інформації) та навчанні по зразку, на індуктивній логіці (від поодинокого до загального), на механічному заучуванні; на вербальному викладанні навчального матеріалу, на репродуктивному його відтворенні. Процес навчання як діяльність в традиційній системі характеризується відсутністю самостійності, слабкою мотивацією навчальної праці.

Негативні сторони традиційного навчання:

- шаблонна побудова, одноманітність;
- нерациональний розподіл часу уроку;
- забезпечення на уроці первісної орієнтації у матеріалі (досягнення ж високих рівней перекладається на домашнє завдання);
- роз'єднання учнів під час уроку;
- відсутність самостійності, пасивність або подоба активності учнів;
- слабка мовна діяльність (середній час мовлення учня – 2 хвилини на добу);

- недостатній зворотний зв'язок;
- усереднений підхід до учнів, які навчаються;
- відсутність індивідуального підходу.

Також розміщення учнів в класах за партами в традиційній школі не сприяє навчальному процесу.

Особистісно – орієнтоване навчання.

Особистісно-орієнтовані технології ставлять у центрі всієї освітньої системи особистість учня, забезпечення комфортних, безконфліктних умов її розвитку, реалізацією її природжених потенціалів. Учні в умовах цієї технології не тільки звичайний суб'єкт, але і суб'єкт пріоритетний, він – мета освітньої системи, а не засіб досягнення чого-небудь далекого від дійсності.

Особистісно-орієнтовані технології характеризуються гуманістичною та психотерапевтичною спрямованістю та мають метою різнобічний, вільний та творчий розвиток учня, формування у нього позитивної “Я – концепції”.

На особистісно-орієнтованому уроці створюється та навчальна ситуація коли не тільки подаються знання, але і розкриваються, формуються та реалізуються особисті особливості учнів. На такому уроці створюється емоціонально позитивний настрій учнів на роботу, урок стає більш цікавим, привабливим, результативним. Вчитель не тільки створює доброзичливу творчу атмосферу, але і постійно звертається до суб'єктивного досвіду учнів.

Найбільш важливим є те, що вчитель визначає самотність та унікальність кожного учня.

А) До особистісно-орієнтованого належить технологія співробітництва: Вона передбачає навчання в малих групах. Головна ідея навчання у співробітництві – навчатися разом, а не тільки допомагати один одному, усвідомлювати свої успіхи та успіхи товаришів. Існує декілька варіантів організації навчання у співробітництві.

- Навчання у команді. Визначається групова мета. Успіх можна досягнути лише за допомогою постійної взаємодії всіх членів групи (команди) під час

роботи над темою, проблемного або питання. Завдання полягає в тому, що кожний член команди набув необхідні знання, уміння та навички, при цьому вся команда повинна знати досягнення кожного.

Оцінка групової діяльності залежить від виду роботи та дидактичної мети. Після виконання завдання учнями всіх груп учитель, за допомогою тесту перевіряє розуміння нового матеріалу. Завдання тесту виконується індивідуально. За виконання кожної групки свого конкретного завдання бал виставляють один для всіх. Якщо кожний член команди виконував індивідуальне завдання, команда одержує суму балів.

„Пила”. Учні об’єднуються в групи по 4-6 для роботи над навчальним матеріалом, який розподілений на фрагменти (логічні або смислові блоки). Кожний член групи виконує свою частину роботи. Потім учні, які вивчають однакові питання, але входять до різних груп, зустрічаються та обмінюються інформацією як експерти з цього питання. Відбувається таким чином зустріч експертів.

Потім вони повертаються в свої групи та навчають всьому новому, що узнали самі, інших членів групи. Кожен член групи доповідає про свою частину завдання. Засвоїти матеріал всієї теми можна лише якщо уважно слухати розповіді членів команди та робити записи в зошитах – ніяких додаткових зусиль з боку вчителя не потрібно. Для учнів важливо, щоб їх товариші ретельно виконали свої завдання, бо це впливає на загальну оцінку. Складають звіт загалом по темі кожний окремо и вся команда загалом. На заключному етапі вчитель може запропонувати якому-небудь члену команди відповісти на питання теми.

„Навчаємося разом”. Клас розподіляється на однакові по рівню підготовки групи по 3-5 учнів. Кожна група одержує одне завдання – частину якої-небудь великої теми. Завдяки сумісній роботі окремих груп та всіх в цілому здійснюється засвоєння матеріалу. В кожній групі учні самі розподіляють ролі для виконання загального завдання, таким чином група має подвійну задачу: досягнення пізнавальної, творчої мети та здійснення під час

виконання завдання певної культури спілкування та організації сумісної діяльності. Група одержує оцінку в залежності від досягнень кожного учня.

Основні ідеї, які характерні цим варіантом організації малих груп – загальність мети та задач, індивідуальна відповідальність та рівні можливості успіху.

Основні дії вчителя при такій організації навчання спрямовані на вирішення таких питань.

1. Розташування робочих місць дітей для спільної роботи та спілкування.

2. Під час підготовки до уроку визначити одне-два завдання які потребують після звичайного пояснення певних дій в групах по засвоєнню нового матеріалу.

3. Розподілити клас на групи та надати їм можливості визначити роль кожного під час виконання завдання.

4. Під час роботи в групах над новим матеріалом необхідно сформулювати по 2-3 питання кожному учню групи. Коли відповідає перший учень, іншим членам групи необхідно знайти підтвердження або спростування його відповіді. Одним із групи може фіксувати ці відповіді або складати приклади, які підтверджують відповідь. Кожен із членів групи повинен підготувати свою відповідь.

5. Учні повинні обговорювати матеріал в групах перш ніж буде контроль робота або тест.

6. Учні повинні мати можливість (перш ніж подавати свої зошити з контрольною або самостійною роботою вчителю) перевірити роботи один у одного у групі й обов'язково допомогти кожному правильно виконати завдання.

7. На початку уроку та перед роботою в групах вчитель чітко повідомляє мету виконання завдань.

8. Протягом всієї роботи вчитель слідкує за діями учнів і допомагає при необхідності.

Б) Технології на основі активізації пізнавальної діяльності учнів.

- Пізнавальна активність як особистісна якість - визначається як особистісна якість, яка набувається закріплюються та розвивається під час організованого процесу пізнання з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей учнів. До її показників належать: стабільність, прилежність усвідомлення навчання, творчі прояви, поведінка в нестандартних навчальних ситуаціях самостійність під час вирішування навчальних завдань та ін.

Рівні активності учнів: нульовий, ситуативний, виконавський, творчий.

Нульовий – учні пасивні на уроці, не мають високих оцінок, часто не мають бажання навчатися.

Ситуативний – учні цього рівня залежать від емоційного впливу. Їх приваблює новизна заняття, певна легкість у досягненні результату, незвичні прийоми викладання. Під час уроку такі учні легко приєднуються до нових видів роботи, але якщо виникають труднощі, у них зникає зацікавленість до занять.

Виконавський – учні постійно виконують домашні завдання, приймають участь в різних формах роботи які пропонує вчитель. Вони мають глибокі знання. Діяльність цих учнів вимагає особливого навчання, вчитель має їм пропонувати проблемні, пошукові та евристичні ситуації, участь у різних дискусіях.

Творчий рівень активності. Учням цього рівня пропонують надавати пошукові завдання. Які передбачають нестандартні рішення. Бажання таких учнів – зрозуміти сутність явищ, їх взаємозв'язок, знайти нові засоби вирішення різних проблем.

Основні моделі організації та проведення уроків в класах з різними за рівнем активності учнями:

- навчальні взаємодії можуть бути здійснені лінійно: поступова робота педагога з кожною окремою групою учнів;

- урок може-бути побудований на “мозаїчній” взаємодії, яка передбачає включення до навчальної діяльності певної групи залежно від навчального завдання;

- урок може бути активно-ролевим, при цьому ведуча роль в навчальній взаємодії надається учням з високим рівнем активності для навчання інших.

В) Інноваційні технології.

Кожна педагогічна технологія має засоби, які спроможні активізувати та інтенсифікувати діяльність учнів. В деяких технологіях ці засоби складають головну ідею і основу ефективності результатів. До них можна віднести технологію перспективно-випереджувального навчання (С.М.Лисенкова), ігрові, проблемного, програмованого, індивідуального, раннього інтенсивного навчання та інші.

Г) Технологія перспективно-випереджувального навчання.

Основні концептуальні положення технології – особистісний підхід (міжособистісне співробітництво); спрямованість на успіх як головну умову розвитку учнів під час навчання; запобігання помилок замість роботи над ними; диференціація, тобто доступність завдань для кожного; безпосереднє навчання.

С.М.Лисенкова визначила важливий феномен; для зменшення труднощів деяких питань програми необхідно випереджувати їх введення в навчальний процес. Так, до трудної теми можна звертатися попередньо в зв'язку з тим матеріалом, який зараз вивчається. Перспективна (йде після теми, яка вивчається) тема подається на кожному уроці в незначному обсязі (5-7 хвилин). Теми при цьому розкриваються повільно, має всі необхідні логічні переходи.

Для обговорення нового матеріалу вчитель залучає спочатку сильних, потім середніх, далі – слабких учнів. Таким чином всі діти навчають один одного.

Інші особливості цієї технології – це керування, яке коментується. Вона об'єднує три дії учня – говорю, розумію, записую, учень в голос повідомляє, що він в цей момент робить, це допомагає долучити до роботи весь клас.

При цьому розвивається логічне судження, самостійність мислення учень стає у ролі вчителя, який керує класом та прогнозує результат.

Важлива особливість системи С.М.Лисенкова – опорні схеми – які використовуються під час пояснення і мають вигляд таблиць, карток, малюнків. Молодші школярі мислять конкретно, образами. Для них опорні схеми – це зрозумілий перехід від яскравих малюнків до умовного наочного-образного уявлення елементів завдання, вміння абстрагуватися від конкретних предметів.

Якщо учень відповідає на питання вчителя за допомогою опорних схем, він почуває себе більш вільно, не має страху помилитися. Схема стає алгоритмом пояснити та доказати, а вся увага спрямована замість запам'ятовування на розвиток мислення, на пізнання причинно-послідовних залежностей та розуміння зв'язків.

С.М.Лисенкова пропонує вчителям:

- в першому класі не давати домашніх завдань;
- домашнє завдання відповідно до нової теми вчитель задає при умові, що його може виконати самостійно кожен учень;
- механічне вивчення правил та іншого матеріалу не повинно використовуватися у навчанні;
- кожного учня опитувати тільки тоді, коли він може відповісти.

Д) Ігрові технології: Гра поряд з працею та навчанням – один із видів діяльності дитини. В ній створюються умови ситуацій, повний вид діяльності, досвід суспільства, а загалом створюється самокерування своєю поведінкою.

Гру як метод навчання та ознайомлення молодших з досвідом минулого використовували багато років. В сучасній школі для активізації та

інтенсифікації навчального процесу ігрову діяльність використовують в таких випадках:

- як самостійну технологію;
- як елемент педагогічної технології;
- як форму уроку або його частини;
- для позакласної роботи.

Місце та роль ігрової технології, її елементів в навчальному процесі залежать від розуміння вчителем функції гри.

Етапи технології ділових ігор.

1. Підготовчий. Розробка сценарію – умовне відображення ситуації та об'єкту. До сценарію входять навчальна мета уроку, характеристика проблеми, обґрунтування завдання, план ділової ігри, опис проведення, ситуацій, характеристики діючих осіб.

2. Введення в гру. Об'являються учасники, умови ігри, експерти, головна мета, обговорюється постановка проблеми та вибір ситуації.

Надаються пакети матеріалів, інструкцій, правил.

3. Процес гри. Коли гра почалась ніхто не має права втручатися та змінювати її хід.

Тільки ведучий може коректувати дії учасників, якщо вони не виконують правила.

4. Аналіз та оцінки результатів гри. Виступи експертів, обмін думками, захист учнями своїх рішень та висновків. По закінченні вчитель констатує досягнуті результати, а також зроблені помилки, формулює висновок уроку загалом.

IV. Планування та технологія особистісно зорієнтованого уроку.

Особливості особистісно-орієнтованого уроку.

1. Конструювання дидактичного матеріалу різного типу, виду, форми, визначення мети, місця та часу його використання на уроці.

2. Визначення вчителем можливостей для самостійного виявлення учнів. Надання їм можливості запитувати, висловлювати оригінальні ідеї та гіпотези.
3. Організація обміну думками, поглядами, оцінками. Стимулювання учнів до доповнення та аналізу відповідей товаришів.
4. Використання суб'єктивного досвіду та опора на інтуїцію кожного учня. Застосування важких ситуацій, які виникають під час уроку, як області застосування знань.
5. Прагнення до створення ситуації успіху для кожного учня.
6. Спонування учнів до пошуку альтернативної інформації під час підготовки до уроку.
7. Продумане чергування видів робіт, типів завдань, що зменшує стомлюваність учнів.
8. Проведення спостережень за учнями.

В системі особистісно-орієнтованого навчання вчитель та учень виступають як рівноправні партнери, які мають різний, але необхідний досвід. Професійна позиція вчителя полягає в тому, щоб знати та уважно ставитися до будь-якого висловлювання учня відносно до змісту теми, яка обговорюється.

Критерії ефективності проведення особистісно-орієнтованого уроку:

- Наявність у вчителя навчального плану проведення уроку в залежності від готовності класу;
- Використання проблемних творчих завдань;
- Застосування знань, що дозволяють учневі самому вибирати тип, вид і форму матеріалу (словесну, графічну, умовно-символічну);
- Створення позитивного емоційного настрою на роботу всіх учнів у ході уроку;
- Обговорення з дітьми в кінці уроку не тільки того, що «ми дізналися» але й того, що сподобалося (не сподобалось) і чому, що б хотілося виконати ще раз, а зробити по-іншому;

- Стимулювання учнів до вибору і самостійного використання різних способів виконання завдань;

- Оцінка (заохочення) при опитуванні на уроці не тільки правильної відповіді учня, а й аналіз того, як учень міркував, який спосіб використовував, чому і в чому помилявся;

- Відмітка, що виставляється учневі в кінці уроку, повинна аргументуватися по ряду параметрів: правильність, самостійність, оригінальність;

- При завданні додому називається не тільки тема і обсяг завдання, але детально роз'яснюється, як слід раціонально організувати свою навчальну роботу при виконанні домашнього завдання.

ЛЕКЦІЯ 3

Тема: Технологія інтерактивного навчання. Технологія роботи в малих групах

План

1. Цілі і завдання інтерактивного навчання, характерні ознаки.
2. Етапи впровадження системи інтерактивного навчання.
3. Класифікація інтерактивних методів навчання.

Інтерактивні технології – це порівняно новий, творчий, цікавий підхід до організації навчальної діяльності учнів.

Слово “інтерактив” походить від англійського слова “interact”. “Inter” – це взаємний, “act” – діяти. Інтерактивний – здатний взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (наприклад, комп’ютером) або з будь-ким (людиною). Сутність інтерактивного навчання полягає в активному залученні всіх учнів до процесу пізнання.

У педагогічній літературі описано чимало типів організації навчання (за рівнем активності учнів, рівнем залучення їх до продуктивної діяльності, за дидактичною метою, за способами організації тощо). Голант Е.Я. (60-ті рр.) поділив типи та методи навчання на активні та пасивні залежно від участі учнів у навчальній діяльності. Звісно, термін “пасивне” є умовним, адже будь-яка організація навчального процесу неодмінно передбачає певний рівень пізнавальної активності суб’єкта – учня, інакше досягнення навіть мінімального результату неможливе. У своїй класифікації Я. Голант використовує “пасивність” як визначення низького рівня активності учнів, переважно репродуктивної діяльності за майже цілковитої відсутності самостійності й творчості. До цієї класифікації ми додамо інтерактивне навчання як різновид активного, котрий, однак, має свої закономірності та особливості.

При пасивному типі навчання учень виступає у ролі “об’єкта” навчання, має засвоїти й відтворити матеріал, переданий йому вчителем, текстом підручника тощо – тобто джерелом правильних знань. До відповідних методів навчання належать методи, що вимагають від учнів лише слухати й дивитися (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація й відтворювальне опитування учнів). Учні, як правило, не спілкуються один з одним і не виконують жодних творчих завдань.

При активному навчанні передбачається застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Учень виступає “суб’єктом” навчання, виконує творчі завдання, вступає у діалог з вчителем. Основними методами цього навчання є: самостійна робота, проблемні й творчі завдання, питання учня до вчителя і навпаки, що розвивають творче мислення.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання. Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових

ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером учнівського колективу.

Отже, інтерактивні технології – це організація засвоєння знань і формування певних вмінь та навиків через сукупність особливим способом організованих навчально-пізнавальних дій, що полягають у активній взаємодії учнів між собою та побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату.

Дослідження проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) у 1980-х роках, засвідчують, що інтерактивне навчання вможливує різке збільшення відсотка засвоєння матеріалу, бо впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю. Результати цих досліджень відображено у схемі, яка дістала назву “Піраміда навчання”.

“Піраміда навчання” демонструє, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5%, читання – 10%), а найбільших – інтерактивного(дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших або негайне застосування знань – 90%). Ці дані є середньостатистичними, тому у конкретних випадках результати можуть різнитися, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

Науковці виділяють наступні принципи інтерактивного навчання:

1. *Принцип активності.* Означає, що для досягнення поставлених цілей кожен учень повинен брати активну участь у процесі спілкування та активно взаємодіяти з іншими.

2. *Принцип відкритого зворотнього зв'язку,* сутність якого полягає в обов'язковому висловленні членом чи всіма членами групи думок, ідей чи заперечень щодо поставлених завдань. Саме завдяки активному використанню зворотнього зв'язку учасники групи довідуються, як сприймаються іншими людьми їхня манера спілкування, стиль мислення, особливості поведінки. Завдяки цьому принципу відбувається корекція мовлення.

3. *Принцип експериментування* припускає активний пошук учнями нових ідей та шляхів вирішення поставлених завдань. Цей принцип дуже важливий і як зразок стратегії поведінки в реальному житті, і як поштовх до розвитку творчості й ініціативи особистості.

4. *Принцип довіри в спілкуванні*. Саме на це спрямовано спеціальну організацію групового простору в ході проведення занять: звичайно використовуваний у роботі прийом розташування учня і вчителя по колу обличчям один до одного, для того щоб змінити в учнів стереотипну установку і уявлення про те, як повинні проводитися й організовуватися заняття і яку роль у них повинен грати вчитель.

5. *Принцип рівності позицій*. Він означає, що вчитель не прагне нев'язати учням свої думки, а діє разом з ними. В свою чергу, учень має змогу побувати у ролі організатора, лідера.

Нагромаджений вже сьогодні в Україні та за кордоном досвід переконливо засвідчує, що інтерактивні технології сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. Вони дозволяють учням:

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й тому зробити засвоєння знань більш доступним;
- навчитись формулювати власну думку, правильно її виражати, доводити власну точку зору, аргументувати й дискутувати;
- навчитись слухати іншу людину, поважати альтернативну думку;
- моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації;
- вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу;
- знаходити спільне розв'язання діалогу;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

“Поняття інтерактивна методика” та “інтерактивна технологія”

Аналізуючи літературу, можна часто зустріти термін “інтерактивні технології навчання”, а не інтерактивні методи навчання.

Розвиток науки та техніки пропонує учням та вчителям нові форми комунікації, нові типи розв’язання абстрактних і конкретних завдань, перетворюючи вчителя з авторитарного транслятора основних ідей на натхненника інтелектуального і творчого потенціалу учня. Майбутнє за системою навчання, що вкладалася б у схему учень – технологія – вчитель, за якої вчитель перетворюється на педагога-методолога, технолога, а учень стає активним учасником процесу навчання. На думку Амацьєва О. методична майстерність сучасного вчителя має розвиватися не через забезпечення його великою кількістю готових рецептурних посібників і широке використання ним готових поурочних розробок. Йому потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, висока загальна культура і ґрунтовна дидактична компетентність.

Вже на прчатку 20-х років минулого століття у працях відомих педагогів (І.П. Павлова, А.А. Ухтомського, С.Т. Шацького, В.М. Бехтерева) з’являються терміни “педагогічна технологія” й “педагогічна техніка”. Педагогічна техніка визначалась у педагогічній енциклопедії 1930-х років як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять. Відтоді минуло майже сто років, а всучасній педагогічній літературі й досі не існує єдиних, вичерпних, уніфікованих визначень понять освітні, педагогічні, навчальні технології. Деякі дослідники налічують близько 300 дефініцій цих термінів, які різняться не лише за формою, а й за змістом, що в них вкладається. Одні науковці розуміють під терміном “технологія” управління педагогічними процесами, інші – способи організації діяльності учнів, різноманітні методи та прийоми досягнення педагогом навчальної мети тощо.

На думку деяких дослідників, технологію від методики відрізняють два принципові моменти: гарантія остаточного результату й проектування майбутнього навчального процесу. Педагогічна технологія – набір процедур,

які поновлюють професійну діяльність вчителя, і нарантують заплановагий остаточний результат. Технологія, на відміну від методики, не припускає варіативності, з неї не можна викинути жодного елемента. Для технологічного навчання обов'язковим є постійний зворотній зв'язок, коригування та зміни у подальшій діяльності.

Формування інтерактивних технологій навчання

Аналіз історичних джерел показав, що застосування того чи іншого прийому інтерактивного навчання відбувалося ще за античних часів. На проблему розвиваючого навчання у взаємодії вказували такі філософи, як Конфуцій, Сократ, Платон та інші.

Зокрема, при Конфуції навчання проводилось методом вільних бесід і взаємних роздумів. Дискусії проходили в основному між учнями. Конфуцій, слухаючи їх, лише вставляв репліки, виказував окремі зауваження і судження, надавав питання для роздумів. Основною його метою було не озброєння учнів конкретними знаннями, а їх ґрунтовний загальний розвиток, моральний і духовний ріст.

Ці ідеї продовжили деякі учні і послідовники Конфуція. В невеликому трактаті невідомого автора “Записки про навчання” (III ст. до н. е.) читаємо: “Благородний чоловік навчає, виховує, але не тягне за собою, стимулює, але не заставляє, вказує шлях, але дозволяє учневі йти самому. Оскільки він веде, а не тягне, він перебуває у згоді з учнем. Оскільки він лише вказує шлях, він надає учневі можливість роздумувати. Згода між вчителем і учнем, легкість вчення і можливість думати самому і складають те, що називається успішним навчанням”.

Погляди Сократа є багато в чому спільними з поглядами Конфуція, зокрема орієнтація на загальний розвиток дитини та використання бесіди як методу навчання та виховання. В бесідах Сократа оригінально вирішувалась проблема розвиваючого навчання. Шлях приведення до пізнання істини через запитання і відповіді стали називати “сократівським методом”. Пізніше, і аж до наших днів, загальна ідея “сократівського методу” в тій чи іншій мірі

використовується в методі “навідних запитань”, в проблемному навчанні та інших підходах з установкою на активізацію пізнавальної діяльності тих, хто навчається.

В середні віки ідеї розвиваючого навчання були заборонені і почали нове життя лише в епоху Відродження.

Ідея розвитку в процесі навчання найбільш повно була розгорнута М.Монтенем в його “Дослідженнях”. Він іронічно описує схоластичний метод навчання, коли без відпочинку “бдженьять у вуха”, заставляючи лише вислуховувати та запам’ятовувати інформацію в готовому вигляді. Натомість він наголошував на тому, щоб розвивати розум; щоб вихователь “не вдовбував” знання в голову учня, а навчав їх пошуку, і щоб учні самі робили висновки про істинність пізнаного і вдосконалювали таким чином розумові сили.

Ж.Ж. Руссо бачив головним в процесі навчання не заповнення голови учня через заучування, зубріння, а устремління й готовність його самостійно знаходити істину. Навчання, на його думку, потрібно будувати через вправи спільного пошуку, вільно і без насилля, шляхом пробудження і вдоволення цікавості. Значну увагу розвиваючому навчанню у співпраці приділяли російські та українські педагоги.

Пізніше певні елементи інтерактивного навчання використовували у своїй практиці майже усі педагоги (В.Ф. Одоєвський, Н.А. Добролюбов, Н.Г. Чернишевський, К.Д. Ушинський, В.П. Вахтьоров).

Д.І. Писарєв, говорячи про розвиток тих, хто навчається, зосереджував увагу на “дослідному методі” спроб і помилок, що допомагає шукати і знаходити правильне рішення.

К.Д. Ушинський в своїх роботах приділив велику увагу спостереженню, мові, мисленню, вважав свободу необхідною умовою розвитку тих, хто навчається.

Значна увага наших педагогів у XIX-XX ст. почала приділятися ігровій діяльності як активному та важливому методу навчальної діяльності. Спочатку

вона розглядалась основним елементом на початковому етапі навчання, та пізніше почала застосовуватись в старших класах та студентських колективах.

Видатний педагог А. Макаренко відводив значне місце колективним іграм у життєдіяльності дітей та підлітків. Гра, на його думку, - багатофункціональний засіб виховної роботи. Вона дає змогу виховувати колективізм, творчу спрямованість особистості, свідому дисципліну, організованість, розвиває інтелектуальні здібності та естетичні почуття. Учений поставив питання про специфіку педагогічного керівництва грою, де вчитель повинен уміти так само гратися, як діти, - тільки тоді педагогічне керівництво грою буде ефективним.

Частково інтерактивне навчання з його особливостями використовувалось в перші десятиліття минулого століття й було поширене в педагогіці та практиці української школи у 1920-ті роки – за часів масштабного реформування шкільної освіти.

Лабораторно-бригадний метод передбачав спеціально сформованими учнівськими групами (бригадами, ланками) виконання практичних та лабораторних робіт. Робота в парах змінного складу полягала у тому, що об'єднані в пари учні навчали один одного в процесі так званого організованого діалогу. Склад пар постійно змінювався. Учень, вивчивши тему, пояснював її іншим членам групи, і, в свою чергу, слухав інших. Застосування цих методів і форм навчання в окремих школах давало дивовижні результати.

Так, у школі, організованій А. Рівним у 1918 році, учні різного віку, навчаючись у парах змінного складу, за один рік засвоювали програму 3-4 років навчання. Попри те, що ці нові методи навчання знайшли підтримку в учителів, вони запроваджувалися в школах без належного методичного забезпечення, теоретичного осмислення й експериментальної перевірки. Вже перший досвід застосування цих методів виявив певні проблеми й ускладнення: зниження ролі вчителя в навчальному процесі, неекономне витрачання навчального часу, відсутність в учнів достатньої мотивації для такого типу навчання.

За умов поступового переходу суспільства до тоталітаризму за сталінських часів такі методи виявилися непотрібними і постановою ЦК ВКП(б) були піддані нищівній критиці. Вже на початку 1930-х років українська школа перетворилася на авторитарну, репродуктивно-орієнтовану, з панівною стандартизацією й уніфікацією засобів, форм і методик навчання.

Подальшу розробку елементів інтерактивного навчання можна знайти у творчості вчителів-новаторів 1970 – 1980-х рр. (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкова та ін.), у теорії розвивального навчання.

Зокрема їхні ідеї знайшли відображення в основних положеннях “Концепції загальної середньої освіти ВНПК-88”. Одним із плідних положень цієї концепції є твердження співробітництва як однієї із визначальних основ сучасного навчання. “Співробітництво – це гуманістична ідея спільної розвиваючої діяльності дітей і дорослих, скріплена взаєморозумінням, проникненням у духовний світ один одного, колективним аналізом ходу і результатів цієї діяльності”.

Проблема навчального спіробітництва активно і всебічно розробляється в останні десятиліття в нашій країні і за рубежом (Т.Е. Коннікова, А.В. Мудрик, В.А. Отрут, Д.И. Фельдштейн, Б.Л. Кричевський та ін).

Роль інтерактивних технологій у розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Сучасна освіта – це освіта для людини. Її стрижнем є розвиваюча, культуротворча, домінанта, виховання здатності до самоосвіти і саморозвитку особистості, яка вміє використовувати набуті знання і вміння для творчого розв’язання проблем, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити своє життя.

Роль учителя є вирішальною у процесах формування мислення, гартування характеру й виховання моральних якостей учня. Він генератор і джерело ідей, якими керується другий суб’єкт педагогічного процесу – учень. Від педагогічної майстерності вчителя залежить націлювання учнів на належний навчальний лад. Щоб керувати процесом формування і розвитку

здібностей учнів, треба знати актуальні і потенціальні їх рівні. Водночас виникає проблема: якими повинні бути умови середовища, щоб кожен школяр міг розвинути свої творчі нахили й перетворити їх у творчі досягнення. Високий рівень успішності не завжди поєднується з високим рівнем творчої обдарованості. У зв'язку з цим потрібно намагатися створити сприятливі умови для самовираження кожної дитини в різних видах діяльності.

Працюючи в школі та спостерігаючи за школярами, можна дійти висновку, що є учні, які на уроці перестають слухати або, навпаки, тільки роблять вигляд, що слухають, але не чують, якщо новий матеріал їх не зацікавив з самого початку. Запобігаючи байдужості на уроці, появу нового матеріалу потрібно підпорядковувати природній допитливості школяра: новий факт не виникає з “нічого”; разом з дітьми з'ясувати можливості і його застосування, а форму організації навчання обирати оптимальною. Отже, завдання, яке постало перед учителем, – збудити здібності своїх учнів, виховати в них сміливість думки і впевненість у тому, що вони розв'яжуть кожне завдання, – без особистого захоплення справою, без наявності педагогічного такту і таланту, без умілого вибору форм навчання, методів, прийомів та засобів втілити в життя неможливо.

Творчо працюючи, вчитель завжди прагне:

- Пропонувати посильний рівень вимог відповідно до рівня навченості та наукованості;
- Вчити учнів концентруватися та максимально викладатися в обмежений час;
- Дати можливість навіть слабкому учневі отримати високу оцінку;
- Створювати умови для свідомого і самостійного вибору учнями рівня засвоєння навчального матеріалу;
- Дати можливість сильним учням проявити своє творчі здібності.

Адже інтерес до діяльності має спеціальну здатність підвищувати працездатність включаючи увагу. Підтримання бажання вчитися вимагає зміни способів і форм сприйняття нового, створення різних ситуацій для застосування

вивченого. Виховання ж інтересу передбачає реалізацію багатьох методичних прийомів, пошук і застосування різних технологій навчання, а головне невтомну вчительську працю, самовдосконалення і самоосвіту.

Нині важливу роль у розвитку пізнавальних інтересів учнів відіграють інтерактивні технології навчання та інтерактивний урок. Інтерактивне навчання – це певний різновид активного навчання, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, мета якої – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчув би свою інтелектуальну спроможність пізнавати нове. Досягти цього можна за умови постійної активної взаємодії вчителя та учнів, що дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. Інтерактивність навчання передбачає активізацію навчальних можливостей учня під час навчання замість переказування готової інформації. Уроки, на яких використовуються інтерактивні технології, дають учням основні пізнавальні та громадянські вміння, а ще навички і зразки поведінки. Вони захоплюють учнів, пробуджують учнівський інтерес, навчають самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість вихованців значною мірою залежить від умінь і стилю роботи вчителя.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків. Як правило, структура таких занять складається з п'яти елементів:

1. Мотивація.
2. Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів.
3. Надання необхідної інформації.
4. Інтерактивна вправа – центральна частина заняття.
5. Підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку.

Під час проведення уроків застосовують парну і групову роботу (в малих та великих групах). Це спонукає учнів висловлювати свої думки, формує вміння переконувати, вести дискусію. З метою підвищення ефективності уроку як основної форми навчання проводять уроки-лекції, уроки-семінари,

комбіновані уроки, уроки-заліки, уроки-консультації, використовуючи різні сучасні технології: “акваріум”, “мозковий штурм”, “коло ідей”, “метод прес”, “навчаючи, вчуся”, “мікрофон” тощо.

Робота в малих групах дає змогу набути навичок спілкування та співпраці. Інтерактивна взаємодія не заперечує домінування одного учасника навчального процесу над іншими, однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Інтерактивне навчання дає змогу різко збільшити відсоток засвоєння матеріалу, оскільки впливає не квіт на свідомість учня, а й на його почуття, волю.

Методи роботи в малих групах

Метод “Мікрофон” надає можливість кожному і кожній сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Правила проведення такі:

- говорити має тільки той чи та, у кого “символічний” мікрофон;
- відповіді не коментуються і не оцінюються;
- коли хтось висловлюється, інші не можуть говорити або викрикувати з місця.

Робота в малих групах дозволяє набути навичок, які необхідні людині для спілкування та співпраці.

Після того, як учитель об’єднав вас у малі групи і ви отримали завдання, ваша група на короткий час (3-5 хв.) повинна виконати це завдання та оголосити результати роботи своєї групи.

Правила роботи в малих групах, які допоможуть організувати роботу:

1. швидко розподіліть ролі в групі:

Спікер (керівник групи):

- зачитує завдання групи;
- організовує порядок виконання;
- пропонує учасникам групи висловитись по черзі;

- заохочує групу до роботи;
- підводить підсумки роботи;
- за згодою всієї групи визначає доповідача.

Секретар:

- веде коротко розбірливо записи результатів роботи своєї групи;
- як член групи має бути готовим висловити думку групи при підведенні підсумків або допомогти доповідачеві.

Спостерігач (тайм-кіпер):

- слідкує за часом;
- заохочує групу до роботи.

Доповідач:

- чітко висловлює думку групи;
- доповідає про результати роботи групи.

2. Починайте висловлюватися спочатку за бажанням, а потім по черзі.

3. Дотримуйтесь одного з правил активного слухання, головне не перебивайте один одного.

4. Обговорюйте ідеї, а не особи учнів, що висловили цю ідею.

5. Утримуйтесь від оцінок та образ учасників групи.

6. Намагайтеся в групі дійти спільної думки, хоча в деяких випадках у групі може бути особлива думка і вона має право на існування.

“Мозковий штурм” – це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учасників проявляти свою уяву та творчість, який досягається шляхом вільного вираження думок усіх учасників та учасниць і допомагає знаходити кілька рішень по конкретній темі.

Учитель на уроці називає тему дискусії та запрошує вас взяти участь у її обговоренні шляхом штурму, який організовується за такими етапами:

1. Всі учасники “штурму” пропонують ідеї щодо розв’язання висунутої проблеми (ідеї можуть бути будь-якими, навіть фантастичними).

2. Учень або учениця записує на дошці всі ідеї, що пропонуються.

3. Коли група вважає кількість поданих ідей достатньою, їх подання припиняється.

4. Після того як майже всі ідеї зібрані, вони групуються, аналізуються, розвиваються групою.

Метод “Займи позицію” допомагає проводити дискусію по спірній, суперечливій темі. Надає можливість висловитися кожному і кожній, продемонструвати різні думки по темі, обґрунтувати свою позицію або перейти на іншу позицію в будь-який час, якщо вас переконали, та назвати більш переконливі аргументи.

Порядок проведення:

- учитель називає тему та пропонує вам висловити свою думку по досліджуваній темі;

- вам потрібно стати біля того плакату, який збігається з вашою точкою зору;

- підготуйтеся до обґрунтування своєї позиції, чому саме її ви обрали;

- якщо після обговорення дискусійного питання ви змінили точку зору, можете перейти до іншого плакату і пояснити причину свого переходу, а також назвати найбільш переконливу ідею або аргумент протилежної сторони.

Метод “Навчаючи-вчуся” надає вам можливість взяти участь у навчанні та передачі своїх знань іншим, у даному випадку своїм однокласникам та однокласницям під час уроку.

Ваша робота організовуватиметься так:

- після того як учитель назвав тему та мету уроку, роздав вам картки із завданням, вам потрібно ознайомитися з інформацією, що міститься на вашій картці;

- якщо вам щось незрозуміле, запитайте про це та перевірте в учителя, чи правильно ви розумієте інформацію;

- підготуйтеся до передання цієї інформації іншим у доступній формі;

- вам необхідно ознайомити зі своєю інформацією інших однокласників та однокласниць. Ви маєте право говорити тільки з однією особою. Ваше завдання

полягає в тому, щоб поділитися своєю інформацією з іншими учнями і самому дізнатися про певну інформацію в них;

- тоді, коли всі поділилися та отримали інформацію, розкажіть у класі, про що ви дізналися від інших.

Робота в парах є різновидом роботи в малих групах. Ця форма роботи дозволить вам набути навичок співробітництва, оволодіти уміннями висловлюватись та активно слухати.

Організуйте свою роботу так:

1. Прочитайте надане завдання та інформацію до його виконання.

2. Визначте, хто буде говорити першим.

3. Висловіть свої думки, погляди на проблему по черзі.

4. Дійдіть спільної думки.

5. Визначте, хто буде очолювати результати роботи класу та підготуйтеся до нього.

Для ефективного спілкування в парах необхідно враховувати кілька моментів:

1. Зверніть увагу на:

- мову тіла: сідайте обличчям до того чи тієї, з ким говорите, нахилийтеся вперед, встановіть контакт очима;

- допомагайте партнерові чи партнерці говорити, використовуючи звуки та жести заохочення: кивок головою, доброзичливу посмішку та ін;

- якщо необхідно, ставте уточнюючі запитання (запитання, які допомагають прояснити ситуацію, уточнити дещо з того, що вже відомо);

- під час висловлювання говоріть чітко, по суті справи, наводячи приклади і пояснюючи свої думки.

2. Запам'ятайте, чого не слід робити під час активного слухання:

- давати поради;

- змінювати тему розмови;

- давати оцінки особі, яка говорить;

- перебивати;

- розповідати про власний досвід.

Розігрування правової ситуації по ролях. Мета розігрування – визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду шляхом гри.

Рольова гра імітує реальність призначення ролей, які вам дісталися, та надає можливість “діяти як насправді”. Ви можете розігрувати свої власні ситуації, в яких вже побували. Якщо ви берете участь у рольовій ситуації, ви повинні:

- чітко дотримуватися своєї ролі;
- намагатись слухати партнерів по грі та вчителя;
- не коментувати дії інших, знаходячись у ролі;
- намагатись поставитися до своєї ролі як до реальної життєвої ситуації, в яку ви потрапили;
- вийти з ролі по закінченню сценки;
- взяти участь в обговоренні розіграної ситуації та поділитися своїми відчуттями під час перебування в ролі.

“Ток-шоу”. Метою такої форми роботи є отримання навичок публічного виступу. Учитель на цьому уроці є ведучим. На ток-шоу робота організовується так:

1. Оголошується тема дискусії.
2. Запрошуються висловитися із запропонованої теми “запрошені гості”.
3. Слово надається глядачам, які можуть виступити із своєю думкою проягом 1 хв. або поставити запитання “запрошеним”.
4. “Запрошені” мають відповідати лаконічно та відверто.
5. Ведучий також має право поставити своє запитання або перервати виступаючого за лімітом часу.

Ця форма роботи допоможе вам навчитися брати участь у загальних дискусіях висловлювати та захищати власну позицію.

Правила дискусії (культура ведення дискусії).

Дискусія дає прекрасну нагоду виявити різні позиції з певної проблеми або з суперечливого питання. Для того щоб дискусія була відвертою, необхідно створити в класі атмосферу довіри та взаємоповаги. Тому бажано знати правила культури ведення дискусії:

1. Говоріть по черзі, а не всі одночасно.
2. Не перебивайте того або той, хто говорить.
3. Критикуйте ідеї, а не особу, що її висловила.
4. Поважайте всі висловлені думки.
5. Не смійтеся, коли хтось говорить, за винятком, якщо хтось жартує.
6. Не змінюйте тему дискусії.
7. Намагайтеся заохочувати до участі в дискусії інших.

ЛЕКЦІЯ 4

Тема: Технологія проектного навчання

План

1. Основні теоретичні положення.
2. Класифікація проектів.
3. Етапи та принципи проектної діяльності.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Теоретичне зародження методу проектів відбулося наприкінці XIX століття у США. У період між 1900 та 1915 рр. виник справжній Проектний рух, який пропагував створення нової школи з орієнтацією на дитину. Одним із перших став поширювати та реалізовувати ці ідеї американський педагог і філософ Дж. Дьюї у своїй концепції змісту освіти. На його думку, навчання повинне орієнтуватися на природний розвиток вроджених якостей дитини. Тому в центрі розробки змісту освіти має перебувати не «обізнаний дорослий», із заздалегідь заготовленими планами та програмами навчання, а учень з його власними інтересами і потребами. У поглядах ученого на сутність методу проектів

відстежується розуміння його як засобу розвитку в дитині її індивідуальних нахилів і здібностей, поєднання теоретичних знань з практичним досвідом учня. Дж. Дьюї в 1915 р. дав цьому явищу назву– Школа майбутнього Він та його послідовники В. Х. Кіл-патрик, Е. Коллінгс, Е. Паркхерст розробили й обґрунтували дидактичні основи впровадження методу.

Метод проектів знайшов своїх прихильників і пропагандистів у Росії на початку ХХ століття, коли школа і педагогіка були на підйомі й розвивались у тісній взаємодії з педагогічною наукою західних країн. Ідеї навчання, покладені в основу методу проектів, знайшли своє відображення у роботі російських педагогів в експериментальних школах «Будинок вільної дитини» (1906–1909 рр., К. Вентцель), «Сетльмент» (1907–1908 рр., А. Зеленко, С. Шацький), «Дитяча праця і відпочинок» (1909–1918 рр., С. Шацький).

У 20-х роках ХХ сторіччя метод проектів значно вплинув на розвиток радянської педагогіки. Фактично на нього спиралась Декларація про єдину трудову школу 1918 року. З 1929 по 1932 рік метод проектів широко застосовувався у шкільній практиці, зокрема в Україні.

Пізніше про нього забули на кілька десятиліть, оскільки методи навчання розглядались переважно як способи передавання знань. Лише в 60-ті роки ХХ століття у західноєвропейських країнах метод проектів пережив своє друге народження – під тиском студентських вимог радикально реформувати систему освіти, спрямувати її назустріч демократичним змінам та соціальним запитам суспільства.

Пошук раціонального поєднання теоретичних знань та їх практичного застосування для вирішення конкретних проблем зробив цей метод популярним. Його широко застосовують у навчальних закладах США, Англії, Німеччини, Нідерландів та ін., а з 90-х рр. – і в школах України.

На сучасному етапі відповідно до змістового та процесуального наповнення **метод проектів** розглядається як:

1) метод навчання, якщо він застосовується на окремому етапі навчальної діяльності як комплекс дидактичних прийомів, спрямованих на досягнення

освітньої мети в межах певної організаційної форми;

2) форма організації навчання, якщо узгоджена діяльність учителя й учнів здійснюється за встановленими етапами і в певному режимі (наприклад, уроки-проекти);

3) педагогічна технологія, якщо це комплексний інтегративний процес, який передбачає цілепокладання, планування, відповідну організацію, реалізацію цілей за допомогою адекватних методів і форм, аналіз результатів.

У будь-якому випадку, метод проектів – це педагогічна система, яка має певну сукупність взаємопов'язаних засобів і процесів, необхідних для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості учня.

На практиці метод проектів розглядається як інновація, метою якої є створення для дитини умов, за яких вона оволодіє вмінням активно здобувати, оновлювати та розвивати свої знання, зможе їх творчо застосувати.

Метод проектів підтримується багатьма дидактичними принципами, з-поміж яких виділимо наступні:

- принцип активності (цілеспрямоване активне сприймання учнями проблеми проекту, її переосмислення та розв'язання);
- принцип продуктивності (прагматична спрямованість діяльності на отримання суб'єктно чи соціально ціннісного результату);
- принцип технологічності (виконання взаємозумовлених навчальних дій у чітко визначеній послідовності);
- принцип саморозвитку (створення розвивального середовища, у якому в результаті реалізації учнями поставленої мети будуть започатковуватись нові проекти);
- принцип опори на суб'єктний досвід учнів (урахування досвіду учня, набутого в процесі сприймання і розуміння ним навколишнього світу);
- принцип зв'язку дослідження з реальним життям (використання навколишнього середовища як лабораторії, в якій відбувається процес пізнання);

– принцип співробітництва й партнерства (об'єднання ресурсів і зусиль задля досягнення спільної мети).

Для шкільної освіти метод проектів становить інтерес передовсім як спосіб організації проектної діяльності учнів.

Проектна діяльність – похідна від методу проектів категорія – у педагогіці розглядається у двох аспектах:

1) як процес розробки окремими педагогами або колективами вчителів цілей і конструктивних схем їх досягнення, теоретичних моделей – навчально-виховних програм і методик застосування;

2) як проектна діяльність учнів – складова навчальної діяльності, підпорядкована певним організаційним засадам.

За своєю суттю проектна діяльність учнів є засобом їхнього навчання, розвитку та виховання. У проектній діяльності у школярів розвиваються:

• пізнавальні здібності (планування проектної діяльності, пошук шляхів розв'язання проблеми, вибір оптимальних способів і засобів діяльності, аналіз і синтез інформації);

– креативне мислення (на всіх стадіях роботи над проектом);

– дивергентне мислення (учень має подати якнайбільше ідей щодо розв'язання проблеми в межах теми проекту);

– активність і самостійність (опис індивідуальної частини проекту, планування, дослідження, оцінювання, самостійний вибір форми представлення результату діяльності);

– просторова уява (планування часу роботи над проектом, передбачення необхідних ресурсів, уміння оцінити та відібрати найбільш слушні ідеї);

– критичне мислення (на всіх етапах проектної діяльності);

– сенсомоторні навички (на етапі виготовлення освітнього продукту).

Крім того, в учнів формуються:

– навички вербальної та невербальної комунікації (в умовах ситуативно-ділового спілкування);

- навички та прийоми роботи в колективі (виконання різних ролей у груповій роботі, взаємодопомога та взаємопідтримка учасників проектної діяльності);
- навички емоційно-вольової сфери (на всіх етапах роботи над проектом);
- навички спілкування в соціумі (на етапі збору необхідної інформації, під час презентації результату діяльності);
- вміння враховувати потреби навколишніх (під час планування та виготовлення продукту, який має соціально ціннісне або прикладне значення);
- вміння приймати оцінку інших (здійснення само- та взаємооцінювання проектної діяльності за визначеними критеріями).

Проектну діяльність учнів варто розглядати як особливий вид навчальної активності, що полягає в мотивованому досягненні свідомо поставленої мети для створення навчальних проектів. Для початкової школи прийнятним є розуміння *навчального проекту* як навчально-пізнавального завдання для учнів, спрямованого на розв'язання проблеми, пов'язаної зі створенням суб'єктивно чи об'єктивно цінного освітнього продукту.

Виходячи з принципів, на яких будується проектна діяльність учнів, виділимо специфічні ознаки, притаманні навчальному проекту:

- наявність актуальної в дослідницькому або творчому аспекті проблеми, для розв'язання якої необхідний інтегрований зміст;
- значущість для учня передбачуваних проєктованих результатів і потреба в розв'язанні проектної проблеми чи задачі;
- самостійне виконання частини проекту (на певних етапах) або всієї проектної задачі;
- використання учнем пошукових і дослідницьких прийомів роботи.

Типологія навчальних проектів залежить від цілей і задач навчання, отже, визначається кількома параметрами.

За класифікацією, запропованою Є. Полат, розрізняють такі види навчальних проектів.

За домінуючою діяльністю:

- *прикладні.* Проектами передбачається розробка та виготовлення виробу, наділеного суб'єктивною новизною. Мета таких проектів – формувати систему інтелектуальних, загальнотрудових і спеціальних знань, умінь і навичок учнів, втілену в кінцевий продукт. Ці проекти мають чітко визначену структуру взаємодії учасників, кожен з яких виконує певну роль. Їх результат обов'язково втілюється в матеріальну форму, він зорієнтований на життєві потреби самих учасників, спрямований на впровадження в практику. Їх зміст у початковій школі найчастіше пов'язаний з освітніми галузями «Технологія», «Здоров'я і фізична культура», «Людина і світ».

рольові (ігрові). У проектах засобами гри імітуються соціальні або ділові форми поведінки в схожих з реальними ситуаціях. Їх учасники виконують ролі, зумовлені характером та змістом проектів. Метою цих проектів є оформити навчальний процес у вигляді ігрової діяльності та зімітувати суспільні відносини. За формою рольові проекти аналогічні до симуляційної гри. Їх структура залишається несталою до завершення роботи й залежить від діапазону реакцій учасників. Результати роботи намічаються на початку, проте повністю виявляються лише в самому кінці проекту. Рольові проекти доречно використовувати на уроках читання, основ здоров'я, громадянської освіти, трудового навчання.

- *інформаційні (ознайомлювально зорієнтовані).* Проекти пов'язані зі збором інформації про певний об'єкт чи явище, аналізом та узагальненням фактів, ознайомленням з ними широкого загалу. Їх дидактичною метою є створити умови, за яких учні самостійно знаходять інформацію, необхідну для розв'язання пізнавальних і практичних задач, отримують досвід роботи з різноманітними інформаційними джерелами – вербальними, друкованими, електронними, телекомунікаційними. Описані проекти більшою мірою задовольняють зміст предметів гуманітарного циклу. Продуктом проектної діяльності може бути атлас, альманах, стіннівка, електронна газета, репортаж, щоденник

мандрівника, фотовиставка тощо.

- *мистецькі (творчі)*. Домінуючим аспектом проектів є вільний і нетрадиційний підхід до виконання, оформлення та презентації результату. Такі проекти дають змогу максимально враховувати мистецькі інтереси учасників. Їх метою є ознайомити школярів з культурним надбанням людства; розкрити й розвивати творчий потенціал особистості; розвивати презентаційні уміння і навички (уміння триматися перед аудиторією, використовувати під час виступу засоби наочності, елементарні артистичні навички); виховувати естетичний смак. Зазвичай такі проекти не мають сталої структури діяльності учасників – вона намічається й розвивається залежно від жанру кінцевого результату та його представлення. Результат може бути оформлений у вигляді сценарію, статті, виставки, рекламного проспекту, літературного чи художнього твору тощо. Мистецькі проекти найчастіше використовуються в межах предметів естетичного циклу, в позаурочній та позакласній роботі.

- *дослідницько-пошукові*. Діяльність учнів спрямовується на вирішення проблеми, результат якої заздалегідь невідомий. Педагогічна мета цих проектів – формувати навички пошукової діяльності та навчального дослідження; розвивати уміння і навички самостійної діяльності з навчальним матеріалом. Проекти за своєю структурою наближені до досліджень і мають такі етапи: виявлення проблеми; формулювання припущення; планування та розробка дослідницьких дій; збір інформації, її аналіз та узагальнення; спостереження, проведення експерименту; аналіз отриманих матеріалів; оформлення результату пошуку чи дослідження; публічна презентація проекту; рефлексія, висновки. Продуктом діяльності може бути публікація, довідник, карта, усна газета, колекція тощо.

За предметно-змістовим наповненням:

- *монопредметні*. Провідна проблема проектів вирішується в межах одного навчального предмета, хоча для її розв'язання залучаються знання з інших галузей. Такі проекти вимагають чіткого формулювання мети, методичних

завдань, а також визначення компетентностей, яких у результаті мають набути учні.

- *міжпредметні*. Зміст проектів має інтегрований характер – він охоплює кілька навчальних предметів. Такі проекти вимагають злагодженої роботи творчих груп, чіткого визначення дослідницьких завдань, проведення проміжних звітів.

- *надпредметні (позапредметні)*. Проекти інтегрують знання з різних галузей, у тому числі з тих, які не вивчаються в початковій школі. До їх організації можуть долучатися спеціалісти різного фаху.

За характером координації:

- *з безпосередньою координацією* – впроваджуються на початковій стадії ознайомлення учнів з проектною діяльністю; у ході всього проекту вчитель планує діяльність учнів, організовує виконання дослідження, допомагає знаходити необхідну інформацію, вчить опрацьовувати її, стежить за дотриманням визначених термінів виконання проекту, спільно з учнями організовує презентацію результатів, бере безпосередню участь в оцінюванні проектної діяльності.

- *з прихованою координацією* – застосовуються за умови наявності в учнів певного досвіду проектної діяльності; учитель виконує роль рівноправного учасника: більшу активність виявляє на початковому етапі проектування, а далі – консультує.

За характером контактів:

- *серед дітей однієї вікової групи* – найчастіше до складу учасників таких проектів входять учні одного класу.

- *серед дітей різновікової групи* – мають статус загальношкільних, районних, міських, регіональних або міжнародних.

За кількістю учасників:

- *індивідуальні*. Проект виконується одним учнем. Учитель допомагає скласти план діяльності, проводить індивідуальні консультації. Тему та проблему проекту формулює сам учень, і вона залежить від його інтересів та

можливостей.

- *парні*. Проект виконують двоє учнів. Вони складають спільний план дій; визначають форму представлення результату; добирають творчу назву свого проекту; беруть активну участь в організації публічного захисту проекту.

- *групові*. Чисельність учасників визначається на етапі планування; вона залежить від загальної теми, провідної проблеми, а також від бажання учасників об'єднуватись за інтересами (чи особистими симпатіями). Робота в групі полягає в тому, щоб у процесі розробки навчального проекту учасники обмінювались власним досвідом, радились один з одним, вчилися знаходити спільні рішення. Учитель узгоджує діяльність груп учасників; гнучко підпорядковує її спільній темі та меті; проводить індивідуальні консультації, за потреби – надає допомогу.

За тривалістю:

- *короткотривалі* – від двох до шести годин (або уроків);
- *середньої тривалості* – від тижня до місяця;
- *довготривалі* – від одного до кількох місяців.

В основу роботи над навчальним проектом покладено взаємодію суб'єктів, яка полягає у спільній праці, пізнанні, спілкуванні. Учень є активним учасником проектної діяльності. Він визначає мету, відкриває нові знання, обирає шляхи розв'язання проблеми, експериментує, несе відповідальність за свою роботу. Вчитель – партнер учня у цій діяльності. Він допомагає визначити мету, розкриває можливі форми роботи, рекомендує джерела отримання інформації, сприяє прогнозуванню результатів, допомагає оцінити роботу, створює умови для активності учня. Такий підхід дає змогу уникнути авторитарного впливу на особистість дитини, встановлює та підтримує взаємні зв'язки суб'єктів у спільній діяльності, результатом якої є вияви активності, формування суспільно значущих потреб і зростання мотивації.

Залежно від домінуючої в навчальному проекті діяльності її об'єктом може бути продукт, що має практичну або теоретичну цінність. Як правило, така цінність суб'єктивна. З точки зору педагогіки, у проектній діяльності вищу вартість має не сам продукт, а власне досвід проектування.

трументальних та інших засобів. Так, на етапах організації і планування проекту ефективними є ідеальні об'єкти: образні уявлення, знакові моделі, розумові експерименти. Процедура пошуку інформації та збору матеріалу на етапі реалізації проекту супроводжується використанням водночас з ідеальними інформаційних (паперові, електронні, оптичні тощо), механічних (прилади, інструменти) та природних (натуральні об'єкти, препарати, колекції тощо) засобів.

Долучаючись до проектної діяльності, її учасники набувають знань, які за дидактичним значенням виходять за межі окремого навчального предмета, а за своїм особистісним сенсом – за межі звичного шкільного середовища, пов'язуючи учнів з реальними соціальними проблемами.

Розглянемо *зміст діяльності* учасників проекту на кожному його етапі.

I етап. Організація проекту.

Етап визначення вчителем стратегії діяльності, яка полягає у виборі виду і теми проекту, формулюванні провідної проблеми та дидактичної мети. До роботи на цьому етапі молодші школярі переважно не долучаються.

Обираючи тему проекту, вчителю варто орієнтуватись на такі критерії:

- чи дійсно серйозно захопить учнів запропонований проект;
- чи піддаватиметься він успішній реалізації з їхнього боку;
- чи буде мати практичний, особистісно чи соціально значущий результат;
- чи зумовить виконаний проект у процесі його реалізації подальшу серію проектів.

II етап. Планування проекту.

Етап організації проектної діяльності учнів. Учитель ознайомлює дітей із загальною темою навчального проекту та стимулює виникнення інтересу до неї; окреслює коло проблемних питань та зорієнтовує учнів на усвідомлення задуму проекту; допомагає вжитися в ситуацію та виділити низку проблем, які цікавлять учнів; скеровує на можливі шляхи розв'язання проблеми та ймовірний результат діяльності, допомагає у плануванні.

Після такого «занурення» в проект організовується активна спільна (чи індивідуальна) проектна діяльність учнів. Для цього, за бажанням учасників, утворюються творчі групи й обирається напрям діяльності, який узгоджується із загальною темою та ідеєю проекту. Учасники визначаються із формою представлення результатів.

На цьому етапі ініціатива переходить до учнів. Це зумовлено тим, що виконання певних завдань за прямою вказівкою вчителя може не відповідати нахилам та бажанням дітей.

На цьому ж етапі визначаються критерії оцінювання діяльності учасників.

III етап. Реалізація проекту.

Характер діяльності учасників – інформаційно-операційний. Учні з допомогою вчителя визначають можливі джерела інформації, самостійно збирають необхідний матеріал, безпосередньо виконують поставлені завдання проекту. Педагог займає позицію консультанта, а за потреби – координатора; він спрямовує пошукову діяльність школярів в оптимальному напрямі. Самостійна пошукова робота підпорядкована певній логіці та здійснюється за таким алгоритмом:

- усвідомлення проблеми власного пошуку;
- з'ясування незрозумілих питань;
- спостереження, збір фактів, доказів;
- аналіз та узагальнення зібраних даних;
- узгодження виконаної роботи із запланованою;
- висновки.

Проведене учнями дослідження завершується застосуванням набутих знань у практичній роботі. її результатом повинен бути реальний освітній продукт, що має суб'єктивну або об'єктивну цінність. Отримавши його, учні дають відповіді на такі запитання:

- Які знання знадобилися в практичній роботі?
- Який особистий досвід змогли використати? Який новий досвід отримали?

- Що змінилося в результаті виконання проекту?
- Що покращили для себе чи для інших людей?

IV етап. Підсумок проекту.

На завершальному етапі розробки проекту передбачається оформлення й презентація його результату, аналіз та оцінювання проектної діяльності учасників. Важливість цього етапу пояснюється тим фактом, що кожна справа має бути доведеною до кінця. Відчуття завершеності виникає в учнів під час представлення результату проекту.

Педагогічна цінність підсумкового етапу полягає не у виявленні якості виконаного продукту, а в ході самої діяльності. Учителя передусім цікавить, як працювали діти, як змогли реалізувати свої можливості, якою мірою виявили свою самостійність, яких нових знань і вмінь набули. Для учнів цей етап пов'язаний із демонструванням зростання своєї компетентності.

Змістовий модуль II.

Застосування педагогічних технологій у роботі вчителя початкових класів

ЛЕКЦІЯ 5

Тема: Технології навчання у співробітництві

План

1. Концептуальні положення педагогічної технології.
2. Технологія колективно-творчого виховання (за І. Н. Івановим)
3. Технологія формування творчої особистості.
4. Технологія організації групової діяльності.

I. Історія виникнення технології

Освіта, навчання, виховання... Три головні частини педагогічного процесу. Так було, так є і так буде. Однак кожна епоха висуває з названої

триєдності на перший план одну з основних частин, яка в певний історичний момент є визначальною.

В сьогоденні умовах зростає ціна моральної спрямованості здобутих знань. Ще Я. А. Коменський говорив: "Діти допитливі, з гострим розумом при правильному вихованні стають великими людьми. Однією з таких технологій є колективне творче виховання, колективна організація творчої діяльності.

Першим у педагогічній діяльності використав технологію колективного творчого виховання А. С. Макаренко. Вся діяльність його колонії імені М.Горького та комуни імені Ф. Дзержинського була заснована на ідеях цієї технології: колективне рішення і виконання всіх дій; зміна складів зведених загонів; система перспективних ліній.

Згодом санкт-петербурзький учитель І. П. Іванов, узагальнивши ідеї А. С. Макаренка, розробив та апробував технологію колективного творчого виховання.

У становленні технології колективного творчого виховання вирізняють п'ять періодів:

1) 1956—1959 рр. — період зародження ідей на базі декількох шкіл і дружин м. Ленінграда;

2) 1959—1962 рр. — створення експериментальних колективів та створення цілісної комунарської технології, яка охоплює клуб юних фрунзенців "Орлятко", клуб нових комунарів;

3) 1962—1966 рр. — поширення технології;

4) 1966—1986 рр. — період консервації;

5) 1986 рр. — до теперішніх часів — період відродження.

Створення технології колективного творчого виховання стало вимогою часу. В середині 50-х років у країні відбулося відродження гуманістичних ідеалів і цінностей, творчого духу народу, змінилися акценти у вихованні.

До початку 60-х років визначилися два напрями у вихованні. Сутнісно-самодіяльний підхід, що спирався на творчу думку та моральну активність

самих дітей, втілював І. П. Іванов. Емоційно-романтичний мажорний стиль у житті дитячого колективу здійснював С. Шмаков.

У дитячому таборі "Орлятко" 1962 року вперше зібрались 50 представників шкільних комунарських секцій. Після 1963 року комунарські збори було проведено в Салехарді, Горлівці, Києві, Архангельську та десятках інших міст.

Однак вже 1964 року поширення технології пішло на спад, бо розроблена в "Орлятку" структура учнівського самоврядування не відповідала офіційній структурі шкільних організацій. З 1986 року почався період відродження технології колективного творчого виховання, яка все ширше входила в життя школи. Цьому сприяла активна її пропаганда на сторінках "Учительской газети" та журналу "Воспитание школьников".

II. Концептуальні положення

Сутність технології колективного творчого виховання — формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості.

Технологія колективного творчого виховання дасть можливість удосконалювати пізнавально-світоглядну, емоційно-вольову та дієву сфери особистості учня й педагога.

Ця технологія — особистісно орієнтована, бо кожній дитині знайдеться справа для душі, яку вона може організувати, зробити краще, ніж інші. Сьогодні учень керує, організовує, творить спільно з іншими такими ж зацікавленими людьми. Завтра він же з такою самою зацікавленістю візьме участь у новій колективній творчій справі, але вже в ролі виконавця. Ця технологія об'єднує ділову та міжособистісну сфери діяльності людини.

Особливість технології полягає в тому, що між вихователями та вихованцями складаються в процесі діяльності суб'єкт-суб'єктні взаємини, в силу яких і вчитель, і учень рівною мірою почуваються відповідальними за якісне виконання поставлених завдань.

Одна з головних ідей методики колективного творчого виховання — формування особистості через єдиний виховний колектив, з однаковими вимогами до старших і молодших. Творчий підхід до процесу виховання забезпечується як групою засобів дружньої виховної турботи (збудження, переконання, привчання, дружньої поваги, довіри, схвалення, "секретного договору"), співдружності старших та молодших колективів, роботи з рідними вихованців, співдружності педагогів, так і основними виховними засобами (колективна організаторська діяльність, колективні творчі справи, творчі ігри, творчі свята).

Колективні творчі справи — це, передусім, прояв життєво-практичної громадської турботи про поліпшення спільного життя, це сукупність певних дій на загальну користь та радість. Це справа колективна, тому що планується, готується, здійснюється і обговорюється всіма учасниками. Вона — творча, тому що на кожній стадії її здійснення і учні, і педагоги ведуть пошук найкращих шляхів вирішення спільного завдання; бо справа не робиться по шаблону, завжди розкриває нові можливості її учасників. Колективні творчі справи розрізняються за напрямками виховання: громадські, трудові, пізнавальні, спортивні, оздоровчі, художньо-естетичної творчості тощо.

Технологія колективного творчого виховання припускає:

- створення колективу на основі прагнення до високих ідеалів, привабливих для дітей, які формуються життєвою позицією педагога та справами, скерованими на громадську турботу про поліпшення навколишнього життя;
- побудову колективу на принципах змінності всього активу, колективного планування, організації та аналізу спільних справ, взаємин, вчинків;
- організацію діяльності, суспільне значимої (для людей), особистісно значимої ("творчо – інакше навіщо"), художньо-інструментованої (ритуалами, законами, традиціями), одухотвореної щирістю, гумором і розумінням дорослими потреб дитинства;

– особливу позицію педагога, як старшого товариша, здатного до співпраці з вихованцями, позицію, що забезпечує повне взаєморозуміння, взаємодію колективів педагогічного (старших друзів) та дитячого (друзів молодших).

Основними умовами виховної ефективності колективних творчих справ є:

– єдність життєво-практичного та виховного спрямування для поліпшення життя всередині колективу та навколишнього життя;

– творчий характер кожної справи: здійснення неперервного пошуку найкращих рішень життєво важливих завдань на всіх стадіях організації;

– єдність окремих стадій організації кожної справи.

У технології колективного творчого виховання головне — "жити заради усмішки іншого", що і породжує радість творчого самовираження в поєднанні з потребою бути корисним людям.

Основний педагогічний результат технології — розвиток громадянської самосвідомості та здібностей до соціальної творчості.

III. Мета і завдання

Мета технології – забезпечувати соціальне замовлення на людину нового, демократичного суспільства, якій притаманна активна життєва позиція.

Здійснення життєво-практичної сторони кожної колективної творчої справи визначає реалізацію таких виховних завдань:

– виховні завдання, які ставлять вихователі в процесі організації колективної творчої діяльності, вирішуються непомітно для вихованців, їх відкривають вихованці – в тій чи іншій- мірі – при обговоренні результатів колективної творчої справи, і вони стають їхніми вимогами до себе;

– у процесі колективної творчої діяльності здійснюються в тісній єдності завдання різноманітних частин виховання: громадянського, морального, трудового, розумового, фізичного, естетичного;

– у процесі колективної творчої діяльності розвиваються в єдності всі три сторони особистості: пізнавально-світоглядна (знання, погляди, переконання,

ідеали), емоційно-вольова (почуття, прагнення, інтереси, потреби), діяльнісна (уміння, навички, звички, здібності, риси характеру);

– у процесі колективної творчої діяльності реалізуються різні функції виховної діяльності: вихователі передають готівий суспільно цінний досвід вихованцям, ті оволодівають цим досвідом і створюють новий досвід разом з вихователями та під їх керівництвом; відбувається поєднання цього досвіду з попереднім, обмін поєднаним досвідом, його закріплення та нагромадження у вигляді позитивних традицій, подальший їхній розвиток;

– у процесі колективної творчої діяльності взаємопов'язане здійснюються різні ланки спрямованого виховання: виховання та самовиховання учнів і педагогів як особистіше, так і взаємне.

IV. Ключові слова

Технологія колективного творчого виховання, колективна методика, колективна організація творчої діяльності, колективна творча справа, комунарський збір, закони-заповіді, колективне планування, загальний збір, рада справи, чергування творчих доручень.

V. Понятійний апарат

Великий загальний збір – поєднання зборів – "вогника" та "старту". Проводиться, коли від обговорення зробленого можна відразу ж перейти до складання плану загальних справ на наступний термін, до виконання деяких справ, тут-таки на зборі.

День народження колективу – щорічне свято, під час якого в теплій, невимушеній атмосфері відбувається творчий огляд вірності традиціям та ідеалам колективу, турботи про його гідність, красу життя, єдність, про його друзів – близьких та далеких.

Загальний збір – вищий орган колективу, де вихованцями та їхніми старшими товаришами обговорюються і спільно вирішуються найважливіші питання колективного життя.

Загальний збір "Відверта розмова" – всі члени колективу по колу говорять про одного з товаришів або про кожного. Закон такої розмови: всю правду в очі – про гарне та про погане, і жодних образ!

Загальний збір – "вогник" – обговорюють проведену справу або життя колективу за якийсь час, досвід інших колективів. Розмова проходить у мікрогрупах (Що було гарного? Що вдалося? Чому? Що пропонуємо на майбутнє?), а після цього – "по колу", з заключним словом ведучого.

Загальний збір — "старт" – перспективне планування колективного життя, розробляється план наступної творчої справи, обираються штаб свята, ради справи.

Закони-заповіді–правила-девизи, за якими будується життя у колективі, проводиться вся робота.

Збір народження колективу – закладають перші традиції колективу: назва, девіз, емблема, пісня-гімн тощо.

Колективна організаторська діяльність – безпосередня участь вихователів та вихованців у плануванні життя колективу, в організації виконання плану, у підбитті підсумків зробленого для поліпшення свого та навколишнього життя.

Колективне планування – творча організаторська справа, коли кожний член колективу бере участь у розкритті перспектив, у пошуку та виборі спільних дій на новий період, у розробці конкретного плану таких дій.

Колективна творча справа (КТС) – це засіб організації життя дітей та дорослих, це основний виховний засіб (інструмент) комунарської методики.

Комунарська методика – методику виховної роботи можна вважати комунарською, якщо її суттю є така організація спільної діяльності дорослих і дітей, за якої всі члени колективу беруть участь у плануванні та аналізі, діяльність має характер колективної творчості та направлена на користь і радість далеким і близьким людям.

Орлятське коло – традиція виконання пісень на зборі, поклавши руки на плечі друзям, що сидять поруч.

Рада справи – тимчасовий керівний орган, до якого входять представники всіх мікрогруп колективу.

Стадії КТС – етапи організації та проведення колективної творчої справи, їх налічують шість: колективне цілепокладання, колективне планування, колективна підготовка справи, проведення справи, колективний аналіз, найближча післядія.

Терміновий загальний збір – обговорюється будь-яка подія, що потребує негайного колективного рішення. Скликається за ініціативою ради колективу.

Чергування творчих доручень (ЧТД) – один із прийомів колективного організаторського життя. Являє собою поєднання (серію) декількох постійних справ, які виконує по черзі кожний первинний колектив для загального колективу та для навколишніх людей.

VI. Зміст технології

До основи організації колективного творчого виховання покладено такі структурні компоненти технології:

1. Колективна організаторська діяльність.
2. Колективна творчість.
3. Колективна постановка мети.
4. Ситуації-взірці.
5. Емоційне насичення колективного життя.
6. Суспільне спрямування діяльності колективу.

Базовим компонентом технології є колективна організація діяльності, тобто такий спосіб її організації, за якого всі члени колективу залучаються до процесу планування, підготовки, виконання та аналізу спільних справ. Така методика роботи формує в учнів навички побудови ефективних міжособистісних відносин у колективі, вміння вирішувати завдання, враховуючи інтереси і кожного члена колективу, і справи в цілому.

Показником рівня розвитку колективного мислення є колективна творчість, що дає можливість спілкуватися у колективі не за шаблоном, не за

заданим сценарієм, а з вигадкою, фантазією, імпровізацією, грою, відкриває нове саме для цих дітей, для цього колективу.

Будь-яка діяльність повинна починатися з попереднього цілепокладання. У цій технології – це колективна постановка мети. Діти та дорослі спільно виробляють мету колективного життя. Колективне цілепокладання має два напрямки: вироблення загальної довгострокової мети та визначення конкретних дій на певний період часу.

Обов'язковим компонентом технології є ситуації-взрці. Це обмежений у часі (від декількох годин до місяця) відрізок колективного життя, в якому діти та дорослі живуть підвищено інтенсивним, напруженим колективним життям згідно з принципами демократизації, гуманізму, творчості.

Особливе значення надається емоційній насиченості колективного життя, тобто набору засобів, спеціально спрямованих на збільшення емоційної напруги, збудження почуттів єднання, довіри, душевного підйому. Ці засоби поділяються на дві групи – символи та обряди. Символами є значки й емблеми, форма і девізи, символічні жести. Обряди, як прийнята форма поведінки у конкретних ситуаціях, тісно пов'язані з емоційним життям колективу та сприяють духовному єднанню учасників діяльності.

Характерним компонентом технології називають суспільне спрямування діяльності колективу. Важливо, щоб діти у процесі діяльності, здійснюваної на користь людям, розуміли стан цих людей і хотіли допомогти їм. Необхідно, щоб у роботі поряд з формуванням в учнів таких якостей, як творчість, відповідальність, діловитість, комунікативність, розвивався і гуманістичний, моральний сенс діяльності.

Докладніше розглянемо стадії (етапи) організації колективної творчої діяльності.

Етап I. Попередня робота колективу або колективне цілепокладання: визначення теми, мети, завдань майбутньої діяльності, висування перспектив перед учнями, вироблення у них переконання в суспільній значущості та необхідності майбутньої діяльності, захоплення всіх загальною справою.

Починається будь-яка колективна творча справа з попередньої роботи вихователів: класних керівників, педагогів, батьків, шефів. Вони визначають виховні завдання наступної КТС, намічають вихідні дії для розробки спільними зусиллями дорослих і дітей оптимального проекту майбутньої КТС. У ході стартової бесіди старші розповідають, які колективні творчі справи можна здійснити, відповідають на запитання дітей. Іде обговорення: що можна зробити? Для кого? Де? Коли? Хто братиме участь? З ким разом? Кому бути організатором?

Етап II. Колективне планування справи: обговорення різноманітних пропозицій, варіантів плану, конкурс на кращу розробку плану, визначення оптимального для даних умов варіанту, підбір матеріалу, складання запитань-завдань, вибір ради справи. На цьому етапі головна роль відводиться дітям. Відповідь на поставлені запитання-завдання учні шукають спочатку в мікроколективах. Після цього збирається весь колектив і уважно слухає представника кожного мікроколективу. Це обговорення можна назвати "збором-стартом".

Етап III. Колективна підготовка справи: розподіл доручень між учасниками, визначення завдань мікроколективам, вибори відповідальних, проведення анкети, організація контролю за виконанням завдань. Створений спільно проект колективної творчої справи уточнюється та конкретизується спочатку радою справи, яку спрямовує керівник колективу, після цього – у мікроколективах, які самі планують виконання справи і починають роботу зі втілення окремих частин загального задуму, враховуючи пропозиції, висловлені й обговорені на загальному зборі-старті. При цьому вихованці застосовують не тільки досвід, здобутий під час колективного планування, а й ті знання, вміння і навички, що набули в навчальному процесі або в позаурочний час.

Етап IV. Проведення справи: зміст і методика проведення справи залежать від її форми, мети і завдань: збір, ділова гра, конференція, диспут, ярмарок тощо.

Етап V. Колективний аналіз: чи була користь, радість від діяльності навколишнім людям? Чи був колектив дружнім, організованим, доброзичливим? Чи була колективна справа проведена з фантазією та витівкою? Хто показав себе з кращого боку і в чому? Кому можна висловити загальну подяку? Що треба врахувати в майбутній роботі? Головне, щоб кожний брав участь в аналізі досвіду (і свого власного, і своїх товаришів) проведеної КТС, навчався оцінювати, аналізувати, брати уроки на майбутнє. Спираючись на той позитивний досвід, який учасники КТС набули в організації колективної творчої справи, враховуючи уроки з помилок, дорослий подружньому переконує вихованців в необхідності подальшої роботи по поліпшенню навколишнього життя. Слово дорослого – це роздум вголос, це нова ідея, нове завдання, нова пропозиція.

Етап VI. Найближча післядія: виконання рішень, прийнятих після аналізу справи. Тут керівник спрямовує на використання вихованцями в навчальній роботі, в позанавчально-му житті і діяльності колективу досвіду, набутого при плануванні, підготовці, проведенні КТС і обговоренні результатів. Відразу ж після підбиття підсумків слід докласти максимум зусиль до колективного втілення пропозицій, висловлених на підсумковому зборі, колективно накреслити програму наступних дій. "Портфель учителя" (глосарій колективних творчих справ)

Атака – операція, яка має за мету швидке виправлення тих помічених у навколишньому житті недоліків, які можна усунути силою свого колективу та його друзів. Такі атаки здійснюються в короткий термін, протягом однієї або декількох годин.

Вечір веселих завдань – декілька пізнавальних ігор-оглядів, які переходять одна в одну і становлять своєрідну ігрову сюїту. Учасники цієї сюїти, об'єднані в невеликі команди (не більше 10–15 осіб у кожній), виконують творчі завдання і по черзі виступають зі своїми рішеннями-експромтами. До сюїти можуть входити гра в оркестр, естафета веселих завдань, пісенне коло.

Вечір-подорож – пізнавальний огляд, учасники діляться один з одним своїми знаннями, враженнями, припущеннями щодо навколишнього життя. Прикметною особливістю такої зустрічі є використання прийому рольової гри в подорож, що дає змогу обмінюватися досвідом, колективно відкривати світ у жвавій, захоплюючій формі, розвивати допитливість, винахідливість, творчу уяву, товариську взаємодопомогу.

Вечір розгаданих і нерозкритих таємниць – захоплююча гра, що дозволяє у жвавій, невимушеній формі обмінюватися знаннями, думками, здогадками; вона навчає ставити питання, доводити і спростовувати, вести колективний пошук істини, спираючись на відомості, отримані з найрізноманітніших джерел – підручників, книжок, журналів, газет, кіно, радіо, телебачення.

Естафета улюблених занять – справа-огляд, під час якої кожний з членів колективу по черзі знайомить інших зі своїм улюбленим заняттям, розповідає про те, як він ним займається, про свої пошуки, удачі та невдачі, про свої плани, показує, чого він досяг, відповідає на запитання, дає поради.

Захист фантастичних проектів – пізнавальна справа-огляд, під час якої кожна група учасників демонструє підготовлений нею проект, де втілено уявлення авторів про одну зі сторін життя в майбутньому і дано відповіді на запитання інших учасників, і намагається якомога переконливіше обґрунтувати свої пропозиції.

Збори-диспут – пізнавальна творча справа, мета якої – поставити перед учасниками життєво важливе, складне, справді спірне питання (або декілька таких питань, об'єднаних однією темою), виявити і зіставити різні думки, захоплюючи всіх колективним пошуком найкращого рішення.

Місто веселих майстрів – масова рольова гра, що задовольняє і розвиває інтерес школярів до діяльності людей різноманітних професій і залучає до романтики колективного творчого життя.

Пісенне коло – масова гра-огляд, учасники якої діляться на декілька команд, почергово (по колу) виконують пісні на обрану тему.

Прес-конференція – пізнавальна творча справа-огляд, що організується у формі рольової гри-бесіди членів певної делегації з представниками мас-медіа.

Рейд – операція-похід, яка здійснюється силами добровольців (дітей і дорослих). Триває декілька днів, а інколи і довше (2–3 тижні), наприклад під час літніх канікул.

Сюрприз – колективна трудова справа-операція: творчий подарунок, підготовлений дітьми та їх старшими друзями на радість іншим.

Турнір-вікторина – пізнавальна справа-огляд, в якій беруть участь декілька команд, і кожна команда колективно готує запитання і відповіді за обраною темою або за декількома темами.

Турнір знавців – пізнавальна справа-огляд, проводиться декількома колективами, кожний з яких по черзі організує творче змагання (свій тур) між іншими учасниками. Турнір знавців можна проводити в класі або між класними колективами, а також між зведеними командами старших і молодших.

VII. Вимоги до особистості педагога

Для того щоб ідеї технології колективного виховання впроваджувати в діяльність якого-небудь колективу, в першу чергу необхідно знайти в цьому колективі особу особливого типу, лідера, що може захопити і повести за собою дітей. Педагог, працюючи з дітьми за цією технологією, повинен мати високий рівень розвитку творчого потенціалу, широкий світогляд, глибокі знання з психології дитини, розвинену рефлексію та емпатію, володіти достатніми вміннями у сфері організаторської та комунікативної діяльності. Своє спілкування з вихованцями вчитель повинен будувати на основі дружньої прихильності та захопленості спільною творчою діяльністю, бути прикладом для дітей у дотриманні законів-заповідей колективу, серйозно ставитися до обрядів і символів, до самої форми життєдіяльності колективу. Учні повинні відчувати, побачити спорідненість діяльності вихователів і учнів, зрозуміти, що для педагогів колективна організація творчої діяльності є не тільки технологією виховання, а й особистою життєвою позицією.

Розглянемо особливості діяльності педагогів на кожному етапі підготовки і проведення колективної творчої справи.

При проведенні колективного цілепокладання дорослі не диктують, не нав'язують своїх думок, а міркують разом з дітьми, роз'яснюють щось не до кінця зрозуміле, відповідають на всі запитання. Тон розмови повинен бути доброзичливим, зацікавленим, товариським.

На етапі колективного планування успіх збору-старту багато в чому залежить від особистості ведучого. Педагог зіставляє висунуті варіанти, ставить навідні, уточнювальні запитання. Пропонує обґрунтувати висунуті ідеї або їхню критику, ставить додаткові "завдання для обмірковування". Визначальну роль на цьому етапі відіграє взаємне переконання і дорослого, і самих дітей у необхідності запропонованої справи. В цей період діти навчаються творчого пошуку найкращого варіанта рішення завдання, а педагоги привчають кожного до такого пошуку, використовуючи різні прийоми.

Не менш важлива роль педагога і на етапі колективної підготовки справи, характер його впливу на вихованця і взаємодія з ним. Не можна допускати тиску на дитину, він не викличе ентузіазму в підлітка, скоріше навпаки: він перестане вважати нинішнє діло своїм, втратить до нього інтерес. Педагог повинен уміти користуватися засобами, які збуджують вихованців до сумлінної, творчої і самостійної участі в здійсненні загальної справи: захоплення добрим сюрпризом (виконання мікроколективом частини загальної справи по секрету від інших), допомога дружньою порадою (пропозиція декількох варіантів виконання – на вибір), захоплення "секретним договором" ("Давай разом підготуємо це по секрету від усіх?!"), довіра відповідальним дорученням ("Тільки ти це можеш зробити"), звертання до вихованців по допомогу, з проханням навчити ("Покажи мені, будь ласка, як це краще зробити..."), товариська вимога від імені колективу ("Раз вирішили всі разом, то треба..."), товариське заохочення всіма формами схвалення, а також похвалою (розгорнутим схваленням) і винагородою морального характеру від імені колективу.

На етапі проведення справи педагоги захоплюють вихованців особистим прикладом бадьорого настрою, мажорного тону, добрим жартом, радісною перспективою близького успіху, перемоги у боротьбі з власними слабкостями, а у разі потреби – рішучою вимогою від імені колективу, повністю серйозним або з відтінком гумору ("Слухайте наказ — носа не вішати!").

Якомога більше педагогічного такту до особи учня педагог повинен виявити на етапі колективного підбиття підсумків. Він повинен проявити чуйність, дипломатичність у разі програшу, не дати образити учасників КТС. Зуміти об'єктивно оцінити ситуацію, логічно викласти низку помилок і дати адекватну оцінку роботи – ось основне завдання керівника на цьому етапі.

Педагогу необхідно виявити свої організаторські здібності та конструктивні вміння, далекоглядність для реалізації у найближчій післядії висунутих у ході аналізу КТС завдань.

VIII. З досвіду роботи

Деякі шкільні колективи м. Миколаєва працюють за методикою колективного творчого виховання, наприклад гуманітарна гімназія №2, загальноосвітня школа №50. Вони переробили методику колективного творчого виховання, пристосували до наших днів. І в цій якості вона своєчасна і вкрай потрібна.

ЛЕКЦІЯ 6

Тема: Технологія розвивального навчання

План

1. Концептуальні положення систем розвивального навчання (Л.С. Виготський, Л.В. Занкова, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна).
2. Структура уроку в системі розвивального навчання.
3. Діяльність вчителя на уроках в системі розвивального навчання.

Розвивальне навчання.

Методика розвивального навчання – це принципово інша побудова навчальної діяльності, яка відрізняється від репродуктивного навчання. Суть її концепції визначається в тому, що створюються умови, при яких розвиток учня стає головною задачею як для вчителя, так і для самого учня. Засіб організації, зміст, методи і форми розвивального навчання орієнтовані на всебічний розвиток учня.

Під час такого навчання діти не тільки набувають знання, навички та вміння, але навчаються насамперед засобом їх самостійного пізнання, у них створюється творче відношення до діяльності, розвивається мислення, увага, пам'ять, воля.

Основна ідея розвивального навчання – випереджувальний розвиток мислення, що забезпечує готовність учня самостійно використовувати свій творчий потенціал.

Мислення може бути продуктивним та репродуктивним, творчим та примітивним. Характерною рисою продуктивного мислення в порівнянні з репродуктивним є можливість самостійного відкриття знань.

Творче мислення характеризує найвищий рівень розвитку людини. Воно спрямоване на одержання результату, якого раніше ніхто не мав; но можливість діяти різними шляхами в ситуації, коли невідомо, який з них може привести до очікуваного результату, дозволяє вирішувати задачі без незалежного досвіду.

Володіння прийомами засвоєння знань закладає основу для активності людини та відчуття самого себе як об'єкта, який може пізнавати. Основна увага повинна приділятися на забезпечення переходу від несвідомої діяльності до свідомої. Вчитель постійно спрямовує учня на те, щоб він аналізував свої особисті розумові дії, запам'ятовував, як він дійшов до навчального результату, які розумові дії і в якій послідовності для цього було зроблені.

Спочатку учень лише розповідає словесно відтворює свої дії, їх послідовність і поступово виховує у себе своєрідну рефлексію процесу навчальної діяльності.

Відмінна особливість розвивального навчання – це відсутність традиційних шкільних оцінок. Вчитель оцінює труд школярів по індивідуальним етапам, що створює ситуації успіху кожному з них.

Вводиться змістовна самооцінка досягнутого результату, яка проводиться за допомогою чітких критеріїв, які надає вчитель. Самооцінка учня випереджує оцінку вчителя, потім з ним обговорюється. Якщо учень засвоїв методику самооцінки, він може сам визначити, чи відповідає результат його навчальних дій кінцевій меті. Іноді у перевірочних роботах спеціально включається матеріал, який ще не вивчається на уроці або задачі, які розв'язуються засобом, який учню ще не відомий. Це дозволяє оцінити сформовані вміння вчитися, визначили здібності дітей зрозуміти, що їм відомо, а що – ні, прослідкувати за розвитком їх інтелектуальних здібностей.

Навчальна діяльність повинна організуватися в атмосфері колективного мислення, дискусії та сумісних пошуків варіантів вирішення проблеми. В основі навчання фактично закладено спілкування у формі діалогу як між вчителем та учнями, так і між учнями зокрема.

Взаємодія сторін навчального процесу.

По способам взаємодії учасників навчального процесу в системі розвивального навчання надаються певні рекомендації.

1. Традиційний для сучасної школи варіант дидактичного спілкування “вчитель – учень” використовується лише для визначення проблеми.

2. Робота у парі “учень-учень”. Вона особливо важлива у сфері самоконтролю і самооцінки.

3. Групова робота, якій вчитель виступає у ролі консультанти. Поступово колективні дії сприяють індивідуальному вирішенню навчальних задач.

4. Міжгрупова взаємодія, яка організується під час узагальнення, висунення загальних закономірностей, при формуванні фундаментальних положень, які необхідні для наступного етапу роботи.

5. Обговорення певної задачі учнем вдома з батьками, а на поточному уроці – розповідь в класі про це, точки зору учнів за проблемою.

6. Індивідуальна робота учня, до якої входить опанування прийомами самостійного пошуку знань вирішення проблеми творчих завдань.

Дії вчителя в навчальному процесі традиційної школі подібні провіднику по незнайомій місцевості. В розвиваючій школі акцент переміщується особистісну навчальну діяльність учнів, а головним завданням вчителя стає допомога в навчанні учням.

Функції вчителя в системі розвивального навчання.

1. Функція забезпечення індивідуального навчання, тобто забезпечення розуміння учнем того, чому потрібно це робити, на який майбутній результат можна орієнтуватися. Мета діяльності вчителя повинна відповідати напрямку діяльності учня.

2. Функція супроводження. Для того, щоб спрямувати хід навчання учнів, вчитель повинен стати безпосереднім учасником загальної навчальної пошукової дії.

3. Функція забезпечення рефлексивних дій учнів. Цілі рефлексії – згадати, усвідомити основні компоненти діяльності, її зміст, способи. Проблеми, шляху їх вирішення передбачати одержані результати та інші.

Таким чином, у центрі уваги вчителя стає замість пояснення нового матеріалу – пошук прийомів ефективної організації навчально - пізнавальної діяльності школярів на здобування знань. Для вчителя велике значення має не тільки сам результат, але головне відношення учня до матеріалу, бажання не тільки вивчити його, пізнавати нове але і реалізувати себе у пізнавальній діяльності, досягнути бажаного.

Основою структури навчального процесу в системі розвивального навчання є навчальний цикл являє собою систему завдань, які спрямовують діяльність учнів від визначення цілі до моделювання теоретичних узагальнень та їх застосування для вирішення практичних питань.

Типова схема навчального циклу складається із орієнтовано-мотиваційного, пошукового-дослідницького, практичного (застосування результатів діяльності на попередніх етапах) та рефлексивно-оціночного актив.

Орієнтовано-мотиваційний акт містить сумісне з учнями визначення навчальної задачі, мотивацію учнів на майбутню діяльність. На цьому етапі необхідно зробити так, щоб у дітей виникло уявлення конфлікту між знанням та незнанням. Цей конфлікт і стає черговою навчальною задачею або проблемою.

В пошуково-дослідницькому акті вчитель спрямовує учнів до самостійного засвоєння учнів до самостійного засвоєння нового матеріалу (знання, яких недостатньо), формуванню необхідних висновків, їх фіксуванню у модельній формі, яка дає можливість запам'ятовувати.

Рефлексивно-оціночний акт передбачає створення умов, коли учень сам себе ставить вимоги. Результатом рефлексії є усвідомлення учнем недостатності способів розумових дій або знань, які він має.

Технології розвивального навчання

Найбільш відомі та популярні *система розвивального навчання Л.В.Занкова, технологія Д.Б.Ельконіна-В.В.Давидова*, технології розвитку творчих якостей особистості та інші.

Для застосування цих технологій потрібна спеціальна підготовка вчителя спеціальна підготовка вчителя, який готовий працювати у постійному експерименті, при цьому кожному з них потрібно постійно адаптувати не тільки до різного віку дітей, але і до різного рівня їх розвитку.

Шляхи реалізації в навчальному процесі технологій розвивального навчання.

Система розвивального навчання Л.В.Занкова.

Основні принципи системи такі:

- навчання необхідно проводити на високому рівні труднощів;
- під час навчання провідну роль повинні мати теоретичні знання;
- вивчення матеріалу повинно здійснюватися швидкими темпами;
- учні повинні самі усвідомлювати хід мисленевих дій;
- під час навчання необхідно застосовувати емоційну сферу;

– вчитель повинен звертати увагу на розвиток кожного учня.

Система Л.В.Занкова передбачає формування у школярів пізнавального інтересу, гнучку систему уроку, побудову процесу пізнання “від учня”, інтенсивну самостійну діяльність учнів, сумісний пошук інформації на основі спостереження, порівняння, угруповання, класифікації.

Центральне місце займає робота, яка передбачає чітке розмежування різних ознак об’єктів та явищ, що вивчаються. Кожен елемент засвоюється у зв’язку з іншими та усередині певного цілого. Домінуючий початок в цій системі - індуктивний шлях. За допомогою добре проведеного порівняння роблять висновок у чому предмети та явища у чому предмети та явища подібні і в чому їх різниця, диференціюють їх властивості, сторони, відношення. Потім визначають різні сторони і властивості явищ.

Методична мета будь-якого уроку – створення умов для здійснення пізнавальної активності учнів.

Особливості уроку такі:

1. Організація пізнання – “від учнів”, тобто того, що вони знають або не знають.

2. Перетворюючий характер діяльності учня: спостерігають, порівнюють, проводять угруповання, класифікацію, роблять висновки, з’ясовують закономірності.

3. Інтенсивна самостійна діяльність учнів, яка пов’язана з емоційним станом та супроводжуються ефектом несподіваності завдання, включенням орієнтовочно-дослідницької реакції, механізму творчості, допомогою та схваленням з боку вчителя.

4. Сумісний пошук керує вчителем, який забезпечується питаннями, що спрямовують самостійне мислення учнів, та попередніми завданнями додому.

5. Створення педагогічних ситуацій спілкування на уроці, які дозволяють кожному учню здійснювати ініціативу, самостійність, вміння визначати способи роботи⁴ створення умов для природного самовираження учня.

6. Гнучка структура. Визначені загальна мета та засоби організації уроку в технології розвивального навчання уточнюються вчителем залежно від призначення уроку та його тематичного змісту.

Технологія Ельконіна-Давидова.

Основний акцент спрямований на формування теоретичного мислення школярів. Вони навчаються та звикають розуміти походження речей та явищ матеріального світу, абстрактні поняття, які відображають їх взаємозв'язок, учні навчаються словесно формувати своє бачення різних процесів, зокрема також теоретичного мислення.

Навчальний процес спрямований на одержання внутрішніх результатів, які характеризуються досягненням абстрактного рівня мислення. Учень під час навчального процесу займає позицію дослідника, творця, здібного до рефлексивного пізнання основ своїх дій. Вчитель на кожному уроці організує спільну мисленеву діяльність-діалогі, дискусії, ділове спілкування дітей.

На першому етапі навчання основним є метод навчальних завдань, на другому – проблемне навчання. Якість та обсяг роботи оцінюється відповідно до суб'єктивних можливостей учнів. Оцінка відображає персональний розвиток учня, якість його навчальної діяльності.

Особливості змісту навчання відображаються у спеціальній побудові навчального предмету, яка моделює зміст і методи навчальної галузі та організує пізнання дитиною теоретичного суттєвих якостей та відношень об'єктів, умов їх походження та перетворення. Основу системи теоретичних знань складають змістові узагальнення.

Це можуть бути:

- найбільш загальні поняття науки, які відображають причинно-наслідкові зв'язки та закономірності, категорії (число, слово, енергія, матеріал та інші);
- поняття, у яких визначені зовнішні предметно-конкретні ознаки, а внутрішні зв'язки (наприклад, історичні, генетичні);

– теоретичні образи, які одержані шляхом операцій мислення з абстрактними об'єктами.

Засоби мисленневих дій, мислення розподіляються на маркувальні (емперичні, які спираються на наочні образи) та розумні, або діалектичні (пов'язані з дослідженням природи самих понять).

Формування у учнів основних понять навчального предмету створюється як рух по спіралі від центра до периферії. У центрі знаходиться абстрактно-загальне уявлення про поняття, яке формується, а на периферії це уявлення конкретизується, збагачується та потім перетворюється в науково-теоретичне поняття.

Приклад.

В основі навчання мові знаходиться фонетичний принцип. Буква розглядається як знак фонем. Для дітей, які починають вивчати мову, об'єктом розгляду стає слово. Воно і є змістовим узагальненням, яке являє складну систему взаємопов'язаних значень, носіями яких стають морфеми, які складаються із певних фонем. Коли діти опонують звуковий аналіз слова (змістова абстракція), вони переходять до навчальних завдань, які пов'язані з реченнями та словосполученнями.

Виконуючи різні навчальні дії по аналізу та перетворенню фонем, морфем, слів та речень, діти засвоюють фонематичний принцип письма та починають правильно розв'язувати конкретні орфографічні завдання.

Особливості методики в цій системі спираються на організацію цілеспрямованої навчальної діяльності.

Цілеспрямована навчальна діяльність (ЦНД) відрізняється від інших видів навчальної діяльності саме тим, що спрямована на одержання на зовнішніх, а внутрішніх результатів, на досягнення теоретичного рівня мислення. ЦНД – особлива форма активності дитини, яка спрямована на зміну самого себе як суб'єкту навчання.

Методика навчання будується на проблематизації. Вчитель не тільки повідомляє дітям висновки науки, але по можливості веде їх шляхом відкриття,

пропонує спостерігати за діалектним прямуванням мислення до істини, робить їх співучасниками наукового пошуку.

Навчальна задача в технології розвивального навчання схожа на проблемну ситуацію. Це незнання, зіткнення з чимсь новим, невідомим а вирішення навчальної задачі полягає в тому, щоб знайти загальний спосіб дії, принцип вирішення певного класу аналогічних задач.

При застосуванні розвивального навчання якість та об'єм роботи, яка здійснена учнем, оцінюється не з позиції її відповідності суб'єктивному уявленню вчителя про посильність, доступність знання учню, а з позиції суб'єктивних можливостей учня. Оцінка повинна відображати персональний його розвиток, досконалість навчальної діяльності. Тому, якщо учень працює на межі своїх можливостей, він неодмінно заслуговує вищої оцінки, навіть якщо з погляду можливостей іншого учня це посередній результат. Темпи розвитку особистості глибоко індивідуальні і завдання вчителя – не надати всім певний рівень знань, умінь, навичок, а розвивати мислення у кожного учня особисто.

ЛЕКЦІЯ 7

Тема: Ігрові технології в початковій школі

План

1. Виникнення гри. Теорії гри.
2. Гра як метод навчання. Значення педагогічної гри
3. Функції гри.

Проблема гри, за однією з концепцій, виникла як додаток проблеми вільного часу та дозвілля людей у силу багатьох тенденцій релігійного, соціально-економічного та культурного розвитку суспільства

З давніх-давен будь-які зібрання дітей супроводжувалися ігровою діяльністю. У глибоку давнину дитячі ігри виникли як стихійне наслідування

дій дорослих. В ігрових вправах і змаганнях підрастаюче покоління готувалося до праці, полювання, війни, виконання норм поведінки, тобто гра мала важливі соціальні функції. Змагалися у стрільбі з лука, катанні на санчатах, лижах, ковзанах. Засобами народної гри дитину виводили з її реального побутового повсякденного життя. Універсальний засіб народної педагогіки, вона починає вважатися «несерйозним» заняттям, стає переважно привілеєм дітей із заможних класів, обслуговує лише дозвілля. У школі, з її традиційним бажанням уникати будь-якої стихійності, з поглядами на учня як на слухняного виконавця, аж дотепер для гри не було місця.

Через гру дитині надавалася змога заявити оточенню про свій позитивний потенціал. Саме у грі активізувалась рухливість, розвивались процеси мислення, викликалися позитивні емоції

З розвитком людства, нагромадженням знань, засобів матеріальної і духовної культури, прискоренням темпів життя гра поступово втрачала свою навчальну функцію.

З переходом із умов гри до умов навчальної діяльності настає в житті дитини переломний момент. Нове становище дитини в суспільстві визначається тим, що вона не просто йде з дитячого садка до школи, а тим, що навчання для неї стане віднині обов'язковим елементом життя. За результат свого навчання дитина нестиме відповідальність перед вчителем, школою й своєю сім'єю. Тепер дитина має дотримуватись однакових для всіх школярів правил. І тут на допомогу учням і вчителям знову приходить гра.

У сучасних умовах – це не спонтанні сюжетні ігри, не стихійно засвоєні від старших розваги за правилами. Сьогодні гра контролюється системою навчально-виховного процесу.

У дитячі роки гра є основним видом діяльності людини. За її допомогою діти пізнають світ. Дитяча гра – один з основних видів діяльності дітей, спрямованої на практичне пізнання навколишніх предметів і явищ через відтворення дій та взаємні дорослих.

За своїм змістом ігри органічно пов'язані з життям, працею і поведінкою дорослих членів суспільства. Сюжети ігор дуже різноманітні й відображають реальні умови життя дитини. Вони змінюються залежно від конкретних умов життя, від входження дитини в навколишню реальність, її кругозору. Без гри дітям жити нудно, нецікаво. Буденність життя може викликати у них захворювання. В грі малеча перевіряє свою силу і спритність, виникає бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного. Гра дарує щохвилинну радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще – спрямована в майбутнє, бо під час гри у дітей формуються чи закріплюються особливості, вміння, здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. І скрізь, де є гра, панує здоров'я, радість дитячого життя.

Гру у психології визначають як форму діяльності в умовних ситуаціях, направлену на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, зафіксованого у соціально закріплених способах здійснення наочних дій, у предметних науках і культурі. В ігрових ситуаціях використовується так зване «модельовання», або «імітація».

- У древньому світі ігри були осередком громадського життя, їм надавалося релігійно-політичне значення.

- Стародавні греки вважали, що боги захищають гравців, і тому Ф. Шіллер, наприклад, стверджував, що античні ігри божественні і можуть служити ідеалом будь-яких інших видів дозвілля людини.

- У Древньому Китаї святкові ігри відкривав імператор і сам у них брав участь.

- У радянський час збереження та розвиток тенденцій ігрової культури народу, досить деформованих тоталітарним режимом, починалося із практики літніх заміських таборів, що зберігали ігрове багатство суспільства.

- У світовій педагогіці гра розглядається як будь-яке змагання або змагання між граючими, дії яких обмежені певними умовами (правилами) та спрямовані на досягнення певної мети (виграш, перемога, приз тощо).

Насамперед варто враховувати, що гра як засіб спілкування, навчання та накопичення життєвого досвіду є складним соціокультурним феноменом.

Складність визначається різноманіттям форм гри, способів участі в ній, партнером та алгоритмами проведення гри. Соціокультурна природа гри очевидна, що робить її незамінним елементом навчання.

У процесі гри:

- освоюються правила поведінки та ролі в них соціальних груп класу (міні-моделі суспільства), що переносяться потім у «велике життя»;
- розглядаються можливості самих груп, колективів, аналогів підприємств, фірм, різних типів економічних і соціальних інститутів у мініатюрі;
- здобуваються навички спільної колективної діяльності, відпрацьовуються індивідуальні характеристики учнів, необхідні для досягнення поставлених ігрових цілей;
- накопичуються культурні традиції, привнесені у гру учасниками, учителями, притягнутими додатковими засобами: наочним приладдям, підручниками, комп'ютерними технологіями.

Теорії гри

Гра - одне із чудових явищ життя, діяльність начебто марна і разом з тим необхідна. Мимоволі чаруючи й залучаючи до себе як життєве явище, гра виявилася досить серйозною й важкою проблемою для наукової думки.

У педагогіці та психології проблему ігрової діяльності розробляли К. Ушинський, П. Блонський, С. Рубінштейн, Д. Ельконін. Різні дослідники та мислителі зарубіжжя нагромаджують одну теорію гри на іншу - К. Гросс, Ф. Шіллер, Г. Спенсер, К. Бюлер, З. Фрейд і Ж. Піаже та інші. Кожна з них начебто відбиває один із проявів багатогранного явища гри, і жодне, очевидно, не охоплює її справжньої сутності.

Особливою популярністю користується теорія К. Гросса. Він убачає сутність гри в тому, що вона служить підготовкою до серйозної подальшої діяльності; у грі людина, вправляючись, удосконалює свої здатності. Основне достоїнство цієї теорії, що завоювала особливу популярність, полягає в тому,

що вона пов'язує гру з розвитком і шукає її сенс у тій ролі, яку вона в розвитку виконує. Основний недолік - ця теорія вказує лише «зміст» гри, а не її джерело, не розкриває причин, що викликають гру, мотивів, що спонукують грати. Пояснення гри, що виходить із результату, до якого вона приводить, перетворюваного в мету, на яку вона спрямована, приймає у Гросса сугубо телеологічний характер, телеологія в ній усуває причинність. А оскільки Гросс намагається вказати джерело гри, воно, пояснюючи ігри людини так само, як ігри тварин, помилково зводить їх цілком до біологічного фактора, до інстинкту. Розкриваючи значення гри для розвитку, теорія Гросса, власне кажучи, по-своєму антиісторична.

У теорії гри, сформульованій Г. Спенсером, який, у свою чергу, розвив думку Ф. Шіллера, джерело гри вбачається в надмірі сил: надлишкові сили, не витрачені в житті, у праці, знаходять собі вихід у грі. Але наявність запасу невитрачених сил не може пояснити напрямку, в якому вони витрачаються, того, чому вони виливаються саме у гру, а не в яку-небудь іншу діяльність; до того ж грає й стомлена людина, переходячи до гри як до відпочинку.

Трактування гри як витрати або реалізації сил, що нагромадилися, на думку С. Рубінштейна, є формалістикою, оскільки бере динамічний аспект гри у відриві від її змісту. Саме тому подібна теорія не в змозі пояснити гру.

Прагнучи розкрити мотиви гри, К. Бюлер висунув теорію функціонального задоволення (тобто задоволення від самої дії незалежно від результату) як основного мотиву гри. Теорія гри як діяльності, породжуваної задоволенням, є приватним вираженням гедоністичної теорії діяльності, тобто теорії, яка вважає, що діяльність людини генерується принципом задоволення або насолоди.

Як і динамічна теорія Шіллера-Спенсера, гедоністична теорія випускає з уваги реальний зміст дії, в якому міститься її справжній мотив, що відбивається в тому чи іншому емоційно-ефективному забарвленні. Визнаючи визначальним для гри фактором функціональне задоволення або задоволення

від функціонування, ця теорія бачить у грі лише функціональне відправлення організму.

Нарешті, фрейдистські теорії гри бачать у ній реалізацію витиснутих з життя бажань, оскільки у грі часто розігрується й переживається те, що не вдається реалізувати в житті. Адлеровське розуміння гри виходить із того, що у грі проявляється неповноцінність суб'єкта, який біжить від життя, якого він не має сил подолати. Таким чином, коло замикається: із прояву творчої активності, що втілює красу й зачарування життя, гра перетворюється на смітник для того, що з життя витиснуте; із продукту й фактора розвитку вона стає вираженням недостатності й неповноцінності, з підготовки до життя вона перетворюється у втечу від неї.

Л. Виготський та його учні вважають вихідним, визначальним у грі те, що людина, граючи, створює собі уявну ситуацію замість реальної і діє в ній, виконуючи певну роль згідно з тим припустимим значенням, яке вона при цьому надає навколишнім предметам.

Основні недоліки цього трактування такі:

– вона зосереджує на структурі ігрової ситуації, не розкриваючи джерел гри. Перенос значень, перехід у мниму ситуацію не є джерелом гри. Спроба витлумачити перехід від реальної ситуації до уявної як джерело гри могла би бути зрозумілою лише як відголос психоаналітичної теорії гри;

– інтерпретація ігрової ситуації як виникаючої в результаті переносу значення й, тим більше, спроба вивести гру з потреби грати значеннями є суцільно інтелектуалістичною;

– перетворюючий, хоча й істотний для високих форм гри, але похідний факт дійства у мнимій (уявлюваній) ситуації - вихідний і тому обов'язковий для всякої гри; теорія Л. Виготського доволі виключає з неї ті ранні форми гри, в яких дитина не створює ніякої уявної ситуації. Крім таких ранніх форм гри ця теорія не дає змоги описати гру в її розвитку.

Д. Узнадзе вбачає у грі результат тенденції функцій дійства, які вже визріли, але ще не отримали застосування в реальному житті. Знов-таки, як у

теорії гри від надміру сил, гра виступає як плюс, а не як мінус. Вона представляється як продукт розвитку, притому випереджальної потреби практичного життя. Це прекрасно, але серйозний дефект теорії полягає в тому, що він розглядає гру як дії зсередини дозрілих функцій, як відправлення організму, а не як діяльність, що народжується у взаєминах з навколишнім світом. Гра перетворюється, таким чином, у формальну активність, не пов'язану з тим реальним змістом, яким вона якимось зовні наповнюється. Таке пояснення «сутності» гри не може пояснити реальної гри в її конкретних проявах.

Гра як метод навчання. Значення педагогічної гри

Значення гри неможливо вичерпати й оцінити розважально-реактивними можливостями. У тому і є її феномен, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, у творчість, у терапію, у модель типу людських відносин і проявів у праці.

Гру як метод навчання, передачі досвіду старших поколінь молодшим люди використовували з давніх-давен. Широке застосування гра знаходить у народній педагогіці, у дошкільних і позашкільних установах. У сучасній школі, що робить ставку на активізацію та інтенсифікацію навчального процесу, ігрова діяльність використовується в таких випадках:

- як самостійні елементи в технології для засвоєння поняття, теми та навіть розділу навчального предмета;
- як елемент більш загальної технології;
- як урок або його частини (введення, контроль);
- як технологія позакласної роботи.

Поняття «ігрові педагогічні технології» включає досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. На відміну від ігор взагалі, педагогічна гра має істотну ознаку - чітко поставлену мету навчання й відповідні їй педагогічні результати, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю. Ігрова форма занять створюється на

уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, що виступають як засіб спонукання, стимулювання до навчальної діяльності.

Реалізація ігрових прийомів і ситуацій при визначеній формі занять відбувається за такими основними напрямками:

- дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрового завдання;
- навчальна діяльність підкоряється правилам гри;
- навчальний матеріал використовується в якості її засобу;
- у навчальну діяльність уводиться елемент змагання, що переводить дидактичне завдання в ігрове;
- успішне виконання дидактичного завдання пов'язується з ігровим результатом.

Гра - школа професійного та сімейного життя, школа людських відносин. Але від звичайної школи вона відрізняється тим, що людина, навчаючись у ході гри, і не підозрює про те, що чомусь учиться. У звичайній школі неважко вказати джерело знань. Це вчитель - особа навчальна. Процес навчання може вестися у формі монологу (вчитель пояснює, учень слухає) і у формі діалогу (або учень ставить запитання вчителю, якщо він чогось не зрозумів й у стані своє розуміння зафіксувати, або вчитель опитує учнів з метою контролю). У грі немає джерела знань, що пізнається легко, немає учнів. Процес навчання розвивається мовою дій, учаться й учать усі учасники гри в результаті активних контактів один з одним. Ігрове навчання ненав'язливе. Гра здебільшого добровільна й бажана.

Основні функції ігор

Місце і роль ігрової технології в навчальному процесі, сполучення елементів гри та навчання багато в чому залежать від розуміння вчителем функцій педагогічних ігор.

Функція гри - її різноманітна корисність. У кожного виду гри своя корисність. Виділимо найбільш важливі функції гри як педагогічного феномена культури.

Соціокультурне призначення гри. Гра - найсильніший засіб соціалізації дитини, що включає в себе як соціально контрольовані процеси їх цілеспрямованого впливу на становлення особистості, засвоєння знань, духовних цінностей і норм, властивих суспільству чи групі однолітків, так і спонтанні процеси, що впливають на формування людини. Соціокультурне призначення гри може означати синтез засвоєння людиною багатства культури, потенцій виховання й формування її як особистості, що дозволяє функціонувати в якості повноправного члена колективу.

Функція міжнаціональної комунікації. І. Кант уважав людство самою комунікабельністю. Ігри національні й у той же час інтернаціональні, міжнаціональні, загальнолюдські. Ігри дають можливість моделювати різні ситуації життя, шукати вихід з конфліктів, не вдаючись до агресивності, учать розмаїтості емоцій у сприйнятті всього існуючого в житті.

Функція самореалізації людини у грі. Це одна з основних функцій гри. Для людини гра важлива як сфера реалізації себе як особистості. Саме в цьому плані їй важливий сам процес гри, а не її результат, конкуренція чи досягнення якої-небудь мети. Процес гри - це простір для самореалізації. Людська практика постійно вводиться в ігрову ситуацію, щоб розкрити можливі чи навіть наявні проблеми в людини й моделювати їхнє зняття.

Дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції [50]:

- активізують інтерес та увагу дітей;
- розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву;
- закріплюють знання, вміння і навички;
- тренують сенсорні вміння, навички тощо.

На думку Д. Ельконіна дидактичній грі притаманна багатофункціональність. Серед функцій навчальної гри він виділяє [81]:

- формування базових засад особистості (формування самосвідомості, розвиток довільної поведінки, статево-рольова ідентифікація, національно-культурне самоусвідомлення, розвиток творчого ставлення до дійсності,

набуття досвіду соціальної взаємодії, формування комунікативних умінь, розвиток емпатії тощо);

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;
- адаптаційна;
- мотиваційна;
- розвивальна;
- виховна, дидактична;
- коригуюча;
- здоров'язберігаюча;
- компенсаторна та ін.

Комунікативна гра. Гра - діяльність комунікативна, хоча за чисто ігровими правилами і конкретна. Вона вводить учня в реальний контекст складних людських відносин. Будь-яке ігрове суспільство - колектив, що виступає стосовно кожного гравця як організація й комунікативний початок, що має безліч комунікативних зв'язків. Якщо гра є формою спілкування людей, то поза контактами взаємодії, взаєморозуміння, взаємопоступок ніякої гри між ними бути не може.

Діагностична функція гри. Діагностика - здатність розпізнавати, процес постановки діагнозу. Гра володіє завбачливістю; вона діагностичніше, ніж будь-яка інша діяльність людини, по-перше, тому, що індивід поводить у грі на максимумі проявів (інтелект, творчість); по-друге, гра сама по собі - це особливе «поле самовираження».

Ігротерапевтична функція гри. Гра може й повинна бути використана для подолання різних труднощів, що виникають у людини в поведінці, у спілкуванні з оточуючими, у навчанні. Оцінюючи терапевтичне значення ігрових прийомів, Д. Ельконін писав, що ефект ігрової терапії визначається практикою нових соціальних відносин, які отримує дитина в рольовій грі.

Функція корекції у грі. Психологічна корекція у грі відбувається природно, якщо всі учні засвоїли правила й сюжет гри, якщо кожен учасник гри добре знає не тільки свою роль, а й ролі своїх партнерів, якщо процес і мета гри їх поєднують. Корекційні ігри здатні надати допомогу учням з такою поведінкою, яка відхиляється від прийнятої норми, допомогти їм упоратися з переживаннями, що перешкоджають їхньому нормальному самопочуттю й спілкуванню з однолітками у групі.

Розважальна функція гри. Розвага - це потяг до різного, різноманітного. Розважальна функція гри пов'язана зі створенням певного комфорту, сприятливої атмосфери, щиросердечної радості як захисних механізмів, тобто стабілізації особистості, реалізації рівнів її домагань. Розвага в іграх - пошук. Гра має магію, здатну давати поживу фантазії, що виводить на розважальність.

Ігрові мотиви й організація ігор

Ігрові форми навчання, як жодна інша технологія, сприяють використанню різних способів мотивації.

1. Мотиви спілкування:

- учні, спільно вирішуючи завдання, беручи участь у грі, учаться спілкуватися, урахувати думку товаришів;
- при рішенні колективних завдань використовуються різні можливості учнів;
- спільні емоційні переживання під час гри сприяють зміцненню міжособистісних відносин.

2. Моральні мотиви:

- у грі кожен учень має виявити себе, свої знання, уміння, свій характер, вольові якості, своє ставлення до діяльності, до людей.

3. Пізнавальні мотиви:

- кожна гра має близький результат (закінчення гри), стимулює учня до досягнення мети (перемоги) й усвідомлення шляху досягнення мети (треба знати більше інших);

– у грі команди чи окремі учні споконвічно рівні (немає відмінників і трієчників, є гравці). Результат залежить від самого гравця, рівня його підготовленості, здатностей, витримки, умінь, характеру;

– знеособлений процес навчання у грі здобуває особистісне значення. Учні приміряють соціальні маски, поринають в історичну обстановку й відчувають себе частиною досліджуваного історичного процесу;

– ситуація успіху створює сприятливе емоційне тло для розвитку пізнавального інтересу. Невдача сприймається не як особиста поразка, а як поразка у грі й стимулює пізнавальну діяльність (реванш);

– змагальність - невід'ємна частина гри - притягальна для дітей;

– у грі завжди є якесь таїнство - неотримана відповідь, що активізує розумову діяльність учня, штовхає на пошук відповіді;

– думка шукає вихід, вона спрямована на рішення пізнавальних завдань. До педагогічних підходів організації дитячих ігор, на наш погляд, необхідно віднести ряд таких моментів.

Вибір гри. Вибір гри в першу чергу залежить від того, яка дитина, що їй необхідно, які виховні завдання вимагають свого розв'язання. Якщо гра колективна, необхідно добре знати, який склад граючих, їх інтелектуальний розвиток, фізична підготовленість, особливості віку, інтереси, рівні спілкування й сумісності тощо. Вибір гри залежить від часу її проведення, природно-кліматичних умов, довжини часу, світлового дня й місяця її проведення, від наявності ігрових аксесуарів, від конкретної ситуації, що склалася в дитячому колективі. Мета гри перебуває за межами ігрової ситуації, і результат гри може виражатися у вигляді зовнішніх предметів і всіляких виробів (моделі, макети, іграшки, конструктори, ляльки тощо), «продуктів» художньої творчості, нових знань.

Гра здатна виступати засобом отримання чогось, хоча джерелом її активності є завдання, добровільно взяті на себе особистістю, ігрова творчість і

дух змагання. В іграх дитиною здійснюються цілі декількох рівнів, взаємозалежних між собою.

Перша мета - задоволення від самих процесів гри. У цій меті відбита установка, що визначає готовність до будь-якої активності, якщо вона приносить радість.

Мета другого рівня - функціональна, вона пов'язана з виконанням правил гри, розігруванням сюжетів, ролей.

Мета третього рівня відбиває творчі завдання гри - розгадати, угадати, розплутати, домогтися результатів і т. п.

Пропозиція гри дітям. Головне завдання у пропозиції гри полягає в порушенні інтересу до неї, у такій постановці питання, коли збігаються цілі виховання й бажання дитини. У пропозицію гри входить пояснення її правил і техніки дій. Пояснення гри є моментом дуже відповідальним. Гру варто пояснювати коротко й точно, безпосередньо перед її початком. У пояснення входять назва гри, розповідь про її зміст і пояснення основних і другорядних правил, у тому числі розрізнення граючих, пояснення значення ігрових аксесуарів.

Обладнання й оснащення ігрової площі, її архітектура. Місце гри має відповідати її сюжету, змісту, підходити за розміром для кількості граючих, бути безпечним, гігієнічно нормативним, зручним для дітей; не мати відволікаючих факторів.

Будь-який мікросвіт гри у дворі, у школі вимагає свого архітектурного та значенневого рішення, має ігровий естетичний план, що відповідає вимогам до віку дітей, їхнім прагненням до яскравого, неосяжного, героїчного, романтичного, казкового.

Розбивка на команди, групи, розподіл ролей у грі. Ігровим звичайно називають колектив дітей, створений для проведення ігор. Ігрова практика дітей нагромадила чимало демократичних ігротехнічних прикладів поділу на мікроколективи граючих, зокрема жеребкування, лічилки.

Один з відповідальних моментів у дитячих іграх - розподіл ролей. Вони можуть бути активними та пасивними, головними та другорядними.

Розподіл не повинен залежати від статі дитини, віку, фізичних особливостей.

З огляду на те, яка роль особливо корисна для дитини, вихователь використовує такі прийоми:

- призначення на роль безпосередньо дорослим;
- призначення на роль через старшого (капітана, ведучого);
- вибір на роль за підсумками ігрових конкурсів (кращий проект, костюм, сценарій);
- добровільне прийняття ролі дитиною за її бажанням;
- черговість виконання ролей у грі.

При розподілі командних ролей варто робити так, щоби роль допомагала неавторитетним зміцнити авторитет, неактивним - виявити активність, недисциплінованим - стати організованими, дітям, які чимось себе скомпрометували, повернути загублений авторитет, новачкам і дітям, які цураються дитячого колективу, - виявити себе, здружитися з усіма.

Необхідно стежити за тим, щоб у ролі була дія: роль без дії мертва, дитина вийде із гри, якщо їй нема що робити. Не можна використовувати у грі негативні ролі, вони прийнятні тільки в гумористичних ситуаціях.

Розвиток ігрової ситуації. Під розвитком розуміється зміна положення граючих, ускладнення правил гри, зміна обстановки, емоційне насичення ігрових дій. Учасники гри соціально активні, оскільки ніхто з них не знає до кінця всіх способів і дій виконання своїх функціональних завдань у грі. У цьому міститься механізм забезпечення інтересу й задоволення від гри.

Основні принципи організації гри:

- відсутність примусу будь-якої форми при залученні дітей у гру;
- принцип розвитку ігрової динаміки;

- принцип підтримування ігрової атмосфери (підтримка реальних почуттів дітей);
- принцип взаємозв'язку ігрової та неігрової діяльності;
- принципи переходу від найпростіших ігор до складних ігрових форм;
- логіка переходу від простих ігор до складних пов'язана з поступовим поглибленням різноманітного змісту ігрових занять і правил.

Безумовне одне - виховна, освітня цінність інтелектуальних ігор залежить від участі в них педагогів.

Перед учителем постають завдання:

- опиратися на досягнення попереднього віку;
- прагнути мобілізувати потенційні можливості конкретного віку;
- підготувати «грунт» для наступного віку, тобто орієнтуватися не тільки на наявний рівень, а й на зону найближчого розвитку мотивів до навчальної діяльності.

Урок, проведений в ігровій формі, вимагає певних правил.

– Попередня підготовка. Треба обговорити коло питань і форму проведення. Повинні бути заздалегідь розподілені ролі. Це стимулює пізнавальну діяльність.

– Обов'язкові атрибути гри: оформлення, карта міста, корона для короля, відповідна перестановка меблів, що створює новизну, ефект несподіванки й буде сприяти підвищенню емоційного тла уроку.

- Обов'язкова констатація результату гри.
- Компетентне журі.
- Обов'язкові ігрові моменти ненавчального характеру (проспівати серенаду, проскакати на коні й т. п.) для переключення уваги та зняття напруги.

Головне - повага до особистості учня, не вбити інтерес до гри.

Конфуцій сказав: «Учитель та учень ростуть разом». Ігрові форми уроків дозволяють рости як учням, так і вчителю.

ЛЕКЦІЯ 8

Тема: Системні інноваційні педагогічні технології

План

1. Зміст понять «інновація» та «інноваційні педагогічні технології»
2. Життєвий шлях М. Монтесорі і розвиток її педагогічної системи.
3. Віхи біографії та головні аспекти вчення Р. Штейнера.
4. Життя і діяльність С.Френе.

Метою державної Національної програми "Освіта" ("Україна XXI ст.") є виведення освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу, що можливо лише за умов відходу від авторитарної педагогіки і впровадження сучасних педагогічних технологій. Саме цим зумовлена зараз увага педагогів, методистів до інновацій.

Термін "інновація" означає оновлення процесу навчання, який спирається, головним чином, на внутрішні фактори. Запозичення цього терміна пов'язане з бажанням виділити мотиваційний бік навчання, відмежуватися від чергових "переможних методик", які за короткий час повинні дати максимальний ефект незалежно від особливостей класу та окремих учнів, їхніх бажань, здібностей тощо.

Поняття "технологія" виникло у світовій педагогіці також як протиставлення існуючому поняттю "метод". Недолік методу полягає в його негнучкості та статистичності. Широкого поширення термін "технологія" ("технологія в освіті") набув у 40-х рр. і був пов'язаний із застосуванням нових аудіовізуальних засобів навчання. У 60-х рр. поняття "технологія освіти" розглядалося під кутом зору програмного навчання і використання обчислювальної техніки у навчанні.

З початку 80-х рр. все більше вживається термін "педагогічні технології". У визначенні їхньої суті немає єдиного погляду: одні розуміють це як певну систему вказівок щодо використання сучасних методів і засобів навчання; інші - цілеспрямоване застосування прийомів, засобів, дій для

підвищення ефективності навчання; треті - цілісний процес визначення мети, обґрунтування плану і програми дій та навчальних методів. Кожний з цих підходів має право на існування, бо охоплює різні сторони навчального процесу. Тому існує велика кількість педагогічних технологій.

Отже, "інноваційні технології - це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів. Система ґрунтується на внутрішніх умовах навчання. Тому "педагогічні технології" пов'язані з ідеями і досвідом психології, соціології, системного аналізу тощо.

Педагогічна технологія - це цілеспрямована система. Ми звикли до визначення мети навчання, виходячи з комплексного підходу поєднання освітньої і виховної мети (Ю. Бабанський). Останнім часом особлива увага приділяється розвитку творчих здібностей учнів. Найбільш поширеним є когнітивний та гуманістичний підходи.

Прибічники когнітивного підходу вважають головним у навчанні розвиток мислення та пам'яті учнів, інтелектуальних умінь, як-от: абстрагування, аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, оцінювання, теоретичні міркування, тобто таких, що дають можливість розв'язати висунуту проблему.

Послідовники гуманістичного підходу спираються на "Я - концепцію" і відстоюють право учнів самостійно обирати мету, формувати власні проблеми, заглиблюватись у суб'єктивний досвід та прогнозувати його наслідки.

Звідси ідеї "активного навчання", "безпосереднього досвіду", "персоналізації знань", "права учня на турботу та увагу", "необхідність створення атмосфери відвертості та взаєморозуміння". Згідно з таким підходом змінюється зміст навчання, програма складається відповідно до потреб та інтересів учнів; навчальний процес структурується на солідарній основі; вчитель виконує роль консультанта та джерела знань, а не контролера; бали виставляються тільки за бажанням учнів; постійно існує вибір пізнавальної альтернативи, а

Часто нові педагогічні технології ведуть до відмови від класно-урочної системи: поділ учнів не за віком, а за рівнем розвитку; організація навчання методом проектів; робота учнів за програмою, спільний звіт; школа з центрами за інтере-сами; робота вчителя з великими (60-150 учнів) та малими (2-5 учнів) групами; викладання матеріалу блоками.

У нашій країні такі методи були заборонені. Лише у 80-х рр. вчителі-практики звернулися до своїх методичних скарбниць. Вони обрали самостійний шлях, нічого не знаючи про західні методики.

Тому вся увага була зосереджена на видозміні уроку як форми навчання. **Так з'явилися "нестандартні уроки".**

Розробка нестандартних уроків відбувалася у двох напрямках: поєднання різних форм навчання (урок-диспут, урок-лекція, урок-семінар) і власне нестандартні уроки.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, нестандартний урок найбільш повно враховує вікові особливості, інтереси, нахили, здібності кожного учня. У ньому поєдналися елементи традиційних уроків - сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення - але у незвичайних формах.

Саме такі уроки містять в собі елементи майбутніх технологій, які при групуванні їх у певну систему, що ґрунтується на глибокому знанні потреб, інтересів та здібностей учнів, можуть стати дійсно інноваційними.

Найбільш поширені такі форми нестандартних уроків:

1. Інтегрований урок. Як правило, такий урок проводять два вчителі. Вони спільно здійснюють актуалізацію знань за двома напрямками опитування (якщо це потрібно), виклад нового матеріалу тощо. Найчастіше поєднуються такі предмети, як історія-географія, історія-література, історія-іноземна мова.

2. Дослідницький урок та лабораторно-практичні роботи. Їхня мета полягає в одержанні навчальної інформації з першоджерел. Ці уроки розвивають спеціальні вміння і навички, стимулюють пізнавальну активність та

самостійність. Учні вчаться працювати з історичними документами, підручниками, періодичною пресою.

3. Рольова гра. Вона вимагає від учнів прийняття конкретних рішень у проблемній ситуації в межах ролі. Кожна гра має чітко розроблений сценарій, головну частину якого необхідно доопрацювати учням. Отже, пошук вирішення проблеми залишається за школярами.

4. Театральна (театралізована) вистава. На відміну від рольової гри, вистава передбачає більш чіткий сценарій, який регламентує діяльність учнів безпосередньо на уроці і збільшує їхню самостійність під час підготовки сценарію. Театралізовані вистави спрямовані на те, щоб викликати інтерес до навчання. Вони опираються на образ не мислення, фантазію, уяву учнів.

Інтегровані уроки за змістом поділяються на три категорії:

- а) вступні - до вивчення певного розділу;
- б) вивчення нового матеріалу;
- в) підсумкові.

На вступних уроках учням в описовій формі подається загальна картина тих явищ, які будуть вивчатися. Цей урок спарений. На ньому працюють кілька вчителів. Наприклад, учитель географії характеризує географічне положення, природні компоненти. Вчитель історії - зародження держави, заняття людей. Вчитель малювання - історичні джерела: картини, архітектурні пам'ятки. Дається загальна картина, ставляться проблемні питання, основні запитання до цілої теми. Це збуджує інтерес учнів. Набуті спільно знання застосовуються на практиці.

Після вивчення певного розділу або теми, коли учні мають ґрунтовні знання даного матеріалу, проводяться підсумкові інтегровані уроки. На них, використовуючи вже відоме учням, пояснюється велика кількість нових фактів, різноманітних процесів, розкриваються перспективи одержання знань з даного розділу.

З особливо великою віддачею проходять уроки в кабінетах, де створені максимальні умови для засвоєння нового матеріалу. Це кабінети біології, фізики, математики, музики. Наявність різноманітних макетів, унаочнень, інструментів, яких немає в кабінеті історії, допоможе учням краще сприйняти та зрозуміти навчальний матеріал.

Серед різних форм проведення інтегрованих уроків найбільш зручною є бесіда. Вона може відбуватися між учителями, які розглядають певну проблему чи явище з різних позицій, поступово з'ясовують суть і закономірності.

Учні мимоволі стають учасниками бесіди: наводять нові факти з життя, запитують про незрозуміле, іноді допомагають у розв'язанні проблеми. У вигляді діалогу розглядається значна кількість прикладів. Кожен учитель розкриває певну частину теми. Розпочинається дискусія, в ході якої знаходять істину.

Інтегровані уроки, які проводять у відповідних кабінетах, дають можливість учням більш глибоко зрозуміти практичне застосування вивченого.

2. Життєвий шлях М. Монтесорі і розвиток її педагогічної системи

Педагогіка видатного італійського гуманіста Марії Монтесорі (1870-1952), як справедливо стверджують, «завоювала весь світ». Загалом педагогічна система М. Монтесорі репрезентує теорію вільного виховання й сенсуалізму (напряму у теорії пізнання, який визнає відчуття єдиним джерелом знань) у педагогіці.

Засади Монтесорі-педагогіки реалізують Монтесорі-дитячі садки, Монтесорі-школи. Функціонують вони в країнах Європи, Америки, Азії, Австралії. На початку ХХ ст. такі навчально-виховні заклади діяли і в нашій країні, однак згодом у зв'язку з уніфікацією типів освітніх закладів, програм і методів роботи з дітьми, а також через різку критику теорії Монтесорі за її невідповідність комуністичній ідеології їх було заборонено. На початку 90-х років ХХ ст. вітчизняну Монтесорі-педагогіку відроджено. Нині в окремих дошкільних закладах України, як і Росії та Білорусі, принципи Монтесорі-

педагогіки інтегруються з традиційними для вітчизняної педагогіки виховними та освітніми програмами.

Світове визнання технологія М. Монтессорі здобула завдяки гуманістичному підходу до виховання і навчання дітей, вірі у безмежні можливості розвитку дитини, опорі на її самостійність та індивідуальність. Виховна мета цієї технології полягає в розкритті духовного та інтелектуального потенціалу дитини, засобами її досягнення є не зовнішні впливи на особистість, а спеціально сформоване середовище, своєрідна «духовна екологія».

М. Монтессорі народилася 1870 р. неподалік портового міста Анкона, що на Адріатиці, в сім'ї військового. Батьки її були глибоко релігійними людьми, неухильно дотримувалися католицьких правил і звичаїв. У такому дусі виховували і свою єдину дочку.

Шістнадцятилітньою вона вступила до Технічної школи Мікеланджело Буанарроті з наміром здобути професію інженера. Однак невдовзі її інтереси переорієнтувалися на медицину, і Марія стала студенткою медичного факультету університету. На той час це був ризикований вчинок, оскільки вища освіта жінок не схвалювалася. *У липні 1896 року М. Монтессорі отримала (перша серед жінок в Італії) диплом доктора терапії та хірургії Римського університету.*

Після закінчення університету вона створила спеціальну школу, а згодом і медико-педагогічний інститут для дітей з бідних сімей і сиріт, де розробила і застосувала різноманітний дидактичний матеріал, який пізніше увійшов в історію як «Золотий матеріал» Монтессорі.

За власною методикою М. Монтессорі навчила дітей читати і писати так, що на вступному іспиті до народної школи вони виявили значно кращі результати, ніж діти з нормальних сімей. Це викликало справжню педагогічну сенсацію. Успішність, як вважала Монтессорі, залежить від методів навчання: психічний розвиток занедбаних дітей підтримували і стимулювали, а розвиток

дітей із нормальних сімей затримували через відсутність індивідуальних програм навчання.

Розробляючи власну педагогічну систему, М. Монтесорі спиралась на ідеї французьких психіатрів і педагогів Жана-Гаспара Ітара (1775-1838) та Едуарда Сегена (1812-1880), які теоретично обґрунтували і практично довели неабиякі можливості виховання дітей з особливими потребами за допомогою спеціальних вправ. В ідеї Е. Сегена про доцільність застосування у процесі виховання нормально розвинених дітей фізіологічного методу, що ґрунтується на індивідуальному дослідженні дитини, організації виховних прийомів з урахуванням фізіологічних і психологічних явищ, М. Монтесорі побачила потенціал, реалізація якого могла б реформувати школу, виховання загалом.

Вона почала працювати зі звичайними дітьми, становище яких у школах було набагато гіршим, ніж її вихованців. Необхідність послуговування найновішими науковими даними спонукала її до вступу на філософський факультет університету, де вона опановувала проблеми експериментальної психології, дидактику початкової школи, одночасно викладаючи педагогічну антропологію. Результатом цієї праці стала книга «Педагогічна антропологія», в якій Монтесорі підтримує положення свого вчителя, відомого італійського антрополога Джузеппе Серджі

Після багаторічних наукових пошуків М. Монтесорі задумалася над створенням системи, яка була б строго індивідуалізованою, давала б змогу педагогові спостерігати за дитиною і вивчати її.

У 1907 р. М. Монтесорі трапилася нагода застосувати на практиці свою теорію та результати перших спостережень і дослідів. Генеральний директор Римської домобудівної асоціації, талановитий інженер Едуардо Таламо, наважившись на соціальний експеримент, запропонував їй відкрити в реконструйованих Асоціацією будинках новий тип дошкільного закладу - денний притулок, школу для малюків. ***Створений «Будинок дитини» М. Монтесорі використала як своєрідний експериментальний майданчик.*** Спеціальне середовище в ньому стимулювало природний розвиток дітей.

Навчалися вони з 9 до 16 год., а їхні заняття поєднували вільні ігри з молитвами, різноманітну пізнавальну діяльність - зі співами. Все в школі було зорієнтовано на те, щоб привчити дитину до самостійності, сприяти її різнобічному вдосконаленню, допомогти їй організувати свою діяльність, реалізувати свою природу. Не визнаючи класноурочної системи, М. Монтессорі змінила інтер'єр приміщень, у яких навчалися діти. Переставляти відповідно до своїх потреб легкі переносні столики, маленькі стільчики й крісла могла навіть трирічна дитина. Різновікові Монтессорі-групи об'єднували вихованців від двох з половиною до шести років. Кожен із них вчився працювати наодинці або разом з іншими. Цей вибір дитина робила сама, дотримуючись основних правил групи і спонукаючи до цього інших. Новачкам допомагали старші, досвідченіші. Здобувши згодом навчальні навички, вони вже допомагали тим, хто цього потребував. Так малюки вчилися поводитися у товаристві різних людей, тобто набували навичок соціальної поведінки.

За таких умов у дітей швидко з'являвся довільний, внутрішній інтерес до занять, що й було метою їх виховання. Цей досвід М. Монтессорі виклала в книзі «Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання у Будинках дитини» (1909). Через кілька років стало зрозуміло, що її соціально-педагогічний експеримент завершився великим заслуженим успіхом.

Популярність нової педагогічної системи ширилася за межі Італії. Щоб ознайомитися з нею, до Риму прибували вихователі, вчителі з Іспанії, Голландії, Англії, Швеції.

Педагогічні ідеї М. Монтессорі стрімко здобували прихильників у різних країнах. Багатьох із них у 20-40-ві роки вона відвідувала особисто, організовуючи там з феноменальним успіхом лекції й демонстраційні заняття. Всюди створювались дитячі заклади, які працювали за системою Монтессорі. Її педагогіка не знала державних, національних і релігійних кордонів. Серед друзів М. Монтессорі були австрійський психіатр, психолог Зігмунд Фрейд (1856-1939), американський філософ, психолог і педагог Джон Дьюї (1859-

1932), швейцарський філософ, психолог Жан Піаже (1896-1980), американський винахідник у сфері техніки Томас Едісон (1847-1931) та ін.

Немало прихильників здобула педагогічна система М. Монтесорі й серед вітчизняних спеціалістів, які започаткували суспільне дошкільне виховання в Україні. Найактивнішими і найпослідовнішими серед них були О. Дорошенкова, Н. Лубенець, С. Русова. Протягом 20-30-х років ХХ ст. багато навчально-виховних установ України широко застосовували елементи технології М. Монтесорі.

Праці М. Монтесорі були перекладені майже всіма мовами світу. Найвідоміші з них: «Метод наукової педагогіки» (1909), «Педагогічна антропологія» (1913), «Самовиховання та самонавчання у початковій школі» (1922), «Виховання для нового світу» (1946), «Розвиток потенційних можливостей людини» (1948), «Формування людини» (1950). Висунення кандидатури М. Монтесорі для присудження Нобелівської премії в 1949, 1950 і 1951 рр. свідчило про всесвітнє визнання її творчого доробку.

Життя М. Монтесорі обірвалося в 1952 р. у Голландії, однак її ідеї популярні й нині. У світі існують десятки тисяч шкіл Монтесорі (дитячих садків, початкових шкіл, гімназій, ліцеїв), у деяких університетах та інститутах є відділення, які готують Монтесорі-вчителів. У США, Голландії налагоджено випуск дидактичного матеріалу Монтесорі. З 1929 р. діє Міжнародна асоціація Монтесорі (Association Montessori International - АМІ), президентом якої до 1952 р. була М. Монтесорі. У 1993 р. було створено Міждержавну альтернативну Монтесорі-асоціацію (МАМА), що об'єднала учених, педагогів-практиків України, Росії, Білорусі, Казахстану, які вивчають і застосовують її технологію.

3. Віхи біографії та головні аспекти вчення Р. Штейнера

Вальдорфська педагогіка є дітищем відомого австро-німецького громадського діяча, філософа і педагога, дослідника творчості Гете, засновника духовно-наукового руху - антропософії - *Рудольфа Штейнера (1861-1925)*.

Його наукові напрацювання залишили помітний слід у гносеології (грец. gnosis (gnoseos) - пізнання і logos - слово, вчення), природознавстві, архітектурі, медицині, сільському господарстві. Особливо багато прихильників здобули його новаторські педагогічні ідеї, які з часом стали ядром своєрідного міжнародного культурно-освітнього руху. Натепер кількість так званих вільних вальдорфських шкіл (антропософських шкіл Р. Штейнера) сягає півтисячі. Найбільше їх у Німеччині, Голландії, Швеції, Великій Британії, Австрії, США. Є вони в Африці, Південній Америці, Японії, інших країнах. Вальдорфська педагогіка представлена і сотнями дитячих садків. Вона безпосередньо пов'язана із заснованим Р. Штейнером оригінальним лікувально-педагогічним напрямом, який розвивається у багатьох лікувально-педагогічних інститутах і общинах.

Р. Штейнер народився у 1861 р. в Хорватії, що належала до колишньої Австро-Угорщини, у бідній німецькій сім'ї. Його батько вважав себе вільнодумцем. Він дуже серйозно ставився до навчання сина, що було нелегко матеріально і вкрай незвично для прошарку суспільства до якого він належав. Можливо, батька стимулювала одержимість, із якою навчався Рудольф.

Після закінчення реального училища Р. Штейнер вступив до Вищого технічного інституту у Відні й одночасно відвідував курси філософії, вивчав праці Гете, писав статті. Його старання були помічені науковою громадськістю, і вже двадцятидворічним він працював редактором і видавцем природничо-наукових праць Гете. Невдовзі отримав запрошення взяти участь у найзначнішому виданні праць Гете - виданні герцогині Софії, спадкоємиці його архіву. У Веймарі молодий дослідник працював над роботами з ботаніки та зоології. У 1886 р. опублікував своє дослідження «Основи теорії пізнання Гете», а в 1891 р. - «Істина й наука», в якому, як і в попередньому, зосередився на проблемах теорії пізнання. У 1894 р. Р. Штейнер оприлюднив головний свій філософський твір «Філософія свободи», в якому спробував довести, що справді людським у людині є творча свобода.

У 1897 р. він переїхав до Берліна, де видавав літературні журнали, викладав у школі для робітників. Протягом 1902-1912 рр. поступово пориває з теософією (філософським ученням про містичне богопізнання), якою захоплювався у молоді роки, і засновує антропософію (релігійно-містичне космологічне вчення про людську мудрість), виступає з доповідями і публікаціями по всій Європі, пише кілька містичних літературних п'єс. Найважливішими в цей період він вважав питання релігії та процесу пізнання.

У 1913-1922 рр. у швейцарському містечку Дорнах було побудовано перше селище з Гетеанумом (дослідницьким і навчальним центром, де відбувалися основні заходи общини, семінари, виступи), квартирами для послідовників антропософського вчення, а також зі спеціальними приміщеннями для занять сценічним мистецтвом і господарськими будівлями.

Керуючись ідеями антропософії, Штейнер розробив методологічні засади вальдорфської педагогіки.

У 1919 р. в Штутгарті було відкрито першу вальдорфську школу. Ініціатором її заснування став директор тютюнової фабрики «Вальдорф-Асторія» (звідси походить назва школи) Еміль Мольт, який захоплювався антропософією.

Метою школи для дітей робітників фабрики було забезпечення освітою всіх дітей незалежно від їхнього соціального походження. Адже на той час у Німеччині загальноосвітніх шкіл не було. Діяла лише система початкової народної школи. Тому вже у 10 років необхідно було визначати, піде дитина у реальне училище чи навчатиметься в гімназії. Таке вирішення долі людини, коли вона ще не здатна усвідомлено, самостійно приймати відповідальні рішення, Р. Штейнер вважав згубним.

Вальдорфська школа мала на меті не опанування дитиною суми знань і вмінь, а виховання людини, орієнтованої на навколишній світ, сприйнятливої до нового, здатної здійснювати усвідомлений вибір і брати на себе відповідальність за нього.

З 1919 по 1924 рік Р. Штейнер прочитав 15 курсів лекцій з питань теорії та практики навчання й виховання у вальдорфських школах. Пізніше при вальдорфських школах почали організовувати дитячі садки.

Вчення Р. Штейнера ґрунтується на ідеї соціального організму, який утворюють економічна (господарська), політично-правова, культурна сфери. Відповідно існують соціальні інститути, які обслуговують цей організм: органи економічного, господарського життя - заводи, фабрики, ферми, підприємства сфери обслуговування тощо; органи політично-правової сфери - нотаріальні контори, суди, поліція; органи культурно-духовного життя - театри, музеї, бібліотеки, університети, школи, дитячі садки.

Завдання господарської сфери полягає у виробництві матеріальних умов життя людей. Для його розв'язання, на думку Р. Штейнера, повинно існувати самоуправління.

Політично-правова сфера покликана забезпечити рівноправство громадян, виконання соціальних домовленостей (наприклад, заборона на вбивство, заборона на перевищення встановлених норм тривалості робочого часу тощо). Соціальні домовленості набувають форми законів, перед якими всі члени суспільства рівні. Розв'язання цих завдань є обов'язком держави.

З початком Першої світової війни Р. Штейнер дійшов висновку, що однією з головних її причин є контроль держави над усіма сферами соціального організму. При цьому він мав на увазі не лише тогочасну Німеччину, а тип національної держави, який сформувався у Новий час. Основна його ідея полягала в тому, що держава повинна забезпечити нормальне функціонування правової сфери і «звільнити від своєї присутності» господарське і духовне життя.

Головною умовою творчого вільного виховання Р. Штейнер вважав «свободу від державних приписів, від контролюючих інстанцій та ієрархічного чиновництва». На цьому принципі вибудовується функціонування вальдорфських шкіл і дитячих садків, які мають власні статuti й освітні програми, організації ефективного колегіального самоуправління.

В останні роки життя Р. Штейнер був зайнятий створенням антропософських товариств, лекціями, подорожами, написанням праць, роботою над архітектурними ескізами, автобіографією, організацією педагогічних і художніх заходів. Помер у 1925 р.

У 1933-1945 рр. на території фашистського рейху вальдорфські виховні заклади були закриті, педагоги зазнавали репресій. Рух за відкриття вальдорфських шкіл і дитячих садків поновився після Другої світової війни і охопив багато країн.

Новим напрямом у розвитку вальдорфської педагогіки стала організація лікувально-педагогічних общин «Кемпхілл» (назва селища поблизу Абердіна), що функціонують на основі принципів антропософії Штейнера. В сучасній літературі це поняття використовують для позначення міжнародного руху зі створення і розвитку таких товариств. Історично рух спрямований на роботу з хворими, однак його прибічники ставлять перед собою ширше завдання - створення общин, у яких люди будують спільне життя на основі християнської моралі, що відповідає сучасній свідомості.

Перше товариство «Кемпхілл» було організоване в 1939 р. в Шотландії австрійським лікарем, педагогом і психологом Куртом Кенінгом (1902-1966). Це поселення, де спільно проживають діти та дорослі з фізичними й психічними вадами і потребують догляду, а також ті, хто їх виховує, лікує і доглядає за ними. Це лікувально-педагогічна і соціально-терапевтична община, в якій інтегрується спільне життя, праця й навчання хворих і здорових людей. До неї приєднуються і студенти, що мають відповідну освіту в галузі лікувальної педагогіки. Наприкінці ХХ ст. існувало понад 70 таких общин у 16 країнах Європи, Америки й Африки.

Консультаційними центрами для закладів, що сповідують ідеї вальдорфської педагогіки, є Спілка вільних вальдорфських шкіл (Штутгарт), Міжнародне об'єднання вальдорфських дитячих садків (Ганновер), Робоче об'єднання лікувально-педагогічних закладів (Вупперталь). Для підготовки викладачів і вихователів діють педагогічні семінари (3-4 роки навчання).

Видаються часописи, зокрема «Мистецтво виховання», що виходить у Штутгарті з 1927 р.

4. Життєвий шлях та особливості педагогічного доробку С. Френе

Технологія французького педагога Селестена Френе (1896-1966) «Школа успіху і радості» заснована на ідеях гуманізму і самовідданої любові до особистості дитини. Вона запропонувала оригінальне розв'язання проблеми організації життя дітей, різноманітні експерименти щодо активізації їх пізнавальної діяльності, форми і методи виховної роботи. Це забезпечило їй високу популярність серед педагогів країн Європи, Америки, Африки. Багато прихильників здобула ця технологія в Україні, оскільки основоположні тези Френе загалом співзвучні ідеям вітчизняних педагогів-новаторів, які прагнуть до створення гуманістичної педагогіки.

С. Френе народився 15 жовтня 1896 року в м. Грас, що на півдні Франції, в селянській родині. Вже в початковій школі він виявив неабиякі здібності, і батьки вирішили віддати сина на навчання до середньої школи. У 1913 р., завершивши обов'язкове навчання, він вступив до нормальної школи м. Ніцци. Тогочасні французькі нормальні школи діяли як навчальні заклади інтернатного типу, в яких діти перебували на державному забезпеченні. За змістом діяльності то були педагогічні училища, які готували вчителів для системи початкової освіти. С. Френе не вдалося закінчити навчання в цьому закладі, оскільки почалася Перша світова війна. Вісімнадцятирічний юнак став солдатом. У 1915 р. в бою під Верденом його було тяжко поранено. Чотири роки довелося лікуватися в госпіталях.

У 1920 р. С. Френе розпочав педагогічну діяльність у малокомплектній школі маленького міста Приморських Альп. Він учив дітей шукати способи втілення моральних лозунгів у життя, пропонуючи їм поміркувати протягом тижня над такими девізами, як «Я хочу бути шанобливим до своїх батьків», «Я хочу бути завжди готовим прийти на допомогу своїм товаришам» тощо. Особливу увагу молодий учитель приділяв формуванню добрих стосунків у

шкільному колективі, підтриманню порядку й чистоти в класах, у своєму щоденнику відзначав особливості поведінки кожного учня, його досягнення і проблеми.

Система освіти у тодішній Франції була пройнята духом традиціоналізму і вважалася однією з найконсервативніших систем у країні. Протягом 20-30-х років, коли тривало формування педагогічної системи С. Френе, школа мала ієрархічну структуру, тобто початкова і середня її ланки були надто розмежовані. Зорієнтованість методики початкового навчання на дослівне запам'ятовування, застосування принципу багаторазового повторення матеріалу під час навчального процесу не сприяло міцності засвоєння знань, не стимулювало інтелектуальності та емоційної активності дітей, не розвивало їх аналітичного і критичного мислення.

Не сприйнявши консерватизму французької школи, С. Френе захопився ідеями популярного на той час руху «Нове виховання». Ця міжнародна педагогічна течія увібрала в себе різні за ідейно-теоретичними концепціями установки, однак її учасників об'єднувала спільна ідея - рішуче неприйняття традиційної педагогіки. У 1924 р. Френе взяв участь у конгресі Міжнародної ліги «Нового виховання» у Швейцарії.

У пошуках нових, адекватних дитячому розвитку способів передавання знань він познайомився з М. Монтессорі, активно листувався з Ж.-О. Декролі, налагодив стосунки з керівниками об'єднання «Нове виховання» А. Фер'єром, Е. Клапаредом, Р. Кузіне. Значний інтерес викликала у нього система реформованих шкіл Х. Літца в Алтоні (Німеччина), в яких діти навчалися майже без втручання вчителя. Йому були близькі ідеї Ж.-Ж. Руссо щодо важливості трудового виховання. Однак С. Френе не став фанатичним послідовником жодного з них, а наполегливо шукав власні шляхи оновлення школи і невдовзі запропонував їх у своїй педагогічній концепції. Його система вирішального значення надавала досвіду дитини, набутому в сім'ї, школі, у процесі спілкування. С. Френе був переконаний, що дитина сама створює себе як особистість, а педагог повинен допомагати розвивати те, що їй органічно

притаманне. Отже, центром педагогічної діяльності він вважав особистість дитини, яка розкриває свої потенційні можливості, її самоактуалізацію, а не отримання нею абстрактних знань.

У 1923 р. за результатами іспиту С. Френе здобув право викладати у вищій школі, однак продовжив працювати у своїй школі. У середині 20-х років ХХ ст. його експерименти стали відомі широкій педагогічній громадськості. У 1927 р. сформувався Кооператив прибічників світської школи - об'єднання учителів початкових класів, які поділяли його погляди. Невдовзі він був перетворений на Інститут сучасної школи з виробництва і розповсюдження навчальних матеріалів. З ініціативи С. Френе було створено Міжнародну федерацію прибічників «Нової школи», яку він очолював протягом багатьох років, засновано кілька педагогічних журналів, що працювали під його опікою. Протягом 1934-1935 рр. за підтримки соратників С. Френе побудував власну школу в м. Вансе. То був одноповерховий будинок павільйонного типу зі світлими, просторими класними кімнатами, басейном у центрі подвір'я. Школа працювала як інтернат для дітей переважно з малозабезпечених сімей. Розроблена в ній педагогічна техніка передбачала оригінальні форми виховання й навчання.

Нову модель школи Френе підтримувала і його дружина Еліз - талановитий педагог-новатор, за освітою - художник. Вона розвивала творчі, музично-художні здібності дітей, допомагала їм опановувати різні художні техніки, видавала книги і журнали про дитячі роботи. Подружжя об'єднувало навколо себе однодумців, обмінюючись із ними міркуваннями про шляхи вдосконалення педагогічного процесу.

Виховання, за твердженням С. Френе, охоплює такі етапи:

1. Виховання у сім'ї (від народження до 2 років). Вирішальне значення становлення особистості дитини протягом найперших років життя він підкреслював у книзі «Поради батькам». Від взаємодії батьків з дитиною на цьому етапі значною мірою залежать успіхи виховання в індивідуальному, соціальному та загальнолюдському аспектах на наступних стадіях її розвитку.

2. «Дитячий заповідник» (від 2 до 4 років). Так С. Френе назвав дошкільні заклади, в яких має відбуватися виховання дітей від 2 років. На будь-якому етапі життя дитини справжнє виховання здійснюється на основі принципу «пізнання на дотик» - найважливішого від усіх наукових методів. Ефективною є підготовка дитини до життя в насиченому розвивальному середовищі, яке допомагає їй пізнавати світ «на дотик». Якщо середовище не дає дитині змоги самій набувати необхідного для адаптації в навколишньому світі досвіду, то вихователь змушений вдаватися до різних педагогічних маніпуляцій, які іноді важко відрізнити від обману. У природному середовищі завдання вихователя полягає в постійному матеріальному і технічному вдосконаленні обладнання «заповідника», що сприятиме набуттю дитиною досвіду.

3. Дитячий садок (від 4 до 7 років). Чотирирічний малюк вже намагається підпорядкувати середовище собі. Виховання дитини до семи років має відбуватися у процесі «роботи-гри» з використанням відповідних матеріалів, знарядь, технічних засобів.

4. Початкова школа (від 7 до 14 років). На думку С. Френе, саме на цьому етапі доцільними є уроки. У початковій школі дитина продовжує діяльнісне пізнання світу, освоєння навколишнього середовища в дії.

У розвитку життєдіяльності дитини він виокремив такі етапи:

- розвідка «на дотик» (дитина пізнає, досліджує, випробовує навколишній світ);

- період обживання (дитина узагальнює, упорядковує набутий досвід, але ще не здатна діяти усвідомлено);

- період праці («завоювання» дитиною навколишнього світу). За сприятливих зовнішніх обставин вона починає працювати. На цьому етапі розвитку дитини необхідно поєднати взаємодію з природою, механічну працю, розумову діяльність, художню творчість.

II. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ ПЕРШОГО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ «УЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ. ВИМОГИ ДО ЙОГО ОСОБИСТІСНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Головна мета практичних занять – засвоєння та закріплення найважливіших теоретичних понять курсу.
2. Студент повинен продемонструвати наявність відповідних теоретичних знань та вміння використовувати їх на практиці.
3. Підготовка до практичного заняття передбачає уважне ознайомлення з конспектом лекцій та рекомендованою літературою.
4. Теми практичних занять надаються викладачем та повністю співпадають з навчальною робочою програмою.
5. Практичне заняття проводиться на підставі як теоретичного матеріалу, що відбито у лекційному курсі, так і містить матеріал, що належить до самостійної навчальної роботи студента.
6. За бажанням студента на практичному занятті їм може бути представлено додаткові, більш поглиблені знання з курсу у вигляді реферату або усного повідомлення.
7. Вивчаючи відповідну теоретичну тему курсу, слід постійно приділяти увагу практичній спрямованості теоретичного матеріалу.
8. Відповідаючи на питання, поставлені викладачем, бажано самостійно наводити практичні приклади, що відбивають та підтверджують зміст та функцію теоретичних понять, які розглядаються.
9. Обговорюючи будь-яку теоретичну тему, особливу увагу слід приділяти аналізу різних методологічних та практичних шляхів її вирішення.
10. Дискусійні та багатопланові теоретичні проблеми готуються студентом для обговорення на практичному занятті заздалегідь та виключно під керівництвом викладача.

11. Практичне заняття передбачає як усне обговорення, так і письмові відповіді на окремі теми курсу, що залежить від змісту теоретичного матеріалу.

2.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему:

«Особистісно-орієнтований урок в початковій школі»

Мета: сформувати у студентів розуміння понять теми, навчити аналізувати логіку діяльності вчителя (викладання) та діяльності учнів (учіння) у процесі навчання.

Обладнання: схема аналізу уроку, відеофрагменти уроків.

План

1. Особистісний підхід в педагогіці: історія виникнення.
2. Мета і завдання особистісно-орієнтованого навчання; понятійний апарат, ключові слова.
3. Особистісно-орієнтована освіта і технології.
4. Планування та технологія особистісно-зорієнтованого уроку.
5. Роль і місце особистості педагога у особистісно-орієнтованому виховному процесі щодо реалізації різних підходів до навчання і виховання молодших школярів.
6. Роль рефлексії у особистісно-орієнтованому навчанні.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №2.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: «особистісно-орієнтований урок», «особистісно-орієнтоване навчання», «рефлексія», компоненти особистісно-орієнтованого навчання.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ.

1. Підготувати реферат відповідно до теми семінарського заняття.

2. Проаналізувати фрагменти уроків інших студентів за самостійно складеним планом.

3. Підготувати порівняльний аналіз традиційного і особистісного уроку (складання порівняльної таблиці):

Компоненти педагогічного процесу	Традиційне навчання	Розвивальне навчання
Мета		
Зміст		
Форма навчання		
Методи навчання		
Контроль і оцінка		
Тип взаємодії учителя й учня		

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. Посібник. – К.: ІЗМН, 1998. -204с.

2. Пехота О.М. особистісно орієнтована освіта і технології / Неперервна професійна освіта: проблеми. Пошуки. Корективи. –К., 2000.

3. Селевко Г.К. Современнее образовательные технологии: Учебное пособие. –М.: народное образование, 1998. -256с.

4. Якиманская И.С. разработка технологи личностно ориентированного обучения // Вопросы психологи. -1995. - №2.

2.2. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему:

«Технологія організації групової навчальної діяльності школярів»

Мета: сформувати у студентів знання про організацію групової діяльності школярів та вміння використовувати інтерактивні методи навчання школярів у навчально-виховному процесі.

Обладнання: програма загальноосвітньої школи 1-4 класів, підручники, схеми, структура уроків різних типів.

План

1. Історія виникнення технології організації групової навчальної діяльності школярів.
2. Сутність, мета, завдання технології організації групової навчальної діяльності школярів.
3. Вимоги щодо організації групової форми роботи на уроках у початкових класах.
4. Функції групової навчальної діяльності.
5. Форми групової навчальної діяльності на різних етапах уроку.
6. Психолого-педагогічна готовність вчителя до організації групової діяльності учнів.
7. У чому особливість групової навчальної діяльності порівняно з індивідуальною та фронтальною?
8. Яке місце посідає групова навчальна діяльність у цілісній системі навчальної діяльності учнів?

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №3.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: групова технологія навчання, психолого-педагогічна готовність вчителя, індивідуальна технологія навчання, фронтальна технологія навчання.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ:

1. Розробити конспект уроку зі своєї спеціальності з введенням у структуру уроку групових форм навчальної діяльності.
2. Конференція «Захист моделей групової роботи» у творчих групах

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Витковская И.М. Как организовать групповую учебную работу младших школьников // Нач. школа. – 1997. -№12.

2. Дашевская Л.Б. Организация групповой работы при повторении материала по математике // Нач. школа. -1990. -№2.

3. Нор Е.Ф. Технология организации групповой учебной деятельности. - - Николаев' 1998. -75с.

4. Нор К.Ф., Бабаян О.Ю. Співробітництво в малих групах як засіб розвитку молодшого школяра / Зб. Науково-методичних вправ: Актуальні проблеми розбудови національної освіти. – Херсон, 1997.

5.Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. –М.: Педагогика, 1979.

6. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. –К.: Партнер, 1997. -193с.

2.3. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему:

«Інтерактивні технології навчання. Сучасні підходи до організації навчання»

Мета: ознайомити студентів з інтерактивними технологіями навчання та розвивати вміння свідомо обирати навчальні методи та прийоми з урахуванням конкретних умов діяльності молодших школярів.

Обладнання: тести, програма ЗОШ 1-4 класів, схеми.

План

1. Історія виникнення технології. Мета і завдання інтерактивного навчання, характерні ознаки.
2. Принципи інтерактивного навчання.
3. Етапи впровадження системи інтерактивного навчання.
4. Класифікація інтерактивних технологій навчання:
  - інтерактивна технологія кооперативного навчання;
  - інтерактивна технологія колективно-групового навчання;
  - технологія ситуативного моделювання;
  - технологія опрацювання дискусійних питань;
5. Роль інтерактивних технологій у розвитку пізнавальних інтересів учнів.
6. Вимоги до особистості учителя.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №3.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: технологія, інтерактивне навчання, особистість.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ:

1. Підготуватися до «Міні-конференції» за запитаннями:
  - а) структура інтерактивного уроку в початковій школі;
  - б) методика інтерактивного уроку ;
  - в) шляхи його реалізації в початковій ланці освіти;

г) критерії ефективності даної технології.

2. Підготувати фрагмент інтерактивного уроку в 4 класі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. –М., 1995.
2. Бондарева К.І., Козлова О.Г. педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя. –Суми, 2001.
3. Волинець А.Г. Сучасні педагогічні інновації і школа майбутнього // Рідна школа. -1993с. -38. –С.30-32.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. –К., 2004.
5. Лесіна О.В. Інноваційні технології в початковій школі. – К., 2006
6. Карасик А. Структура і методика інтерактивного уроку в початковій школі // Початкова освіта. – 2003, №7, с.2-5

2.4. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему:

«Технологія проектного навчання у початковій школі»

Мета: формувати вміння використовувати проектну технологію на уроках в початковій школі

План

1. Виникнення та розвиток проектів в історії зарубіжної та вітчизняної систем освіти.
2. Зміст понять: проект, навчальний проект, метод проектів. Мета проектного навчання.
3. Завдання впровадження проектної технології та вимоги до застосування методу проектів.
4. Принципи і форми педагогічного проектування.
5. Особливості проектної діяльності вчителя початкових класів.

6. Особливості навчальних проектів молодших школярів.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №4.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: "проект", "метод навчальних проектів", "учнівський проект", "метод проектів", "проектна технологія", "проектна діяльність", "проектна навчальна діяльність", "проектна освіта", "проектне навчання", "проектне виховання", "проектування".

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ:

1. Підготувати й розробити план й завдання проекту будь-якого типу;
2. Опрацювати статтю «Проектний день у початковій школі» (Журнал «Початкова школа» №5, 2006);
3. Опрацювати статтю «Метод проектів як засіб креативної пізнавальної діяльності молодших школярів». (Журнал «Початкова школа»)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів. – Луганськ, 2004. -84с..
2. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: Учебное пособие / Под ред. Гребенкиной Л.К., Байковой Л.А. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Педагогическое общество России, 2000. -256с.
3. Садкіна В.І. 101 цікава педагогічна ідея. Як зробити урок. –Х.: Вид. група «Основа», 2008. -88с.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебные пособия. – М.: Народное образование, 1998. -256с.

ІІІ. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ ДРУГОГО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ «ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ»

3.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Технології навчання у співробітництві».

Мета: вчити студентів аналізувати діяльність вчителя та учнів у ході організації творчого підходу до навчальної діяльності.

План

1. Концептуальні положення педагогічної технології навчання у співробітництві.
2. Технологія колективно-творчого виховання (за І. Н. Івановим). У формі ділової гри провести колективно-творчу справу у групі студентів (фрагмент);
3. Суть, умови впровадження та використання технології формування творчої особистості.
  - сутність та специфіка творчої діяльності;
  - особливості змісту технології Г. Альтшуллера;
  - механізм організації творчої особистості.
4. Освітня технологія розвитку критичного мислення в навчальному процесі.
  - поради учителю щодо планування й проведення уроку з використанням методик розвитку критичного мислення.
  - будова уроку для розвитку критичного мислення;

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №5.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: ділова гра, технології формування творчої особистості, ТРВЗ, критичне мислення.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ:

Розробити фрагмент уроку з використанням ТРВЗ:

1. Методика критичного мислення
2. Метод спроб та помилок, тренінг здорового глузду
3. Розвиток мислення за аналогією
4. розвиток мислення за асоціацією
5. Тренінг мозкового штурму
6. Тренінг вміння задавати питання
7. Тренінг навичок морфологічного аналізу
8. Тренінг діалектичного мислення
9. Тренінг системного мислення
10. Прийоми моделювання
11. Тренінг функціонального мислення
12. Тренінг логічного мислення
13. Провести фрагмент уроку використанням ЧПКМ.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барбіна Є. Професійна майстерність учителя в історії педагогічної думки // Рідна школа. – 1998. -№2.
2. Гин А. «Приёмы педагогической техники». - Луганск: Учебная книга, 2003.
3. Душенко В.О. Виховання особистості у процесі навчання // Початкова школа. – 1998. - №7.
4. Кичук Н.В. От творчества учителя к творчеству ученика. –Измаил, 1992. -96с.

5. Макрідіна Л. Сучасні технології навчання (Формування творчої особистості) // Рідна школа. -12997. -№6.

6. Паламарчук В., Рудакивська С. Від творчої особистості до нових технологій навчання // Рідна школа. -1998. -№2.

7. Тамберг Ю.Г. Развитие творческого мышления ребёнка. –С-Петербург: Речь, 2002.

1.Иванов И.П. Методика коммунарского воспитания: Кн. для учителя. – М.: Просвещение. 1990. -144с.

2. Иванов И.П.Энциклопедия коллективных творческих дел. –М.: Педагогика. 1989. -208с.: ил.

3. Коллективное творческое воспитание в работе классного руководителя / Сост. Пехота Н.Е., Гринченко В.П. и др. –Хабаровск. 1990. -56с.

4. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. Посібник. –К.: Вища школа. 1997. -304с.:іл.

5. Организаторам коммунарских сборов (Методический бюллетень) / Сост. Горбова Т.А., Жильцова В.П. и др. – Николаев, 1990. -46с.

3.2. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему:

«Технології розвивального навчання»

Мета: ознайомити студентів з технологією розвивального навчання та вироблення у них уміння свідомого оптимального вибору методів навчання з урахуванням конкретних умов навчальної діяльності.

Обладнання: тести, програма ЗОШ 1-4 класів, схеми.

План

1. Концептуальні положення систем розвивального навчання (Л.С. Виготський, Л.В. Занкова, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна).

2. Структура уроку в системі розвивального навчання.
3. Діяльність вчителя на уроках в системі розвивального навчання.
4. Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога.
5. Структура готовності до інноваційної педагогічної діяльності.
6. Розвиток інноваційної поведінки педагога.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №6.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: розвивальне навчання, структура уроку, інновація.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ:

Підготуватися до ділової гри «Міні-конференція» за запитаннями:

- а) цільові орієнтації розвивального навчання;
- б) основні елементи технології;
- в) шляхи реалізації розвивального навчання;
- г) критерії ефективності цієї технології.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. –М., 1995.
2. Бондарева К.І., Козлова О.Г. педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя. –Суми, 2001.
3. Буркова Л.В. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза: Теоретичний аспект. –К., 1999.
4. Волинець А.Г. Сучасні педагогічні інновації і школа майбутнього // Рідна школа. -1993с. -38. –С.30-32.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. –К., 2004.

6. Дичківська І.М. Розвивати інтелектуальну обдарованість // Палітра педагога. -2004. -№2. –С. 7-10.

3.3. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему:

«Інформаційно-комунікаційні технології навчання»

План

1. Педагогічні основи використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання в початковій школі
2. Педагогічні вимоги до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи .
3. Принципи і методи навчання, особливості їх реалізації при використанні комп'ютерної техніки на уроках та в позакласній роботі в початковій школі.
4. Форми організації навчального процесу в початковій школі
5. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках різних типів.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №8.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: інформаційно-комунікативні технології, принципи навчання, методи навчання, позакласна робота.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ:

1. Підготувати презентацію з теми семінарського заняття
2. Розробити урок із застосуванням ІКТ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аникеева Н. П. Воспитание игрой: Кинга для учителя. – Новосибирск, 1994.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. М.: Педагогика, 1989.
4. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. М.: Педагогика. 1986.- 240с.
5. Педагогічна технологія: Посібник. І.Ф.Прокопенко, В.І.Євдокимов. - Х.: Основа, 1995.
6. Пехота О. М. Індивідуальність учителя: теорія і практика : навч. посібник [вид. 2-ге, перероб. і доп.] / Олена Миколаївна Пехота. – Миколаїв : Іліон, 2009. – 272 с.

3.4. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему:

«Ігрові технології в початковій школі»

План

1. Роль і місце ігрової технології в навчально-виховному процесі початкової школи.
2. Структура і функції гри.
3. Типи ігор. Умови ігрової діяльності.
4. Етапи, завдання і вимоги до проведення ігор.
5. Підготовка майбутніх вчителів поч. класів до впровадження пед. технологій

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №7.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: гра, дидактична гра.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Підготуватися і провести конференцію: «Використання педагогічних технологій у роботі вчителя початкових класів».

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Краткий справочник по педагогической технологии. / Под ред. Н.Е.Шурковой. – М.: Новая школа, 1997.
2. Карпенчук С.Г. Самовиховання особистості: Науково-методичний посібник / Інститут змісту і методів навчання. – К., 1998. – 214 с.
3. Оржеховська В.М. та ін. Посібник з самовиховання. – К.: ІЗМН, 1996 – 192 с.
5. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів: Навч. Посібник. – Харків: Основа, 1990. – С.8-13, 24-29.
6. Пехота Е.Н. Индивидуальность учителя: теория и практика / Учебное пособие для студентов и преподавателей пед. института. - Николаев, 1996.– 144 с.
7. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике обучения на основе исследования игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). Рига, НПУ “Эксперимент”, 1995.
8. Кларк М. Технология образования или педагогическая технология Перспективы: Вопросы образования. - М., 1983. - №2 - с.78.

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ

Критерії оцінювання

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного підсумкового контролю знань (ІСПИТ).

Критеріями оцінювання є:

а) при усних відповідях:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- впевненість, емоційність та аргументованість;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;
- якість публічно представляти розроблений матеріал;

б) при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів;
- самостійність опрацювання матеріалу, написання звіту, реферату;
- здатність письмово представляти розроблений матеріал, творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми;
- якість опрацювання завдань.

РІВНІ ДОСЯГНЕННЯ СТУДЕНТІВ

Високий рівень. Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень. Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень. Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання у стандартних ситуаціях.

Низький рівень. Студент володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Кожну оцінку рівня досягнень студента викладач повинен аргументовано мотивувати.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ:

I. Види роботи, які підлягають оцінюванню:

- МКР;
- усні відповіді на практичних заняттях;
- поточні тести;
- творчі завдання;
- колоквіуми;
- індивідуальні завдання.

II. Порядок оцінювання знань студентів:

- виконання модульних контрольних робіт (МКР) – 30 балів

ОО: 3з. × 2 б. = 6 б., ПА: 3з. × 3 б. = 9 б., ПС: 3з. × 5 б. = 15 б.,

де **ОО** – орієнтаційно-ознайомчий рівень,

ПА – понятійно-аналітичний рівень,

ПС – продуктивно-синтетичний рівень.

– **поточне опитування** – 5 балів:

0 балів – незадовільно;

1-2 бали – при доповненні;

3 бали – задовільно;

4 бали – добре;

5 балів – відмінно.

Рейтинговий бал за практичні заняття встановлюється, як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по -тих бальній шкалі, отриманих на усіх практичних заняттях даного модуля. За пропуски навчальних занять нараховуються штрафні бали (1 бал за кожен пропуск), які віднімаються від рейтингового балу при виведенні підсумкової оцінки.

– **поточне оцінювання** – 5 балів:

0 балів – незадовільно;

1-2 бали – задовільно;

3-4 бали – добре;

5 балів – відмінно.

Виконання тестових завдань здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики, або за допомогою роздрукованих завдань.

- **виконання системи завдань підвищеної складності** – 5 балів;

- **реферати** – 10 балів;

- **виконання творчих завдань** – 10 балів;

- **виконання індивідуальних завдань** – 10 балів.

При згоді студента, до відомості обліку успішності може бути проставлена залікова оцінка на підставі поточного рейтингового балу.

Студент може підвищувати оцінку “задовільно” або “добре”, яку він отримував за результатами поточного контролю, складанням семестрового заліку.

ЗАСОБИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

(із зазначенням кількості балів)

На лекціях (за семестр):

1. Тестування на лекціях (3 бали за одне тестування);
2. Ведення конспектів лекцій (5 балів);
3. Активність на заняттях (3 бали за лекцію);
4. Регулярність відвідування занять (10 балів);
5. Підготовка та виступ з рефератом (10 балів);
6. Творча робота (10 балів за одну роботу);
7. Участь у дослідно-експериментальній роботі (20 балів);
8. Участь у науковій студентській конференції, виступ з доповіддю, друкування статті у збірнику роботи конференції (30 балів);
9. Заохочувальний бал (5 балів).

На практичних заняттях (за семестр):

1. Тестування, опитування на практичних заняттях (2 бали за одне заняття);
2. Ведення робочих зошитів (3 бали);
3. Активність на заняттях (3 бали за одне заняття);
4. Регулярність відвідування занять (5 балів);
5. Виконання домашніх завдань (5 балів за одне заняття);
6. Своєчасність виконання домашніх завдань (5 балів);
7. Якість конспектів (5 балів);
8. Виконання двох контрольних робіт (12 балів × 2 роб. = 24 бали);
9. Своєчасність виконання і подання контрольної роботи на перевірку (3 бали);
10. Виконання системи завдань підвищеної складності (5 балів);
11. Заохочувальний бал (2 бали);
12. Підбір цікавих завдань до теми заняття (5 балів завдань);

НАРАХУВАННЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ БАЛІВ:

- активну участь студента в обговоренні навчального матеріалу;
- творче виконання завдання;
- за додаткову індивідуальну роботу, яка сприяє поглибленому вивченню курсу (написання і захист реферату; огляд літератури, участь у науковій роботі, олімпіадах, конференціях, виставках, публікації статей);
- самостійне вивчення першоджерел, передового педагогічного досвіду, вивчення додаткової літератури;
- розробка та демонстрація у вигляді ділової гри до теми заняття;
- робота з науковою літературою;
- написання тез доповідей для студентських науково-методичних конференцій.

ВИЛУЧАТИ БАЛ ЗА:

- несвоєчасне виконання завдань;
- пропуски занять.

V. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

1. Концептуальні положення технологічного підходу в освіті.
2. Історія розвитку педагогічної технології як науки.
3. Головні ознаки педагогічної технології.
4. Традиційні технології навчання у сучасній школі.
5. Структура та класифікація освітніх технологій.
6. Особистісний підхід в педагогіці: історія виникнення.
7. Мета і завдання особистісно-орієнтованого навчання; понятійний апарат, ключові слова.
8. Особистісно-орієнтована освіта і технології
9. Планування та технологія особистісно зорієнтованого уроку.
10. Роль і місце особистості педагога у особистісно-орієнтованому виховному процесі щодо реалізації різних підходів до навчання і виховання молодших школярів.
11. Роль рефлексії у особистісно-орієнтованому навчанні.
12. Історія виникнення технології організації групової навчальної діяльності школярів.
13. Сутність, мета, завдання технології організації групової навчальної діяльності школярів.
14. Вимоги щодо організації групової форми роботи на уроках у початкових класах.
15. Функції групової навчальної діяльності.
16. Форми групової навчальної діяльності на різних етапах уроку.
17. Психолого-педагогічна готовність вчителя до організації групової діяльності учнів.
18. У чому особливість групової навчальної діяльності порівняно з індивідуальною та фронтальною?
19. Яке місце посідає групова навчальна діяльність у цілісній системі навчальної діяльності учнів?

20. Історія виникнення мета і завдання технології інтерактивного навчання, характерні ознаки.
21. Принципи інтерактивного навчання.
22. Етапи впровадження системи інтерактивного навчання.
23. Структура та методика інтерактивного уроку в початковій школі.
24. Класифікація інтерактивних технологій навчання.
25. Охарактеризуйте інтерактивну технологію кооперативного навчання.
26. Охарактеризуйте інтерактивну технологію колективно-групового навчання.
27. Охарактеризуйте технологію ситуативного моделювання.
28. Охарактеризуйте технологію опрацювання дискусійних питань.
29. Роль інтерактивних технологій у розвитку пізнавальних інтересів учнів.
30. Вимоги до особистості учителя щодо використання інтерактивних технологій.
31. Виникнення та розвиток проектів в історії зарубіжної та вітчизняної систем освіти.
32. Зміст понять: проект, навчальний проект, метод проектів. Мета проектного навчання.
33. Завдання впровадження проектної технології та вимоги до застосування методу проектів.
34. Класифікація навчальних проектів за Є.Полат.
35. Принципи і форми педагогічного проектування.
36. Метод проектів на уроках в початковій школі (природознавство, українська мова, математика).
37. Особливості проектної діяльності вчителя початкових класів.
38. Особливості навчальних проектів молодших школярів.
39. Концептуальні положення педагогічної технології навчання у співробітництві.
40. Технологія колективно-творчого виховання (за І. Н. Івановим).

41. Суть, умови впровадження та використання технології формування творчої особистості.
42. Сутність та специфіка творчої діяльності.
43. Особливості змісту технології Г. Альтшуллера;
44. Механізм організації творчої особистості.
45. Розвиток творчих здібностей молодших учнів на уроках та в позакласній діяльності.
46. Освітня технологія розвитку критичного мислення в навчальному процесі.
47. Поради учителю щодо планування й проведення уроку з використанням методик розвитку критичного мислення.
48. Будова уроку для розвитку критичного мислення.
49. Концептуальні положення систем розвивального навчання Л.С. Виготського, Л.В. Занкова.
50. Концептуальні положення систем розвивального навчання, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна).
51. Структура уроку в системі розвивального навчання.
52. Діяльність вчителя на уроках в системі розвивального навчання.
53. Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога.
54. Структура готовності до інноваційної педагогічної діяльності.
55. Педагогічні основи використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання в початковій школі
56. Педагогічні вимоги до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи .
57. Принципи і методи навчання, особливості їх реалізації при використанні комп'ютерної техніки на уроках та в позакласній роботі в початковій школі.
58. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках різних типів.

59. Роль і місце ігрової технології в навчально-виховному процесі початкової школи.

60. Структура і функції гри. Типи ігор. Умови ігрової діяльності.

61. Етапи, завдання і вимоги до проведення ігор.

62. Зміст понять «інновація» та «інноваційні педагогічні технології».

63. Життєвий шлях М. Монтесорі і розвиток її педагогічної системи.

64. Віхи біографії та концептуальні положення технології Р. Штейнера.

65. Концептуальні положення педагогічної технології С.Френе.

66. Діяльнісний підхід у формуванні мотиваційної сфери молодшого школяра у навчально-виховному процесі.

67. Технологія проблемного навчання.

68. Технологія організації рефлексії навчальної діяльності.

69. Впровадження індивідуально-диференційованого навчання (з досвіду С.Логачевської)

70. Прийом ТРВЗ Розвиток мислення за аналогією

71. Прийом ТРВЗ Розвиток мислення за асоціацією

72. Прийом ТРВЗ Тренінг мозкового штурму

73. Прийом ТРВЗ Тренінг вміння задавати питання

74. Прийом ТРВЗ Тренінг навичок морфологічного аналізу

75. Прийом ТРВЗ Тренінг діалектичного мислення

76. Прийом ТРВЗ Тренінг системного мислення

77. Критерії оцінювання навчальної діяльності учнів за інтерактивними технологіями.

78. Вимоги до особистості вчителя щодо готовності застосовувати інтерактивну технологію навчання

79. Зміст понять «інновація» та «інноваційні педагогічні технології».

80. Сутність модульного навчання

81. Провідні положення педагогічної теорії М. Монтесорі:

82. Принципи ІКТ за Савченко О. Я.

83. Види проектування за характером діяльності дітей

84. Сутність, мета і завдання педагогічного моніторингу.
85. Переваги педагогіки співробітництва.
86. Мета і головна ідея освітньої технології «Навчання у співробітництві»
87. Мета колективних творчих справ.
88. Сутність теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ)
89. Сутність сугестивної технології

VI. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

з дисципліни «Педагогічні технології у початковій школі»

1. Педагогічна технологія – це:

- а) комплекс апаратури і навчальних матеріалів задіяних у навчально-виховному процесі;
- б) педагогічна система, в якій використання засобів, прийомів навчання підвищує ефективність навчального процесу;
- в) процес, спосіб виконання визначеного, або певного завдання для навчального процесу;
- г) процес, де вчитель передає знання дітям.

2. Провідні положення, які характеризують сутність педагогічної теорії М. Монтесорі:

Монтесорі:

- а) виховання повинно бути вільним, спиратися на дані спостережень за дитиною;
- б) виховання повинно бути індивідуальним;
- в) «допоможи мені це зробити самому» - девіз педагогіки Монтесорі;
- г) всі відповіді правильні.

3. Засновником групової форми навчальної діяльності є:

- а) Ж.Ж. Руссо;
- б) Я.А. Коменський;
- в) К.Д. Ушинський;
- г) В.О. Сухомлинський.

4. Навчальний проект:

- а) практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів;
- б) розглядає дитину як життєве явище, а не педагогічне, вбачаючи в ній не стільки об'єкт, що потребує впливу, скільки особистість, що інтенсивно розвивається;
- в) формування в дитині конкретних здібностей;

г) формування у дитини організаторських здібностей.

5. Педагогічна психологія функціонує:

- а) як наука, що досліджує найраціональніші шляхи навчання;
- б) як система способів, принципів і регулятивів, застосованих у навчанні;
- в) як реальний процес навчання;
- г) всі відповіді правильні.

6. Документ, де визначено стратегічні реформування освіти в Україні:

- а) Закон України про загальну середню освіту;
- б) Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ ст.»;
- в) Державний стандарт початкової освіти.

7. Предметом теорії навчання (дидактики) є:

- а) процес навчання;
- б) процес пізнання;
- в) молодші школярі;
- г) діяльність вчителя.

8. Слово "інтерактив" перекладається як:

- А) "Inter" – це "сучасний", "act" – діяти;
- Б) "Inter" – це "взаємний", "act" – діяти;
- В) "Inter" – це "взаємний", "act" – говорити;
- Г) "Inter" – це "взаємний", "act" – грати;
- Д) "Inter" – це "сучасний", "act" – навчатися.

9. Мета інтерактивного навчання – це ...(виберіть найбільш точне висловлювання).

- А) створювання сприятливих умов навчання, при яких вчитель контролює успішність учнів;
- Б) створення успішного навчання за допомогою заучування;
- В) створювання комфортних умов навчання, при яких учень відчуває свою невстигаємість, що робить непродуктивним сам освітній процес;
- Г) створювання комфортних умов під час ігрового методу в процесі навчання;

Д) створювання комфортних умов навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

10. Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, коли дотримуються певних умов (оберіть речення, яке не відповідає даному твердженню):

- А) створення позитивного настрою для навчання;
- Б) відчуття нерівного серед рівних;
- В) можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товариша;
- Г) вчитель не є засобом «похвали і покарання», а другом, радником, старшим товаришем;
- Д) забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей.

11. Розділяють технології інтерактивного навчання на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності (виберіть речення, яке не відноситься до технологій інтерактивного навчання):

- А) інтерактивні технології кооперативного навчання;
- Б) інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- В) технології ситуативного моделювання;
- Г) технології ігрового моделювання;
- Д) технології оцінювання дискусійних питань.

12. Педагогічна компетентність – це:

- А) єдність теоретичної і практичної готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності;
- Б) єдність теоретичної і практичної готовності учнів до засвоєння навчального процесу;
- В) єдність практичної і теоретичної готовності вчителя до перевірки навчального процесу;
- Г) толерантне ставлення до учнів під час навчального процесу;

Д) єдність учнів і вчителя у роботі під час навчального процесу.

13. Технологія навчання - це:

А) сукупність знань про способи і засоби здійснення педагогічного процесу;

Б) сукупність методів і засобів обробки, представлення, зміни та пред'явлення навчальної інформації;

В) впровадження в педагогіку системного способу мислення, який можна інакше назвати «систематизацією освіти»;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

14. За стилем управління педагогічні технології поділяються на:

А) моральні;

Б) евристичні;

В) авторитарні;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

15. Класифікації педагогічних завдань за видами діяльності педагога включає в себе:

А) конвергентні завдання;

Б) виховні завдання;

В) оперативні завдання

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

16. Здатність людини виробляти суспільно-значущі перетворення в світі на основі присвоєння багатств матеріальної і духовної культури, що виявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні - це:

А) принциповість;

Б) активність;

В) созидательность;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

17. У цілісному педагогічному процесі ігрова діяльність виконує:

А) розважальну функцію;

Б) комунікативну функцію;

В) діагностичну функцію;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

18. Індивідуально-типологічні особливості взаємодії педагога і учнів - це:

А) форми спілкування;

Б) методи спілкування;

В) стиль спілкування;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

19. Система функціонування всіх компонентів пед.процесса, побудована на науковій основі, запрограмована в часі в просторі і яка веде до навмисним результатам, - це:

А) педагогічна система;

Б) утворення;

В) педагогічна технологія;

Г) методика.

Д) немає правильної відповіді

20. Педагогічна технологія, що використовує спеціальні способи, програмні та технічні засоби для роботи з інформацією, - це:

А) інформаційна технологія;

Б) інформаційна технологія навчання;

В) інформаційний процес;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

21. Кому вперше прийшла ідея «технологізації» навчання? З наведених прикладів виберіть правильний.

- А) К. Д. Ушинський.
- Б) А. С. Макаренко.
- В) Я. А. Коменський.
- Г) І. Песталоцці.

22. Що таке стимулювання навчання?

- А) Вимога добре вчитися.
- Б) «Підштовхування» школярів до успішного вчення.
- В) Подолання ліні.
- Г) Боротьба з поганими звичками, які заважають вчитися.

23. Переваги педагогічної технології:

- А) Вироблення навчальних цілей.
- Б) Гарантоване досягнення запланованих результатів навчання.
- Г) Опис навчального процесу.
- Д) Використання ефективних методів навчання.

24. Ігри: відбираються і конструюються у відповідності до:

- А) змісту досліджуваної теми, з цілями і завданнями уроків;
- Б) лише завданням уроку;
- В) мети уроку;
- Г) бажанню вчителя.

25. Педагогічні ігри по цілях застосування класифікуються:

- А) навчальні, виховні, розвиваючі, контролюючі;
- Б) тренінгові, репродуктивні, творчі;
- В) індивідуальні, парні, групові, колективні;
- Г) пізнавальні, тренінгові, творчі, узагальнюючі

26. Педагогічні ігри за особливостями методики та технології їх організації класифікуються:

- А) навчальні виховують, розвиваючі, контролюючі;
- Б) тренінгові, репродуктивні, творчі;
- В) індивідуальні, парні, групові, колективні;
- Г) предметні, сюжетні; рольові; евристичні; імітаційні; ділові.

27. Предметом гри є:

- А) Діяльність вчителя,
- Б) предмет діяльності учасників гри;
- В) спостерігаючи за грою;
- Г) взаємодія вчителя та учнів.

28. Однією з загальних ознак гри є:

- А) велика кількість учасників;
- Б) обмежена кількість учасників;
- В) добровільна участь;
- Г) примусова участь.

29. Одна із головних функцій гри:

- А) учні використовують знання, вміння і навички на практиці
- Б) активізація знань;
- В) підтримка дисципліни на уроці;
- Г) розважальний характер.

30. Гра на уроці розвиває:

- А) мислення, пам'ять;
- Б) увагу, фантазію,
- В) уяву, творчі здібності;
- Г) А, Б, В.

31. Перший етап в схемі-методика проведення гри :

- А) Визначення мети гри.
- Б) Знайомство учасників з правилами та вимогами ігри, створення у них мотиваційної бази
- В) вибір сюжету гри (розробка рольового пакета);
- Г) Організація ігрового циклу.

32. Перший крок в підготовці до гри:

- А) розподіл ролей в командах;
- Б) вибір лідерів команд;
- В) знайомство учасників з проблемною ситуацією.

Г) формування ігрових команд (мікрогруп).

33. У якому році було введено термін «нова інформаційна технологія»?

А) 1986 р.

Б) 1988 р.

В) 1907 р.

Г) 1908 р.

Д) 1933 р.

34. Інформаційні технології це..?

А) така побудова діяльності педагога, де всі дії, які до неї входять, мають певну послідовність і цілісність, а виконання передбачає досягнення необхідного результату і має прогностичний характер;

Б) така технологія, яка зорієнтована на інтеграцію знань, на застосування набутих вмінь та навичок шляхом самоосвіти;

В) така організація процесу навчання, у якому учню неможливо не приймати участь в колективному, взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесу навчального пізнання;

Г) технології, що тією чи іншою мірою реалізують процеси: збирання, накопичення, зберігання, передавання, опрацювання та представлення (відображення) інформації;

Д) це така діяльність, при якій під керівником та за підтримки вчителя здійснюється активна, творча самодіяльність учня в процесі навчання.

35. Що означає «інформаційно-комунікаційні технології навчання»?

А) це сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів зв'язку для забезпечення ефективного процесу навчання;

Б) сукупність прикладів реалізації технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів зв'язку для забезпечення ефективного навчання;

В) це сукупність різноманітних засобів, прийомів реалізації інформаційних технологій для забезпечення ефективного процесу навчання;

Г) це метод і засіб реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж;

Д) це сукупність методів, прийомів, принципів і засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж для забезпечення ефективного процесу навчання.

36. Яка мета інформаційно-комунікаційних технологій навчання?

А) організації процесу психолого-педагогічної допомоги дитині, установленої її суб'єктивно-культурної ідентифікації у життєвому самовизначенні;

Б) встановлення фактів, визначення зв'язків і закономірностей, прогнозування, що дозволить покращити ефективність навчально-виховного процесу;

В) створення умов для залучення всіх учнів класу до процесу пізнання;

Г) побудити інтерес до пізнання, науки, книги, вчення;

Д) виховувати суспільно-активну творчу особистість, яка здатна промножувати суспільну культуру та зробити внесок у побудову правового демократичного суспільства.

37. Розробка методики формування комп'ютерної грамотності учнів за допомогою пропедевтичних курсів з інформатики відноситься до:

А) об'єкта інформаційно-комунікаційних технологій;

Б) предмета інформаційно-комунікаційних технологій;

В) принципів інформаційно-комунікаційних технологій;

Г) прийомів інформаційно-комунікаційних технологій;

Д) завдання інформаційно-комунікаційних технологій.

38. Перед плануванням якої технології повинен задати собі вчитель питання (який позитивний результат використання я отримаю, з точки зору вчителя; учня) ?

А) педагогічної технології;

Б) інтерактивної технології;

В) інформаційно-комунікаційної технології;

Г) проектної технології;

Д) технологія колективно-творчого виховання.

39.Хто зважаючи на логіку навчального процесу і враховуючи специфіку початкового навчання виділяє групу дидактичних принципів?

- А) Савченко О. Я.;
- Б) Смірнова О.В.;
- В) Жалдак М.І.;
- Г) Сухомлинський В. О.
- Д) Іванов І. Н.

40.Скільки принципів виділяє Савченко О. Я. розглядаючи інформаційно-комунікаційну технологію навчання?

- А) 5 принципів;
- Б) 11 принципів;
- В) 21 принцип;
- Г) 13 принципів;
- Д) 18 принципів.

41. Принцип, який визначає спрямованість процесу навчання та розвиток фізичних, пізнавальних і духовних якостей учня?

- А) принцип наочності;
- Б) принцип всебічного розвитку особистості;
- В) принцип доступності;
- Г) принцип системності навчання;
- Д) принцип співробітництва.

42.Що передбачає принцип природовідповідності організації навчання ?

- А) забезпечує логічність і послідовність етапів навчального процесу на основі знання психічних процесів;
- Б) особистісно орієнтоване навчання, повагу до учня як до суб'єкта навчання, визначення його людської гідності;
- В) зміст навчання, не зважаючи на необхідність його адаптації до рівня учнів, не повинен вступати в противоріччя;
- Г) добір всіх компонентів навчального процесу відповідно до природного розвитку дитини;

Д)взаємозв'язок і взаємообумовленість різних факторів, що впливають на ефективність навчально-виховного процесу.

43.Який принцип був сформаваним одним із перших у дидактиці?

А) принцип взаємозв'язку навчання і розвитку;

Б) принцип співробітництва;

В) принцип наочності;

Г) принцип мотиваційного забезпечення навчального процесу;

Д) принцип доступності.

44.Хто з вчених педагогів писав:"Організаційну форму навчання ми визначаємо як взаємодію вчителя і учнів, що регулюється певним, задалегідь встановленим режимом і порядком»?

А) Харламов І.Ф.;

Б) Черодовий І. М.;

В) Махмутов М.І.;

Г) Даниленко О. В.;

Д) Лернеров І.Я.

45. Внутрішня організація змісту, обіймає систему зв'язків предмета і тим самим виражає внутрішній зв'язок і спосіб організації, взаємодію елементів і процесів явищ як між собою, так і із зовнішніми умовами це..?

А) мета;

Б) форма;

В) принцип;

Г) організація навчання;

Д) урок.

46. Скільки форм організації навчанняї діяльності виділяєть у сучасній дидактиці?

А) 4 форми;

Б) 8 форм;

В) 2 форми;

Г) 10 форм;

Д) не виділяють жодної.

47. Найстарішою формою навчального процесу, що бере свій початок з глибокої давнини, є:

- А) групова форма;
- Б) позаурочна форма;
- В) індивідуальна форма;
- Г) парна форма;
- Д) колективна форма.

48. Основна організаційна форма навчально-виховного процесу, яка є викінченою в смисловому, часовому й організаційному плані?

- А) екскурсія;
- Б) домашні завдання;
- В) позаурочні роботи;
- Г) урок;
- Д) кооперативна.

49. Урок - це?

- А) логічно завершений цілісний елемент навчально-виховного процесу, в якому в складному взаємозв'язку мають місце певні методи, прийоми і засоби навчання;
- Б) різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким більш успішно і за короткий час досягаються визначені цілі навчання;
- В) один з елементів поведінки та свідомої діяльності людини, що характеризується передбаченням, уявленням наслідків діяльності;
- Г) сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій учителя і учнів, спрямованих на забезпечення свідомого і міцного засвоєння системи наукових знань;
- Д) основоположні ідеї, що пронизують собою всю систему науково-дидактичного знання і субординують його.

50. З скількох частин складається структура уроку?

- А) з 2 частин;
- Б) з 5 частин;

В) з 8 частин;

Г) з 11 частин;

Д) немає взагалі частин.

51. Яку мету повинен мати кожен урок?

А) навчальну, освітню, змістову;

Б) методичну, дидактичну;

В) розвивальну, освітню виховну;

Г) навчальну, виховну, розвивальну;

Д) планову, семестрову.

52. Виберіть правильне твердження, ІКТ – це..?

А) Ігрові комунікаційні технології;

Б) Інформаційно-комплексні технології;

В) Інформаційно-комунікативна технологія;

Г) Інтерактивно-командні технології;

Д) Інтерактивно-комунікативна технологія.

53. Що таке проектна технологія?

А) технологія в основі якої лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити;

Б) сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту;

В) комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на досягнення конкретних соціально-економічних цілей;

Г) одна з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує всі необхідні життєві компетенції;

Д) це система взаємопов'язаних цілей і програм їх досягнення, що представляють собою комплекс науково-дослідних, дослідно-конструкторських, виробничих, організаційних, фінансових, комерційних та інших заходів.

54. Слово "проект" у перекладі з латинської мови означає:

- А) "кинутий уперед, намір, думка"
- Б) "кинутий уперед, задум, план"
- В) "кинутий уперед, прототип, прообраз"
- Г) "кинутий уперед, мета, ціль"
- Д) "кинутий уперед, прототип, план"

55. В які роки виник метод проектів?

- А) 30-ті рр. ХХІ ст.;
- Б) 20-ті рр. ХХІ ст.;
- В) 20-ті рр. ХХ ст.;
- Г) 40-і рр. ХХ ст.;
- Д) 60-ті рр. ХХ ст.

56. Виникнення методу проектів пов'язують з ідеями якого філософа і педагога?

- А) Б. Скіннера
- Б) В. Джемса
- В) Ч. Пірса
- Г) О. У. Холмса,
- Д) Дж. Дьюї

57. Як спершу назвали "метод проектів":

- А) метод проблем;
- Б) метод технології;
- В) метод інновацій;
- Г) метод систем;
- Д) метод потенціалів.

58. Метод в основі якого лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок учнів, умінь самотійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити.

- А)проект;
- Б)метод проекту;
- В)проектна технологія;
- Г)технологія навчання у співробітництві;
- Д)технологія проектного навчання.

59. Сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту.

- А)проект;
- Б)метод проекту;
- В)проектна технологія;
- Г)технологія навчання у співробітництві;
- Д)технологія проектного навчання.

60. Сукупність прийомів, дій учнів у їх певній послідовності для досягнення поставленого завдання - вирішення певної проблеми, значущої для учнів і оформленої у вигляді якогось кінцевого продукту.

- А)проект;
- Б)метод проекту;
- В)проектна технологія;
- Г)навчальний проект;
- Д)технологія проектного навчання.

61. Застосування навчальної проектної технології відбувається:

- А)під час уроків;
- Б)в позаурочний час;
- В)під час уроків, та в позаурочний час;
- Г)в кінці навчального року;
- Д)в кінці семестру.

62. Проектне навчання має особистісно - орієнтований характер, оскільки воно орієнтується на:

- А) групову діяльність учнів;
- Б) колективну діяльність учнів;
- В) фронтальну діяльність учнів;
- Г) самостійну діяльність учнів;
- Д) всі відповіді правильні.

63. Суть проектної технології:

- А) стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність;
- Б) від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючи відповідний їх баланс на кожному етапі навчання;
- В) створення педагогом таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності учня;
- Г) формування ключових компетенцій учнів за допомогою рефлексій їхніх дій;
- Д) формування таких умов навчального процесу, за яких його результатом стає здобуття індивідуального досвіду проектної діяльності учня.

64. Метою проектного навчання є:

- А) формування навичок ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій при навчанні учнів різного віку;
- Б) уміння учнів працювати самостійно індивідуально, у парі чи в групі;
- В) формування ключових компетенцій учнів за допомогою рефлексій їхніх дій;
- Г) формування таких умов навчального процесу, за яких його результатом стає здобуття індивідуального досвіду проектної діяльності учня.
- Д) розв'язання учнем або групою учнів якої-небудь проблеми, яка передбачає використання різноманітних методів, засобів навчання.

65. Основні завдання проектного навчання:

- А) навчити учнів самостійно здобувати знання, вміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань.
- Б) сприяти учневі у здобутті комунікативних навичок, тобто здатності працювати у різноманітних групах, виконуючи всілякі соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника тощо).

В)розширити коло спілкування дітей, знайомство з іншими культурами, різними точками зору на одну проблему.

Г) прищепити учням уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирати необхідну інформацію, вміти її аналізувати з різних точок зору, висувати різні гіпотези, уміти робити висновки.

Д)всі відповіді правильні.

66.За характером діяльності дітей проектування може бути:

А)монопредметним, міжпредметним, надпредметним;

Б)практичним, ігровим, художнім;

В)дослідницьким, творчим, художнім, інформаційним, практично орієнтованим;

Г)внутрішнім, зовнішнім, міжнародним;

Д)творчим, рольовим, практичним, інформаційним.

67.За кількістю учасників проект поділяються на:

А)особистісні;

Б)парні;

В)групові;

Г) колективні;

Д)особистісні, парні, групові, колективні.

68.Скільки етапів роботи виділяють над проектом:

А)2;

Б)3;

В)4;

Г)5;

Д)6.

69.Що не входить до етапу роботи над проектом:

А)визначення теми і завдань проекту;

Б)консультування з адміністрацією школи;

В) розробка проекту — плану діяльності для досягнення поставленої мети;

Г) виконання проекту;

Д) підбиття підсумків виконання проекту.

70. Документи, які описують з різним ступенем точності створення і дія педагогічних систем, процесів або ситуацій:

- А) форми педагогічного проектування;
- Б) план педагогічного проектування;
- В) принципи педагогічного проектування;
- Г) концепція педагогічного проектування;
- Д) положення педагогічного проектування.

71. Документ, в якому перераховується заходи, порядок і місце їх проведення.

- А) форми педагогічного проектування;
- Б) план педагогічного проектування;
- В) принципи педагогічного проектування;
- Г) концепція педагогічного проектування;
- Д) положення педагогічного проектування.

72. Знайдіть відповідність між назвою технологічного етапу роботи над проектом та його змістом (в технології проектного навчання):

1. Планування	А) визначення теми, мети, завдань
2. Прийняття рішень	Б) аналіз проблеми, постановка завдань, уточнення інформації, синтез ідей, плани
3. Початок	В) «мозковий штурм», обговорення альтернатив» вибір оптимального варіанта
4. Виконання	Г) робота з виконання проекту
5. Захист	Д) аналіз виконання проекту, з'ясування причин досягнень і невдач
6. Перевірка та оцінювання результатів	Е) колективний аналіз діяльності

73. Педагогічна технологія - це:

- А) система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу;

- Б) точне інструментальне управління освітнім процесом і гарантований успіх у досягненні поставлених педагогічних цілей;
- В) організація ходу навчального заняття у відповідність з навчальною метою;
- Г) немає правильної відповіді;
- Д) всі відповіді правильні.

74. Масову розробку і впровадження педагогічних технологій відносять до середини ..... років минулого століття:

- А) сорококовий;
- Б) п'ятидесятих;
- В) семидесятих;
- Г) восьмидесятих;
- Д) немає правильної відповіді.

75. Педагогічну технологію характеризує:

- А) системність;
- Б) циклічність;
- В) прагматичність;
- Г) немає правильної відповіді;
- Д) всі відповіді правильні

76. Одиницею педагогічного процесу є:

- А) педагогічна ситуація;
- Б) педагогічне завдання;
- В) учень;
- Г) немає правильної відповіді;
- Д) всі відповіді правильні

77. Учні не підготувалися до уроку. Завдання вчителя - включити учнів у діяльність на уроці. Визначте тип завдання:

- А) стратегічне завдання;
- Б) тактичне завдання;
- В) оперативне завдання;
- Г) традиційне завдання;

Д) немає правильної відповіді

78. Який рівень активності в освітньому процесі характеризується прагненням учня зрозуміти, запам'ятати і відтворити знання, опанувати способами застосування знань за зразком:

А) творчий;

Б) інтерпретуючий;

В) відтворюючий;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

79. На основі активізації та інтенсифікації діяльності можна виділити наступні технології:

А) ігрові технології;

Б) технології програмованого навчання;

В) гуманістичні технологія;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

80. Педагогічний моніторинг - це:

А) тривале стеження за якими-небудь об'єктами і явищами пед. дійсності;

Б) процес реалізації педагогічних завдань;

В) система функціонування педагогічного процесу;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

81. У загальнонауковому сенсі технологія - це:

А) сукупність прийомів, застосовуваних у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві;

Б) сукупність прийомів та способів отримання, обробки або переробки сировини, матеріалів, напівфабрикатів або виробів, здійснюваних у різних областях і промисловості;

В) наука про способи виробництва в конкретних сферах і видах людської діяльності;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді і правильні

82. Невід'ємною властивістю педагогічної технології є:

А) цілісність;

Б) оптимальність;

В) результативність;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

83. Інтерактивні засоби, що дозволяють одночасно проводити операції з нерухомими зображеннями, відеофільмами, анімованими графічними зображеннями, тестом, мовним і звуковим супроводом, - це:

А) електронні навчально-методичні комплекси;

Б) педагогічні програмні засоби;

В) мультимедійні засоби;

Г) немає правильної відповіді;

Д) всі відповіді правильні

84. Головна мета розвивального навчання:

А) розвитку мінь та навичок;

Б) навчити дитину, читати, писати, лічити;

В) забезпечити розвиток дитини;

Г) виховання школярів.

Д) ігрова діяльність

85. Особистісно-орієнтоване навчання:

А) формує внутрішню пізнавальну діяльність ;

Б) передбачає конструювання навчального дидактичного матеріалу;

В) навчання центром якого є особистість дитини;

Г) формує духовний світ школяра

Д) забезпечує розвиток дитини

86. Провідні положення, які характеризують сутність педагогічної теорії М. Монтессорі:

- А) виховання повинно бути вільним, спиратися на дані спостережень за дитиною;
- Б) виховання повинно бути індивідуальним;
- В) «допоможи мені це зробити самому» - девіз педагогіки Монтессорі;
- Г) всі відповіді правильні.
- Д) немає правильної відповіді

87. Засновником групової форми навчальної діяльності є:

- А) Ж.Ж. Руссо;
- Б) Я.А. Коменський;
- В) К.Д. Ушинський;
- Г) В.О. Сухомлинський.
- Д) Й.Г. Песталоцці

88. Навчальний проект:

- А) практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів;
- Б) розглядає дитину як життєве явище, а не педагогічне, вбачаючи в ній не стільки об'єкт, що потребує впливу, скільки особистість, що інтенсивно розвивається;
- В) формування в дитині конкретних здібностей;
- Г) формування у дитини організаторських здібностей.
- Д) немає правильної відповіді

89. Предметом теорії навчання (дидактики) є:

- А) процес навчання;
- Б) процес пізнання;
- В) молодші школярі;
- Г) діяльність вчителя.
- Д) процес виховання

90. Функції групової навчальної діяльності:

- А) мотиваційна;
- Б) навчальна, виховна;

- В) розвивальна, організаційна;
- Г) всі відповіді правильні;
- Д) немає правильної відповіді

91. Технологія групової навчальної діяльності ефективна якщо:

- А) ретельно продумувати структуру уроку;
- Б) організувати навчально-виховну роботу серед школярів;
- В) виховувати любов до праці;
- Г) правильно відповіді немає;
- Д) забезпечити ігрову діяльність

92. Технологія колективно-творчого виховання дає змогу:

- А) удосконалити пізнавальну, світоглядну, емоційну, вольову сферу особистості учня і педагога;
- Б) встановити в процесі діяльності суб'єкт-суб'єктні взаємини;
- В) формування особистості через єдиний виховний колектив;
- Г) усі відповіді правильні;
- Д) немає правильної відповіді

93. Спільна діяльність учителя та учнів, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток школярів у процесі навчання й виховання – це...

- А) Технологія співробітництва
- Б) Технологія взаємовиключення
- В) Технологія особистісно-орієнтованого навчання
- Г) Технологія дистанційного навчання
- Д) Технологія ігрового навчання.

94. Психологічну основу педагогіки співробітництва становлять

- А) Об'єкт-суб'єктні стосунки
- Б) Об'єкт-об'єктні стосунки
- В) Суб'єкт-суб'єктні стосунки
- Г) Всі варіанти відповідей

Д) Жоден варіант не є вірним

95. Найбільш розповсюдженим способом навчального співробітництва при рішенні навчальних задач є

А) Гра, бесіда;

Б) Самостійна робота

В) Інценування; розігрування діалогів; написання контрольної роботи;

Г) Робота над загадкою, приказкою, робота із мікрофоном

Д) Дискусія, обговорення, проблемне питання.

96. Організовуючи навчальне співробітництво, вчителю необхідно враховувати:

А) Індивідуальні особливості учнів, використовувати інтерактивні та пошукові (евристичні) методи навчання.

Б) Побажання батьків

В) План психолога навчального закладу

Г) Міжпредметні зв'язки

Д) Свою навчально-методичну практику

97. Технологія навчання у співробітництві з'явилась як альтернативний варіант

А) Бригадної системи

Б) Традиційної класно-урочної системи

В) Модульної системи

Г) Комплексного навчання

Д) Вибіркового навчання

98. Авторитет технології співробітництва об'єднали в єдиному процесі навчальні ідеї, до них не входить:

А) Навчання в колективі;

Б) Взаємна оцінка;

В) Навчання в малих групах.

Г) Індивідуальна робота

Д) Робота в парах

99. Дві процесуальні сторони навчання у співробітництві:

- А) Спілкування учнів з вчителем у складі малої групи
- Б) Спілкування учнів із представниками різних державних установ
- В) спілкування учнів один з одним у складі учнівського колективу;
- Г) Спілкування вчителя із конкретним учнем
- Д) Спілкування вчителя та адміністрації навчальної установи власне процесна навчання.

100. Технологія навчання в співробітництві наголошує на необхідності співробітництва учнів на противагу їхній

- А) Змагальності.
- Б) Індивідуалізації
- В) Ситуативності
- Г) Надмірності
- Д) Зворотності

101. Основною одиницею навчання у технології співробітництва виступає

- А) Команда, або мала група,
- Б) Учень
- В) Вчитель
- Г) Клас
- Д) Шкільний колектив

102. Основні принципи роботи в команді

- А) Індивідуальне завдання кожному учню
- Б) Варіювання завдань відповідно до навчальних можливостей
- В) Міждисциплінарні зв'язки
- Г) Одне завдання й одне заохочення на групу, розподіл ролей.
- Д) Відповідність навчальним програмам

103. Варіант організації навчання в співробітництві розроблений

- А) В.О. Сухомлинським
- Б) Еліотом Аронсоном

В) В. Шаталовим

Г) А. Макаренком

Д) **Ш.О.Амонашвілі.**

104. У педагогіці співробітництва не виділяють:

А) Гуманно-особистісний підхід до дитини.

Б) Дидактичний

В) Концепція виховання

Г) Педагогізація навколишнього середовища.

Д) Послідовності

105. Навчання в співробітництві – це

А) cooperativeliving

Б) cooperative playing

В) cooperative messaging

Г) cooperativelearning

Д) cooperative

106. Роль педагога тут зводиться до того, що він

А) Створює наочні матеріали

Б) Опрацьовує отримані результати

В) Проводить моніторинг навчальної діяльності учнів на уроці

Г) Задає тему для учнів (ставить навчальне завдання), а далі він повинен створити таке сприятливе середовище спілкування, психологічну атмосферу, за яких учні могли би працювати у співробітництві

Д) Оформляє конспект навчального заняття

107. Головна ідея освітньої технології «Навчання у співробітництві» -

А) Індивідуалізація навчально-виховного процесу

Б) Диференціація завдань

В) Учитися разом, а не лише виконувати щось разом.

Г) Спілкування учнів – основа комунікативних навичок

Д) Розподіл ролей учнів як стратегічна мета навчання

108. Мета освітньої технології «Навчання у співробітництві» -

- А) оволодіння знаннями, уміннями, навичками кожним учнем на рівні, який відповідає програмним вимогам
- Б) формуванням практичних умінь під час спільної творчої праці.
- В) оволодіння знаннями, уміннями, навичками кожним учнем на рівні, який відповідає індивідуальним особливостям його розвитку, у поєднанні з ефектом соціалізації, формуванням комунікативних умінь під час спільної творчої праці.
- Г) Розвиток комунікативності, емоційності, зосередженості
- Д) Розвиток абстрактно-логічного мислення

109. Основною ознакою освітньої технології «Навчання у співробітництві» не являється:

- А) Змагання
- Б) Єдність мети за завдань;
- В) Індивідуальна відповідальність;
- Г) Рівність можливостей;
- Д) Співробітництво (не змагання);

110. Завданням освітньої технології «Навчання у співробітництві» не являється:

- А) Навчити працювати біля дошки
- Б) Навчити самостійно мислити, генерувати ідеї, доводити їх доцільність та правильність;
- В) Навчити спілкуватися під час пізнавальної спільної та творчої діяльності;
- Г) Навчити працювати самостійно при постійній взаємодії в групі;
- Д) Навчити працювати у команді, виконуючи різні соціальні ролі;

111. Ідея навчання у співробітництві виникла у 20-х рр. ХХ ст. як елемент прагматичного підходу до освіти у філософії

- А) В.О.Сухомлинського
- Б) Дж. Дьюї
- В) В.Ф.Шаталова
- Г) А.Макаренка
- Д) І.П.Волкова

112. Особистісний підхід у складі технології співробітництва не включає:

- А) Ідея гуманізації освіти.
- Б) Ідея демократизації школи.
- В) Ідея дитячої половини дня
- Г) Ідея індивідуального підход

113. Особистісно – орієнтована освіта реалізується через діяльність яка має (декілька правильних відповідей)...

- А) зовнішні атрибути спільності;
- Б) внутрішній зміст, що передбачає співпрацю;
- В) внутрішній зміст, що передбачає конкуренцію;
- Г) виявлення їх особистісних функцій;
- Г) на меті саморозвиток суб'єктів навчального процесу;

114. Мета особистісно–орієнтованого навчання – це процес психолого-педагогічної допомоги дитині у становленні її (декілька правильних відповідей)...

- А) суб'єктності;
- Б) об'єктності;
- В) культурної ідентифікації;
- Г) соціалізації;
- Г) асоціалізації;
- Д) життєвому самовизначенні.

115. Основні завдання особистісно орієнтованого навчання (декілька правильних відповідей):

- А) занедбати індивідуальні пізнавальні здібності кожної дитини;
- Б) максимально виявити, ініціювати, використати, "окультурити" індивідуальний досвід дитини;
- В) розвинути індивідуальні пізнавальні здібності кожної дитини ;
- Г) не допомогти особистості пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися, а формувати попередньо задані якості;

Г) допомогти особистості пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися, а не формувати попередньо задані якості;

Д) сформувати в особистості культуру життєдіяльності, яка дає змогу продуктивно будувати своє повсякденне життя, правильно визначати лінії життя.

116. Ідею особистісно орієнтованого навчання допомагають втілити такі засоби (декілька правильних відповідей):

А) використання різноманітних форм і методів орієнтації навчальної діяльності, що сприяє розкриттю суб'єктного досвіду учнів, створення атмосфери зацікавленості кожного учня в роботі класу;

Б) створення педагогічної ситуації спілкування на уроці, що дають змогу кожному учневі виявити ініціативу, самостійність, вибірковість у способах роботи, створення умов для природного самовиявлення учня;

В) стимулювання учнів до висловлювання, використання різних способів виконання завдань, без будь якого остраху помилитися чи дати невірну відповідь;

Г) створення педагогічної ситуації спілкування на уроці, що дають змогу кожному учневі виявити ініціативу, самостійність, вибірковість у способах роботи, створення умов для природного самовиявлення учня;

Г) створення атмосфери негативності, педагогічної занедбаності;

Д) заохочення прагнень учня знаходити свій спосіб роботи (вирішення завдання), аналізувати способи роботи інших учнів під час уроку, вибирати й засвоювати більш раціональні.

117. Центром особистісно – орієнтованого навчання є особистість (одна правильна відповідь)...

А) батьків ,їх самобутність, самоцінність ;

Б) вчителя,її самобутність, самоцінність бездоглядності;

В) друзів,їх самобутність, самоцінність;

Г) домашніх улюбленців,їх самобутність, самоцінність;

Г) дитини, її самобутність, самоцінність.

118. Особистісно орієнтована технологія навчання складається з ланок - особистісно орієнтованих ситуацій, опинившись в яких, дитина повинна (декілька правильних відповідей)...

- А) шукати сенс, обрати творчий момент;
- Б) пристосувати їх до своїх інтересів;
- В) бути на традиційних методах;
- Г) створити образ чи модель свого життя, дати критичну оцінку;
- Г) занедбати свої творчі нахили;
- Д) бути на тих установках, які ставить суспільство, не критикувати себе.

119. Для того, щоб учень зміг стати суб'єктом навчальної діяльності, він повинен оволодіти основними її етапами (декілька правильних відповідей):

- А) непослух, опір, витівка, пустощі, провина, негативізм;
- Б) почуття гумору; прощення, милосердя; бути ввічливим, вміти співпрацювати;
- В) орієнтація, ціле покладання, проектування, організація реалізація, контроль, корекція, оцінка;
- Г) стимул – реакція ; художній образ – рух – ритм ; психолог – клієнт;
- Г) толерантності, бездоглядності, грубої авторитарності, любов до всіх членів родини, повага, асоціальна поведінка.

120. До етапу орієнтації входить (декілька правильних відповідей):

- А) Орієнтація учнів щодо місця заняття, яке проводиться, в цілісному навчальному курсі, розділі, темі (схеми, таблиці, опори, словесна установка тощо);
- Б) Мотивація вчителем наступної діяльності, позитивна установка на роботу;
- В) Опора на особистий досвід учнів з проблеми заняття. айбільш стійка характеристика особистості людини, яка майже не змінюється впродовж життя і виявляється у всіх сферах життєдіяльності;
- Г) Складання плану наступної роботи;
- Г) Обговорення плану роботи, яку передбачено виконати.

121. До етапу покладання мети входять (декілька правильних відповідей):

А) Вибір учнями способів фіксації пояснення нового матеріалу (конспект, схема, таблиця, опора, план, тези, висновки тощо);

Б) Залучення учнів (у разі можливості) до планування діяльності, яка здійснюватиметься на уроці, через попередню роботу (випереджувальні завдання, повідомлення, реферати, підготовка наочності тощо);

В) Визначення разом з учнями особистісно значущих завдань тієї діяльності, яку передбачено здійснити протягом уроку (що може дати робота учня саме на цьому уроці для складання тематичного заліку, державної атестації, майбутнього життя);

Г) Орієнтація учнів щодо місця заняття, яке проводиться, в цілісному навчальному курсі, розділі, темі (схеми, таблиці, опори, словесна установка тощо);

Г) Визначення показників досягнення поставлених завдань (які знання, уявлення, способи діяльності про це свідчитимуть).

122. До етапу проектування входять (декілька правильних відповідей):

А) Визначення показників досягнення поставлених завдань (які знання, уявлення, способи діяльності про це свідчитимуть);

Б) Залучення учнів (у разі можливості) до планування діяльності, яка здійснюватиметься на уроці, через попередню роботу (випереджувальні завдання, повідомлення, реферати, підготовка наочності тощо);

В) Складання плану наступної роботи;

Г) Обговорення плану роботи, яку передбачено виконати;

Г) Орієнтація учнів щодо місця заняття, яке проводиться, в цілісному навчальному курсі, розділі, темі (схеми, таблиці, опори, словесна установка тощо).

123. До етапу організації виконання плану діяльності входять (декілька правильних відповідей):

А) Подання варіативності у виборі способів навчальної діяльності (письмового або усного; індивідуального або в групі; переказ опорних положень або розгорнута відповідь; в узагальнюючому вигляді або на конкретних приклада тощо).

Б)Залучення учнів (у разі можливості) до планування діяльності, яка здійснюватиметься на уроці, через попередню роботу (випереджувальні завдання, повідомлення, реферати, підготовка наочності тощо);

В) Вибір учнями способів фіксації пояснення нового матеріалу (конспект, схема, таблиця, опора, план, тези, висновки тощо).

Г)Вибір учнями (у разі можливості) завдань та способів їх виконання під час закріплення знань, формування вмінь та вироблення навичок.

Г)Визначення разом з учнями особистісно значущих завдань тієї діяльності, яку передбачено здійснити протягом уроку (що може дати робота учня саме на цьому уроці для складання тематичного заліку, державної атестації, майбутнього життя);

Д)Варіативність домашнього завдання (диференціація за рівнями складності та способами виконання).

124.До етапу контрольної-оцінювальної входять(декілька правильних відповідей):

А)Залучення учнів до контролю за розвитком навчальної діяльності (форми взаємоконтролю у парі чи групі; самоконтроль).

Б)Участь у виправленні допущених помилок, осмислення їх причин (взаємо - та самоаналіз).

В)Вибір учнями (у разі можливості) завдань та способів їх виконання під час закріплення знань, формування вмінь та вироблення навичок;

Г)Варіативність домашнього завдання (диференціація за рівнями складності та способами виконання);

Г) Надання учням можливості самостійно або за допомогою вчителя чи інших учнів порівнювати отриманий ними результат з критеріями стандарту, закладеного у навчальній програмі.

Д) Використання механізмів позитивного ставлення до успіху школяра та виставлення рівневих оцінок за дванадцятибальною системою оцінювання навчальних досягнень учнів не тільки за кінцевий результат, а й протягом процесу навчання.

125. Засвоєння учнями структури діяльності відбувається завдяки вчителю, який допомагає учням (декілька правильних відповідей):

А) Надання учням можливості самостійно або за допомогою вчителя чи інших учнів порівнювати отриманий ними результат з критеріями стандарту, закладеного у навчальній програмі;

Б) Самостійно або спільно з іншими учнями та вчителем оцінювати результати своєї діяльності, порівнюючи її з освітнім стандартом (критеріями досягнення мети);

В) Орієнтуватися у навчальному матеріалі (предметний курс, тема, блок, навчальне завдання);

Г) Визначити або брати участь у визначенні мети конкретної навчальної діяльності;

Ґ) Реалізувати план діяльності, мати можливість варіювати цей процес у межах визначених норм;

Д) Варіативність домашнього завдання (диференціація за рівнями складності та способами виконання).

126. Щоб процес розуміння учнів вчителем загалом був результативним, педагог повинен мати такі якості (декілька правильних відповідей):

А) здатність сприймати й адекватно психологічно інтерпретувати поведінку дитини безпосередньо в кожному мить спілкування, фіксувати зміни в почуттях і вчинках, визначати причини, які ці зміни викликають;

Б) уміння постійно вдосконалюватись і правильно реагувати на те, як сприймають і психологічно інтерпретують його образ і поведінку вихованці;

В) глибокі знання про типові помилки „стереотипізації”, „нав'язування суб'єктивного бачення” тощо, яких нерідко припускаються вихователі,

оцінюючи зовнішній і внутрішній образ вихованців, а також психологічно пояснюючи спостережувану картину їхньої поведінки.

Г) створювати ситуацію, яка б могла зруйнувати позитивні та дружні відносини між учнями в класі з вчителькою, батьками та самими учнями;

Г) сформованість широкого набору оцінних критеріїв, які б давали йому змогу порівнювати характер змін, які настають у вербальній і невербальній поведінці вихованців, і своєчасно робити з цього правильні висновки.

127. Скільки класів завдань за їхнім місцем у процесі виховання розрізняють науковці (одна правильна відповідь):

А) 2;

Б) 3;

В) 4;

Г) 5;

Г) 6.

128. Які завдання входять до цих класів (декілька правильних відповідей)?

А) духовні завдання, які вирішуються завдяки тому, що розвивається духовний світ дитини;

Б) психологічні, що дають змогу виявити якість психічних процесів дитини;

В) виховні завдання, які вирішують самі вихованці, тобто ті, під час вирішення яких здійснюється самовиховання.

Г) педагогічні, які вирішує педагог, тобто завдання, що забезпечують керування діяльністю вихованця

Г) творчі, які виявляються завдяки тому, що в учня є можливість розвивати себе всесторонньо;

Д) моральні, які вирішуються завдяки тому, що розвивається моральні якості дитини.

129.Класні керівники повинні підходити до питання вивчення особистісних характеристик учнів різносторонньо, комплексно (декілька правильних відповідей):

- А)вивчаючи сім'ї учнів (знайомство, відвідування);
- Б)ставитися байдуже до кожної дитини;
- В)визначаючи коло спілкування учнів в школі і поза нею;
- Г)нехтувати їхніми потребами;
- Г)досліджуючи особливості психіки, характеру, темпераменту учнів;
- Д)вороже ставитися до учнів і до їхніх батьків.

130. Які методи та форми можна використовувати для вивчення індивідуальних рис, якостей учнів, рівня їх вихованості, ставлення до оточення комплексно (декілька правильних відповідей) ?

- А)постійне пригнічення дітей;
- Б)різноманітні анкетування;
- В)авторитарне ставлення до них;
- Г)спостереження;
- Г)небажання відкриватися заради них та відкривати їхні здібності;
- Д)бесіди з учнями і їх батьками.

131.На етапі рефлексії учні мають(декілька правильних відповідей):

- А) усвідомити, чого вони навчилися; проаналізувати досягнення чи не досягнення цілей;
- Б)процес формування вмінь, знань, умінь;
- В) з'ясувати причини успіху чи не успіху; привчатися до аналізу дій та почуттів;
- Г)організація класу на навчального процесу, перевірка готовності до уроку;
- Г) порівняти власне сприйняття певних явищ, подій, оцінок з думками, почуттями однокласників; спланувати подальші кроки.

132.Рефлексія може бути (декілька правильних відповідей):

- А)письмовою та усною;
- Б) індивідуальною, парною, груповою;

- В) творчою, креативною;
- Г) домашньою, класною, позаурочною;
- Д) математичною, природничою.

133. Педагогіка співробітництва – це:

- А) педагогіка, орієнтована на принципи педагогічного досвіду відомих вчених;
- Б) напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, мета якого демократизація і гуманізація діяльності;
- В) здатність підтримувати спеціально сприятливий морально-психологічний клімат у навчальній групі;
- Г) напрям у педагогіці – розвиток інтелектуальних, духовних і фізичних здібностей.

134. Технологія колективно-творчого виховання дає змогу:

- А) удосконалювати пізнавально-світоглядну, емоційну, вольову сферу особистості учня і педагога;
- Б) встановити в процесі діяльності суб'єкт-суб'єктні взаємини;
- В) формування особистості через єдиний виховний колектив;
- Г) усі відповіді правильні.

135. Першим у педагогічній діяльності використав технологію колективного творчого виховання

- А) І. П. Іванов
- Б) І. П. Волков
- В) А. С. Макаренко.
- Г) В. Ф. Шаталов
- Д) В. О. Сухомлинський

136. Формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості(за Івановим) це:

- А) Педагогіка співробітництва
- Б) Групове навчання
- В) Індивідуальне навчання

Г) Особистісно-орієнтоване навчання

Д) Сутність технології колективного творчого виховання

137. До основи організації колективного творчого виховання не покладено такі структурні компоненти технології:

А) Самостійна робота

Б) Колективна організаторська діяльність.

В) Колективна постановка мети.

Г) Ситуації-взірці.

Д) Емоційне насичення колективного життя.

138. Засновником групової форми навчальної діяльності є:

А) Ж.Ж. Руссо;

Б) Я.А. Коменський;

В) К.Д. Ушинський;

Г) В.О. Сухомлинський

139. Скільки стадій (етапів) організації колективної творчої діяльності існує?

А) 3

Б) 4

В) 5

Г) 6

Д) 7

140. Педагог, працюючи з дітьми за технологією колективного творчого навчання, не повинен мати:

А) високий рівень розвитку творчого потенціалу,

Б) широкий світогляд,

В) упереджене ставлення до учнів

Г) глибокі знання з психології дитини,

Д) розвинену рефлексію та емпатію,

141. Колективна творча справа — це:

А) це вияв життєво-практичної соціальної турботи про поліпшення загального життя, це сукупність певних дій на загальну користь і радість.

Б) формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу,

В) творчі справи;

Г) розвиток громадянської самосвідомості та здібностей до соціальної творчості.

Д) захоплююча гра, що дозволяє у жвавій, невимушеній формі обмінюватися знаннями, думками, здогадками;

142. Формуванню творчої особистості сприяє дотримання вчителем під час організації навчальної діяльності таких принципів:

А) принцип розвитку

Б) принцип самодіяльності

В) принцип самоорганізації

Г) А,Б,В

143. Здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати; самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію; логічно побудувати думки, щоб переконати інших це:

А) Логічнемислення

Б) Критичнемислення

В) Творчемислення

Г) Колективнемислення

Д) Нестандартнемислення

144. При навчанні у співробітництві вирішуються такі завдання:

А) учень набагато краще вчиться, якщо він уміє встановлювати соціальні контакти з іншими членами колективу;

Б) відуміння спілкуватися з іншими членами колективу залежить і вміння учнів грамотно та логічно писати;

В) у процесі соціальних контактів між учнями створюється навчальне співтовариство людей, які володіють певними знаннями, готових отримувати нові знання у процесі спілкування один з одним,

Г) А,Б,В

145. Вчитель, який використовує технологію навчання у співробітництві, не повинен:

- А) Організовувати
- Б) Ходити по класу аби посприяти учнів на початку групової роботи
- В) Брати участь в роботі групи.
- Г) Оцінювати роботу учнів.
- Д) Виступати в ролі наставника, дослідника аби додати інформації.

146. Засновник Теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ)

- А) Генріх Альтшуллер
- Б) Дж. Дьюї
- В) А. Макаренко
- Г) І.П. Волкова
- Д) В.О. Сухомлинський

147. Універсальна організаційно-педагогічна та методична система, яка дозволяє поєднувати предметно-пізнавальну діяльність з методами активізації та розвитку мислення, а також творчого вирішення навчальних і соціальних завдань це:

- А) Мозковий штурм
- Б) Метод фокальних об'єктів
- В) Морфологічний аналіз
- Г) Метод асоціацій
- Д) ТРВЗ

148. Функції групової навчальної діяльності:

- А) мотиваційна;
- Б) навчальна, виховна;
- В) розвивальна, організаційна;
- Г) всі відповіді правильні.

149. Технологія групової навчальної діяльності ефективна якщо:

- А) ретельно продумувати структуру уроку;
- Б) організовувати навчально-виховну роботу серед школярів;

В) виховувати любов до праці;

Г) правильної відповіді немає.

150. Технологія групової діяльності передбачає:

А) навчити школярів співпраці у виконанні групових завдань;

Б) стимулювати моральні переживання взаємного навчання, зацікавленості в успіху товаришів;

В) формувати комунікативні вміння молодших школярів;

Г) всі відповіді правильні.

151. Креативна особистість:

А) особистість, яка має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність;

Б) особистість, що володіє свідомістю і самосвідомістю;

В) це діяч суспільного розвитку;

Г) це соціальний індивід.

152. О. Савченко серед усіх мотивів навчальної діяльності центральним і найсильнішим називає:

А) гарні оцінки

Б) пізнавальний інтерес

В) очікування нового

Г) здивування відкриттям

Д) похвала батьками

Відповіді до тестових завдань

1. Б	30.Г	59.А
2. В	31.Б	60.Г
3. В	32.А	61.В
4. Б	33.Б	62.Д
5. Г	34.Г	63.А
6. А	35.А	64.Г
7. А	36.Б	65.Д
8. Б	37.Д	66.В
9. Д	38.В	67.Д
10. Б	39.А	68.В
11. Г	40.Г	69.Б
12. А	41.Б	70.А
13.Б	42. Г	71.Б
14.В	43. В	72.1.В) 2.А) 3.Б) 4.Г)
15.Б	44. Д	5.Е) 6.Д
16.Б	45. Б	73.Б
17.Д	46.А	74.В
18.В	47.В	75.В
19.В	48.Г	76.А
20.Б	49.А	77.Б
21.В	50. Б	78.А
22.Б	51.Г	79.В
23.Б	52.В	80.А
24.А	53. Г	81.А
25.А	54.Б	82.А
26.Г	55.В	83.В
27.Г	56.Д	84.Г
28.В	57.А	85.Б
29.А	58.Б	86.Д

87.Г	117. Г	147.Д
88.А	118.А,Г	148.Г
89.В	119.В	149.А
90.Д	120. А,Б,В	150. Г
91.А	121.В, Г	151.А
92.Г	122.Б,В,Г	152.Б
93.А	123. А,В,Г,Д	
94.В	124. А,Б, Г	
95.Д	125. Б,В,Г, Г	
96.А	126.А,Б,В, Г	
97.Б	127. А	
98.Г	128.В,Г	
99.В	129.А,В, Г	
100.А	130.Б,Г,Д	
101.А	131.А,В, Г	
102.Г	132.А,Б	
103.Б	133.А	
104.Д	134.Г	
105.Г	135.В	
106.Г	136.Д	
107.В	137.А	
108.В	138.А	
109.А	139.Г	
110.А	140.В	
111.Б	141.А	
112.В	142.Г	
113. А,Б,Г, Г	143.Б	
114. А,Б,Г,Д	144.Г	
115.Б,В, Г,Д	145.Б	
116.А,В,Г,Д	146.А	

ДЛЯ НОТАТОК

